

1983/84:53

Tisdagen den 20 december fm.

Kl. 09.00

1 § Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

2 § Arbetsplenum torsdagen den 22 december

Anf. 1 TALMANNEN:

Till dagens debatt om löntagarfonder har anmält sig 108 talare med en uppgiven taletid av sammanlagt 18 timmar. Med sedvanliga repliker kan debattiden för detta ärende därför uppskattas till minst 25 timmar. Detta skall jämföras med den av utskottet beräknade taletiden på ca 8 timmar.

Voteringen om löntagarfonderna lär alltså inte kunna äga rum förrän tidigast vid 22-tiden på onsdagskvällen. Till debatterna i de ärenden som därefter återstår att behandla före juluppehållet är anmälda ett 40-tal talare med en uppgiven taletid av ungefär 5 timmar. Med tillkommande talare och repliker kan debattiden för dessa ärenden beräknas till 7 timmar. Det blir med hänsyn härtill ofrånkomligt att anordna ett arbetsplenum även torsdagen den 22 december.

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1983/84:287 och 288 till socialförsäkringsutskottet

4 § Löntagarfonder

Föredrogs finansutskottets betänkande 1983/84:20 om löntagarfonder (prop. 1983/84:50).

Anf. 2 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Det är med bländade känslor jag inleder denna debatt, som väntas sluta med att socialdemokraterna med kommunisternas hjälp inför fondsocialismen i Sverige. Det är naturligtvis en bedrövelsens dag, då man

tvingas konstatera att denna för nationen så stora olycka inte har kunnat förhindras. Men samtidigt finns det ändå hopp för framtiden, eftersom det nu i landet råder ett brett och enigt motstånd mot kollektiva tvångsfonder.

Det har inte alltid varit på det viset. Under 1970-talet var vi moderater tämligen ensamma om att konsekvent säga nej till olika förslag om löntagarfonder. I stället för att koncentrera makten i företagen till staten eller facket ville vi sprida ägandet i näringslivet bland de enskilda medborgarna.

När löntagarfundsutredningen slutligen brakade samman sommaren 1981, var jag ensam om att avge en principiellt hållen reservation. Men efter hand har insikten om fondhotets innebörd och allvar vuxit inom näringslivet, och där ställer man nu mangrant upp till försvar för marknadsekonomin. Denna för företagsamheten alldeles naturliga reaktion fick sitt tydligaste uttryck i den stora 4 oktober-manifestationen samma dag som riksmötet öppnades och denna byggnad åter togs i bruk. Även de båda andra borgerliga partierna har övergett sina planer på tvångssparande i medborgarfonder och sluter nu upp bakom tanken att i stället stimulera till ett spritt personligt och frivilligt ägande av aktier.

Socialdemokraterna vann det senaste valet, inte tack vare utan trots fondfrågan. I valrörelsen gjorde de allt för att tona ner det fondsocialistiska hotet. Vi minns alla hur det lät: man hade endast bundit sig för vissa principer, det återstod mycket att utreda, och dessutom strävade man efter ett brett samförstånd.

Det år som gått sedan valet har vi moderater i vår partimotion betecknat som den tysta brådskans tid. Tre utredningsgrupper av huvudsakligen intern kanslihuskaraktär presenterade strax före sommarsemestern sina förslag, som sedan gavs vad som måste betecknas som en mycket kort remisstid, särskilt om man tar hänsyn till frågans avgörande betydelse för den fortsatta samhällsutvecklingen. Endast en remissinstans slöt helhjärtat upp bakom det socialdemokratiska fondförslaget, nämligen LO. 16 remissyttranden sade klart och tydligt nej till ett införande av löntagarfonder enligt den föreslagna modellen.

Lagrådet beklagade i sitt utlåtande att myndigheter och sammanslutningar inte beretts tillfälle att yttra sig över ett förutsättningslöst utarbetat och samlat förslag till löntagarfonder. Därför instämde lagrådet i kritiken mot att en fråga av så stor principiell betydelse och med så kontroversiella inslag beretts på ett så otillfredsställande sätt.

Propositionen om löntagarfonder reser även vissa konstitutionella frågeställningar, som enligt de borgerliga ledamöterna i konstitutionsutskottet behöver närmare utredas. Ett förslag som genomförs på det sätt som nu sker kan aldrig vinna respekt bland medborgarna, fastslår vi borgerliga ledamöter i finansutskottet i reservation nr 1, till vilken jag yrkar bifall.

I reservation 2 sammanfattas vår principiella kritik mot fondförslaget. Denna har framförts många gånger tidigare i skilda sammanhang. Jag skall här nöja mig med att understryka vad jag hävdar i otaliga fonddebatter, nämligen att fackförningsfonderna är onödiga, skadliga och farliga.

Tvångsfonder är onödiga, eftersom den stora framgången med skattefondssparandet visar att näringslivets behov av riskkapital kan klaras på frivillig väg. Om ägandet och inflytandet i näringslivet sprids bland de enskilda människorna, får dessa också ett direkt personligt utbyte av sitt sparande.

Fackföreningsfonder är skadliga, eftersom de bryter sönder marknadsekonomi. När det inte finns något enskilt ägarintresse, är det heller ingen som bevakar att kapitalresurserna används på effektivaste möjliga sätt. Det finns en gammal sanning som säger, att man handskas alltid mer ovarsamt med andras pengar än med sina egna. Med fonderna är det upplagt för bypolitik och prestigeprojekt av typ Stålverk 80.

De vinst- och löneskatter som skall tas ut för att bygga upp fonderna drar ur företagen medel, som annars hade kunnat användas för investeringar. Principen om övervinstdelning drabbar extra hårt de mest lönsamma och därför expansiva företagen. En av de få frågor som vi i löntagarfondsutredningen nådde enighet om var att vinstdelning alltid måste höja kapitalkostnaderna och därför motverka investeringsviljan i näringslivet. Därmed utgör fonderna också ett hot mot sysselsättningen.

Det är vidare fel att småföretagen inte skulle beröras av fondförslaget. De drabbas direkt av den höjda löneskatten. Men dessutom blir deras tillvaro osäker, när de större företagen, till vilka de ofta fungerar som underleverantörer, så småningom alla domineras av samma ägare. Den starkt negativa reaktionen just bland småföretagare visar att löntagarfonderna kommer att verka avhållande på viljan att starta och utveckla nya företag. Och det är ju egentligen självklart att det inte blir lätt att få människor att arbeta och satsa, om alternativen är att vid ett misslyckande tar fordringsägarna företaget ifrån dem och vid framgång så gör fonderna det. Det är som att singla slant enligt principen "krona, du vinner - klave, jag förlorar".

Det har också sagts att fonderna behövs för att hålla nere löneutvecklingen. Nu finns det emellertid inte något samband mellan vinstnivå och löneutveckling. Vad den ekonomiska forskningen kunnat belägga är endast ett samband mellan efterfrågan på arbetskraft och löneutvecklingen. För det andra visar upprepade opinionsundersökningar att det stora flertalet löntagare inte är beredda att avstå från lön för att skattemedel skall gå till fonderna. Och varför skulle de det? De vill inte ha några fonder, och de inser att de inte får något utbyte för egen del av pengar som lämnas över dit.

Talet om fondernas lönedämpande effekter framstår i all sin falskhet, när man tar del av LO:s löneyrkanden i den pågående avtalsrörelsen. Där finns ingen avräkningspost för de nya fondskatterna, och kraven på lönehöjningar går långt utöver regeringens mål och vad samhällsekonomin tål.

Ett argument för fonder, som dykt upp i rätt sen tid, är att de skall trygga pensionerna. Som så mycket annat är även detta ett svepskäl. Ville man verkligen stärka ATP, skulle de nya skattemedlen föras direkt till AP-fonden i stället för att ta omvägen via löntagarfonderna. Pensionen blir inte större som följd av löntagarfonder. Den blir inte tryggare heller. Med den lösning av tjänstepensionsfrågan som socialdemokraterna drivit igenom betalas inte

Löntagarfonder

pensionerna ur fonderade medel utan ur det löpande årets avgiftsinbetalningar. ATP-systemet förutsätter för att fungera enligt planerna en god ekonomisk tillväxt. Men eftersom fonderna kommer att störa ekonomins funktionssätt, äventyrar de i själva verket pensionärernas pengar.

Fondsocialismen är dessutom farlig. Demokrati förutsätter den mångfald som finns i marknadsekonomin. De ekonomiska resurserna i samhället måste vara spridda mellan ett stort antal ägare, som är fristående från varandra och gentemot staten. Även om det nu blir fem fonder, blir de inte inbördes oberoende, då de alla byggs upp på samma sätt och lätt kan samordnas från fackliga och politiska utgångspunkter. Därmed skapas förutsättningar för en socialistisk planekonomi. Då skall vi minnas, att ingenstans i världen har någonsin planekonomi kunnat förenas med demokrati. Alla demokratiskt styrda länder bygger på marknadssystemet med privat ägande av produktionsmedlen som grundläggande princip.

Som vi borgerliga reserverar påpekar har socialdemokraternas motiv för löntagarfonder växlat under årens lopp. Alla utom ett har visat sig ohållbara. Det enda verkliga motivet är det som anfördes för det ursprungliga Meidner-förslaget, men som man sedan gjort allt för att dölja, nämligen att föra över makten över näringslivet till facket.

Inte ens nu, så här på tröskeln till Fondsverige, vill man erkänna vad man är ute efter. Det sägs lugnande att fonderna bara får köpa aktier för begränsade belopp per år och att allt skall vara slut 1990. Men förslaget är inte mera oskyldigt än att fonderna efter tre år blir den största ägargruppen i det svenska näringslivet. 1990 – om sex år – omfattar fondsystemet minst 20 miljarder i dagens penningvärde. Det är tio gånger mer än hela Wallenberggruppen.

Innebörden av det fondförslag riksdagen skall ta ställning till sammanfattas bäst så här: Socialdemokraterna vill ge västvärldens mäktigaste fackföreningsrörelse ännu mera makt. De vill ge mycket makt. Och det skall gå snabbt!

Syftet sägs vara att fonderna skall ge löntagarna ökat inflytande i företagen. Men det är inte de enskilda löntagarna som får någon ökad makt – det är de fackliga funktionärer som skall sitta i fondstyrelserna. Det är typiskt, att när socialdemokraterna talar om löntagare, tänker de på stora organisationer. När vi moderater talar om löntagare, tänker vi på enskilda människor.

Fondsocialismen splittrar nationen i stället för att i en krisfylld tid få leden att slutas. Den gör Sverige mer toppstyrt och slutet i stället för att sprida makten och göra samhället mer öppet. Fonderna kommer att ge socialdemokraterna och LO det avgörande inflytandet över svenskt näringsliv. Även företagsamheten blir därmed politiserad. Vi får en facklig rörelse som alltmer blir arbetsgivare i stället för att som hittills företräda de anställdas intressen.

Det är egendomligt att man från socialdemokratiskt håll inte ser något problem med fackets dubbelroll. Vart skall den löntagare ta vägen som kommer ihop sig med arbetsgivaren? Vänder han sig till sin fackliga

organisation, möter han samma ansikten. Om han slutar sitt jobb för att gå till ett annat företag i Fondsverige, skall han finna att han även där får fackföreningsfonderna till arbetsgivare.

Det heter att fonderna skall eftersträva högsta möjliga avkastning på sina medel. Men hur skall det förenas med tanken att det lokala facket skall få disponera hälften av röstvärdet för de aktier fonderna äger i ett företag? Om detta börjar gå dåligt, borde fonden sälja och köpa in sig i ett mera lönsamt företag. Men just i den situationen kommer det lokala facket att vilja utnyttja sitt röstmässiga inflytande för att förhindra friställningar eller nedläggelser av företagsenheter. Mot denna bakgrund kommer det att bli mycket svårt för fonderna att föra en så rörlig placeringspolitik som krävs för att uppfylla målsättningen på 3 % real avkastning per år.

Av alla undanmanövrer som socialdemokraterna gjorde i fondfrågan före valet svarade Olof Palme för den mest uppmärksammade, när han i Almedalen gav sitt personliga förord för direkta val till fondstyrelserna. Det gav många oroade socialdemokrater intrycket att det inte skulle bli tal om mer makt åt facket. Enligt propositionen skall nu styrelseledamöterna tillsättas av regeringen, varvid en majoritet av ledmöterna skall föreslås från fackligt håll. Samtidigt aviseras en utredning som skall undersöka möjligheterna att ordna direkta val till inte bara fondstyrelserna utan även de fyra AP-fondstyrelserna. Detta visar vilka egendomliga resultat som uppstår, när man försöker applicera mönstret från den politiska beslutsprocessen på det ekonomiska livet. Uppgiften är ju att utse de personer som bäst kan förvalta fondmedlen, så att man uppfyller målet om 3 % real avkastning per år. Det är för mig obegripligt varför man skall ha direkta val för att utse dem som ändå måste följa goda råd från sina anställda börsspecialister.

Varför vågar ni socialdemokrater inte erkänna, att vad ni är ute efter är att med fonderna införa socialism i Sverige? Varför klänger ni er fast vid fiktionen att fonderna på något ogenomskådligt sätt tvärtom skall stärka marknadsekonomin? Vill man verkligen stoppa socialismen och främja marknadsekonomin, då skall man, herr talman, rösta för reservationerna 2 och 5, till vilka jag yrkar bifall.

I stället för att införa fackföreningsfonder vill vi moderater liksom övriga borgerliga ledamöter i finansutskottet stärka marknadsekonomin genom att sprida ägandet i företagen bland de enskilda människorna. Vi vill öka och bredda det frivilliga sparandet i aktier via bl. a. aktiesparfonder av det slag som den socialistiska majoriteten här i riksdagen nyligen har beslutat avskaffa. Vi vill underlätta avtal ute i företagen om lokala vinstdelningssystem, som direkt ger fördelar åt de anställda. Vi vill undanröja de svårigheter som i dag möter privatpersoner vid ett individuellt ägande av aktier. Allt detta ligger i linje med de strävanden för att förverkliga en egendomsägande demokrati som länge präglat moderata samlingspartiets politiska arbete.

Jag skulle vilja fråga er socialdemokrater, som nu tänker driva igenom fondsocialismen: Varför vill ni inte sprida ägandet bland de vanliga människorna? Den som vill det röstar på reservation nr 6, till vilken jag likaledes yrkar bifall.

Löntagarfonder

Herr talman! Fondfrågan har länge stått i centrum för striden mellan dem som förordar en socialistisk planekonomi och oss som vill ha en liberal marknadsekonomi med ägandespridning och valfrihet för den enskilda människan. Kampen gäller helt enkelt fonder eller frihet. Och det blir allt tydligare att svenska folket väljer friheten. Upprepade undersökningar visar att en stor majoritet är motståndare till fonderna, medan inte mer än högst var fjärde svensk är för. Flertalet löntagare finns på motståndarsidan. Varannan LO-medlem är emot fonder, medan bara var fjärde vill ha dem. Mot denna bakgrund är det ytterligare en fråga som tränger sig på: Varför driver ni socialdemokrater igenom fondsocialismen mot människornas vilja?

Med hänsyn till det breda motståndet mot fonder ute bland folket är jag övertygad om att friheten kommer att segra. Detta är visserligen årets mörkaste dag, och snart är det 1984. Men som jag inledde med att säga ger svenska folkets fondmotstånd och frihetslängtan en ljusning för framtiden. En majoritet av medborgarna, ett enigt näringsliv och en samlad borgerlig opposition säger nej till Fondsverige. Jag lovar att vi moderater inte skall förtrötts i vår kamp mot fondsocialismen. Och när det åter blir borgerlig majoritet i Sveriges riksdag, då avskaffas fonderna och då sprids åter ägandet bland de enskilda människorna. Det löftet kommer vi att hålla!

Anf. 3 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! I den svenska blandekonomin är frågor med ideologiska förtecken sällsynta. Dagens debatt gäller en av dessa frågor som aktualiserar de ideologiska skillnaderna i synen på samhällsutvecklingen. Å ena sidan står människor och intressen som från skilda utgångspunkter hävdar en samhällsorganisation och ett ekonomiskt system som bygger på människors direkta engagemang och inflytande, på en samhällssyn som präglas av decentralisering och pluralitet. Mot dessa strävanden står, å andra sidan, en samhällssyn som bygger på centralisering, fortsatt maktkoncentration och nya korporativa förslag i samhällsbilden.

Sedan 1975 har det socialdemokratiska löntagarfondsförslaget omarbetats ett flertal gånger, men den väsentliga inriktningen i form av fackföreningsstyrda, tvångsfinansierade kollektiva fonder med uppgift att köpa upp stora poster börsaktier har hela tiden bestått. Att syftet inte förändrats visar LO-sekreteraren Rune Molins uttalande på Skansen i somras, när han frankt förklarade att "det är makten det gäller".

I det ursprungliga förslaget, Rudolf Meidners "Löntagarfonder", framgick huvudmålet klart. Dåvarande metallekonomen P. O. Edins presentation av Meidnerrapporten i tidningen Metallarbetaren utmynnade i konklusionen att Meidnerförslaget "självfallet innebär att vi på sikt skulle socialisera en väsentlig del av det privata näringslivet".

Utän tvivel skulle en maktkoncentration till fackföreningsrörelsen, som de nu föreslagna löntagarfonderna successivt kommer att leda till, påtagligt förändra vårt ekonomiska system i centralistisk, kollektivistisk och socialistisk riktning. Fackföreningsrörelsen är en betydelsefull del av vårt samhälle men måste bevara sin karaktär av facklig rörelse i omsorgen om medlemmar-

nas fackliga intressen.

Under de perioder landet har en socialdemokratisk regering förénas den fackliga och politiska makten. Skulle nu också makten över företagen koncentreras till samma maktcentrum reser sig obönhörligen ett antal allvarliga frågor:

Hur kan fackföreningsrörelsen bevara sin identitet som facklig rörelse?

Hur går det med konkurrensen i näringslivet om ägarkontrollen av de flesta storföretagen ligger i ett och samma maktcentrum?

Får vi ett producentstyrt i stället för konsumentstyrt ekonomiskt system?

Kommer nya företag att tillåtas konkurrera om det hotar de fackföreningskontrollerade storföretagen?

Vem vågar kritisera den helt dominerande ägaren av näringslivet, om denne samtidigt är fackföreningsorganisation?

Kan en av folkmajoriteten vald regering föra en ekonomisk politik som inte godkänns av landets dominerande både arbetsgivare- och fackorganisation?

Formellt är de föreslagna fem löntagarfonderna självständiga från varandra, men eftersom samma maktgrupp står bakom dem är det självfallet intet som hindrar ett gemensamt agerande. Olika utredningar har visat att med en gemensam och målmedveten policy när det gäller aktieköp kan löntagarfonderna redan 1990 ha tagit över centrala delar av svenskt näringsliv. För det behövs långt ifrån 51 % av röstvärdet i ett aktiebolag. Om övertagande definieras som ett ägande av minst lika mycket som de i dag fem största ägarna har tillsammans kan följande företag 1990 vara löntagarfondsstyrd: LM Ericsson, Volvo, ASEA, Saab-Scania, SCA, Cementgjuteriet, Electrolux, Alfa-Laval, SKF, Stora Kopparberg, Investor, Atlas Copco, Kema-Nobel, Swedish Match, Boliden, Bofors, Fläkt STC Sonesson, MoDo och PLM. LO-ekonomen Dan Anderssons påstående i LO-tidningen den 30 juni i år att "löntagarfonder i framtiden i realiteten bör kunna kontrollera de storföretag som i dag kontrollerar en stor del av ekonomin" har onekligen grund för sig.

Kollektiva löntagarfonder kommer således inte bara att ersätta en maktkoncentration med en annan, utan med en betydligt större maktkoncentration.

Vi vet av både den äldre historien och nutidshistorien vilka risker ett samhällssystem löper när maktbalansen sätts ur spel. Det är inte för inte som kloka grundlagsfäder i olika tidsåldrar och i olika delar av världen sökt konstruera system där olika krafter i samhället balanserar varandra.

Centern, som sedan länge påtalat behovet av en minskad maktkoncentration inom näringslivet, har anvisat flera vägar för detta, t. ex.

- Satsning på de mindre företagen.
- Förbättrade förutsättningar för kooperativt ägande.
- Aktiesparfonderna som snart gett en halv miljon nya aktieägare.
- Företagsanknuten individuell vinstdelning.
- Inrättande av privata investeringskonton.

Centern har i regeringsställning medverkat till utformningen av ett

Löntagarfonder

trygghetsfondssystem, som skulle göra det möjligt för företag att tillsammans med det egna facket avdela särskilda företagsanknutna resurser för företags- och personalutveckling och strukturförändringar. Det skulle vara den typ av fonder som möjligen skulle motiveras av den solidariska lönepolitikens effekt. Det är betecknande för socialdemokraternas sätt att se de kollektiva löntagarfonderna som universallösningen på alla problem att arbetet med det företagsanknutna trygghetsfondssystemet omgående upphörde vid regeringsskiftet hösten 1982, trots att arbetsmarknadens parter var överens om att det borde fortgå.

Ett med maktaspekten närbesläktat problem är den dubbelroll facket kommer att få. Finansutskottet har i sitt betänkande skrivit: "När det gäller den påtalade dubbelrollen för de fackliga organisationerna som företrädare för både de anställda i företaget och ägaren kan, som framhålls i de borgerliga motionerna, det givetvis uppstå intressekonflikter. Men dessa måste enligt utskottet accepteras." Annat lät det i samma fråga när LO:s dåvarande ordförande Gunnar Nilsson 1975 behandlade samma principfråga. Han sade då i en tidningsintervju: "Den yttersta konsekvensen av förslaget är att löntagarfonderna via de fackliga organisationerna övertar makten i företagen. Detta kan leda till att vi får en fackföreningsrörelse av östeuropeisk modell."

Så sent som i valrörelsen sade Olof Palme i Almedalen sommaren 1982: "Starka principiella och praktiska skäl talar för att fonderna utgör en självständig organisation som är skild från de fackliga organisationerna. Fondernas ledning bör i sin kapitalförvaltande uppgift och i sin ägarroll helst stå fria från organisationer som i förhandlingar kan bli motpart till fonderna."

Men nu ges – som det i och för sig hela tiden sedan Meidnerrapporten publicerades varit tänkt – de fackliga organisationerna det dominerande inflytandet över fonderna.

Finansutskottet har i sitt betänkande skrivit några tänkvärda ord: Ett ekonomiskt system som inte inbegriper de grundläggande marknadsekonomiska funktionerna är inte förenligt med en politisk demokrati av vår typ.

Men i realiteten innebär ett införande av kollektiva löntagarfonder att man successivt alltmer fjärrar sig från marknadsekonomin. Det var inte utan skäl som socialdemokratins huvudorgan Aftonbladet i en ledare i våras skrev: "Fonderna är otvivelaktigt en av de i klassisk mening mest socialistiska reformer som socialdemokratin någonsin varit ute för att förverkliga."

En reell marknadsekonomi måste utgå från ett förtroende för den enskilda människan. I ett sådant system uppmuntras enskilda initiativ och entreprenörskap i stället för att misstänkliggöras. Enskilda människor är betrodda att själva äga och förvalta andelar i produktionskapitalet.

Den socialdemokratiska tesen att goda vinster i ett företag är ett problem som måste åtgärdas stämmer inte med marknadsekonomin grundläggande funktion. Goda vinster är ett mått på efterfrågan på företagets produkter och på effektiviteten i produktionen. Vinsten utgör därför ett signalsystem som, om det regleras sönder, allvarligt snedvrider marknadsekonomin funktion.

Den föreslagna vinstdelningsskatten påstås i propositionen i genomsnitt inbringa 1,5 à 2 miljarder kronor per år enligt de beräkningar som gjorts av vinstdelningsgruppen. Men dessa beräkningar baseras på år 1980, som enligt gruppen var ett "ganska normalt vinstår". Det är ett omdöme som kan diskuteras. Men vinsterna för 1983 och troligen även för 1984 kommer enligt dagens prognoser att ligga på minst det dubbla jämfört med 1980. Det är därför knappast förvånande att vissa alternativa beräkningar tyder på att vinstdelningsskatten första året, 1984, kommer att dränera näringslivet på 4 à 5 miljarder kronor och kanske mer, medan formellt bara hälften av detta återförs till näringslivet.

Detta innebär kraftigt beskurna investeringsmöjligheter. Det kan f. ö. diskuteras om något reellt återförs. I den mån löntagarfonderna köper aktier på marknaden innebär det inget nettotillskott till näringslivet, men väl en kapitalöverföring till de "gamla" aktieägarna.

I värsta fall kan fonderna bli ett system för att slussa pengar från framgångsrika företag med expansionsmöjligheter till förlustföretag där sysselsättningen i längden inte kan bevaras. Vad svenskt näringsliv nu behöver är en genomgripande förnyelse och strukturomvandling, om man skall klara framtidens konkurrens. Men fackföreningsledare och politiker lär även i fortsättningen ha svårt att stå emot högljudda lokala krav om att hålla liv i förlustföretag med en förstelnad struktur.

Hur ofta har vi inte från lokalt fackligt håll under de senaste åren hört orden "detta hade aldrig hänt om vi haft löntagarfonder" när ett företag måste läggas ned.

Löntagarfondernas koncentration av makten i de större företagen till företrädare för de fackliga organisationerna hotar att allvarligt rubba också de mindre företagens möjligheter att konkurrera och riskerar på ett allvarligt sätt att avsevärt försvåra nyetableringen av småföretag.

Det finns uppenbara risker att löntagarfonderna blandar in rent fackliga krav i beslutsprocessen, vilket drabbar småföretagen. I dag kräver t. ex. elva av LO:s förbund etableringskontroll.

Den enda garanten för att småföretagen skall kunna konkurrera på likvärdiga villkor är att marknaden är fri. Redan i dag finns ett antal offentliga konkurrenshinder som försvårar småföretagens villkor. Med den inställning till fri företagsamhet som tyvärr visas från stora delar av den fackliga rörelsen finns det all anledning att tro att kollektiva löntagarfonder kommer att förstärka snarare än försvaga dessa allvarliga konkurrenshinder.

En fortsatt demokratisering av ägandet inom svenskt näringsliv kan, som jag tidigare angav, ske bl. a. genom Kooperationen. Inom Kooperationen äger inte någon förmögenhets- eller ägandekoncentration till ett fåtal rum. Ingen enskild kan tillgodogöra sig den värdetillväxt som sker inom en kooperativ verksamhet.

Kooperationen saknar vinstsyfte i traditionell mening och arbetar efter den strikt demokratiska principen: en medlem – en röst. Kooperationen är personsammanslutningar och inte kapitalsammanslutningar och representerar därigenom associationsrättsligt ett intressant alternativ. Utskottsmajori-

Löntagarfonder

teten har erkänt detta förhållande genom att ifrågasätta att Kooperationen inkluderas i löntagarfondssystemet. Fonderna bör enligt propositionen ges möjligheter till placering i bl. a. förlagsandelar, för att därmed bidra till en förbättrad riskkapitalförsörjning även av kooperativa företag. Sådana förlagsandelar är emellertid inte förbundna med någon rösträtt, då det strider mot de kooperativa principerna.

Detta har sammantaget lett till att finansutskottets majoritet i sitt betänkande ansett att Kooperationen bör undantas från vinstdelningsskatten. Tyvärr har man endast varit beredd att ge detta regeringen till känna i stället för att direkt föreslå riksdagen besluta om ett sådant undantag, vilket hade varit det logiskt riktiga.

Slutligen måste konstateras att ingen fråga under de senaste decennierna så splittrat denna nation politiskt som löntagarfonderna – och detta dessutom i en tid då de ekonomiska problemen i stället borde mana till samling.

I valrörelsen förespeglade olika ledande socialdemokrater väljarna att löntagarfonder inte skulle genomdrivas om inte en bred samling kunde åstadkommas.

Finansminister Kjell-Olof Feldt skrev t. ex. i ett brev till Sveriges företagare: "Flera års utredningar och debatt har lett oss socialdemokrater fram till en bestämd uppfattning: Löntagarfonderna kan fylla sin uppgift att öka investeringar och utvecklingstakt i svensk industri endast under förutsättning att deras samarbete med näringslivet bygger på ömsesidigt förtroende."

I direkt strid med detta yttrande genomtrumfar socialdemokraterna nu förslaget utan något annat stöd i det svenska samhället än kommunisternas.

Även inom fackföreningsrörelsen finns ett utbrett motstånd mot löntagarfonder. TCO:s största förbund SIF är emot. Vid den enda medlemsomröstning som skett i ett fackförbund – enligt försäkringstjänstemännen – var 70 % emot och bara 12 % för. Huvudorganisationen SACO/SR är direkt emot. T. o. m. bland LO:s egna medlemmar lär enligt opinionsundersökningar fler vara motståndare än förespråkare.

De opinionsmätningar som gjorts bland svenska folket visar samtliga att en förkrossande majoritet är motståndare och att motståndet successivt vuxit allteftersom folk hunnit sätta sig in i vad löntagarfondsförslaget innebär.

- Herr talman! Löntagarfondsbeslutet sker alltså i direkt strid mot
- hela den icke-socialistiska oppositionen här i kammaren,
 - hela det svenska näringslivet,
 - betydande delar av fackföreningsrörelsen, och sist men inte minst, vilket bör väcka till särskild eftertanke,
 - en klar majoritet av svenska folket.

Centern säger kategoriskt nej till löntagarfonder. Om förslaget genomförs kommer vi att medverka till att löntagarfondssystemet omedelbart avvecklas så snart majoritetsförhållandena i riksdagen ändras.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 5 och 6.

Anf. 4 BJÖRN MOLIN (fp):

Herr talman! Dagens löntagarfondsdebatt får sin speciella betydelse genom att socialdemokraterna nu för första gången på ganska länge för fram ett förslag som innebär en förändring av grunderna för vårt ekonomiska system. Löntagarfonderna måste nämligen ses som ett steg i införandet av ett socialistiskt samhälle, ett steg bort från blandekonomin, från en liberal samhällssyn och från ett fritt näringsliv. Denna typ av systemförändrande förslag spelade en stor roll i t. ex. det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet, där förstatliganden och statsingripanden inom näringslivet sågs just som ett led i förverkligandet av ett socialistiskt Sverige. Mycket litet av efterkrigstidens socialiseringsförslag kom emellertid att genomföras. Det gäller också andra rent socialistiska förslag som har lagts fram under de senaste 40 åren, t. ex. delar av det stora näringspolitiska program som presenterades vid SAP:s partikongress 1967. Socialdemokratiska regeringar har nästan alltid valt eller tvingats att föra en pragmatisk politik i stället för att följa sina socialistiska partiteoretiker. *Det är djupt beklagligt för det svenska samhället att socialdemokratin nu tycks slå in på en annan väg.*

Men kanske kan utvecklingen även denna gång vändas och bli densamma som 1948, när bl. a. folkpartiet, under Bertil Ohlins ledning, bidrog till att detta med den socialistiska skördetiden blev något som rann ut i sanden. Kanske kommer människors motstånd mot dagens socialistiska experiment att visa sig vara lika starkt som i slutet av 1940-talet, och de positiva resultaten av löntagarfonderna i så hög grad utebli att socialdemokratin också den här gången tvingas återgå till en pragmatisk reformpolitik. I dag står emellertid riksdagen inför ett konkret förslag om införande av löntagarfonder redan fr. o. m. årsskiftet, och självfallet skulle både näringslivet och löntagarna tjäna på om majoriteten i riksdagen i dag avstod från att driva igenom det föga populära förslag som nu ligger på kammarens bord.

Från socialdemokratiskt håll har man ibland gjort jämförelser mellan löntagarfondsfrågan och tjänstepensionsfrågan. I en del fall har det varit fromma förhoppningar. Man har trott att socialdemokraterna, precis som i pensionsfrågan, skall lyckas vända en negativ opinion till sin egen fördel, medan man i andra fall har pekat på de materiella likheterna mellan den politiska striden i pensionsfrågan på 1950-talet och den politiska striden i löntagarfondsfrågan i dag. Men denna jämförelse haltar. Löntagarfondsfrågan kommer inte att bli 1980-talets ATP-fråga och det av flera skäl.

För det första: tjänstepensionsfrågan var i grunden en fråga om social trygghet, om att ge pension åt dem som saknade pension och att låta pensionen anknytas till inkomsttagarnas levnadsstandard under den aktiva tiden.

Löntagarfonderna har inget sådant socialt syfte. Den sociala tryggheten i vårt land blir inte i något avseende bättre genom att man inför löntagarfonder. Effekten blir snarast den motsatta. Trots att överskotten inom löntagarfonderna är tänkta att tillföras ATP-systemet och dess olika fonder, kommer ändå tryggheten för pensionärerna att försämrans genom införande av löntagarfonder. Jag skall, herr talman, något utveckla detta.

Riksförsäkringsverket redovisar en beräkning som innebär att nettotillskottet till AP-fonderna av löntagarfondssystemet kommer att bli ca 1 % när systemet är fullt uppbyggt omkring år 1990 och därefter lägre. Denna uträkning bygger på antagandet att fonderna kan ge en real avkastning på 3 % – ett ganska högt avkastningskrav i dagens läge. Det blir naturligtvis inte lättare att uppnå det målet då man bestämt sig för att löntagarfondsstyrelserna skall bestå av ledamöter som utsetts av regeringen och där de fackliga företrädarna är i majoritet. Det lär väl också uppstå svårigheter för löntagarfondsstyrelserna och deras kanslier att rekrytera kvalificerade personer med erfarenhet från t. ex. banker och näringsliv. Fondernas avkastning leder alltså inte i sig till någon förstärkning av ATP-systemet och ökad trygghet för pensionärerna i vårt land i framtiden. Under år 1990 kan fonderna maximalt täcka 1 % av pensionsutbetalningarna bara under förutsättning av en 3-procentig real avkastning. Men både före och efter år 1990 kommer fonderna att ge ett lägre bidrag till ATP-systemet än 1 %.

Om å andra sidan löntagarfonderna inte införs och man alltså inte behöver betala en vinstskatt eller en löntagarfondsavgift på lönesumman, kommer ju företagen att få högre vinster, och därmed skapas en säkrare bas för investeringar och ekonomisk tillväxt, vilket i sin tur naturligtvis är det bästa sättet att för framtiden infria pensionslöftena och skapa trygghet för landets pensionärer. Socialdemokraternas argumentering när det gäller sambandet mellan löntagarfonderna och ATP är alltså inte hållbart. Det är ett falskt trygghetsargument. Det i social mening positiva inslaget i ATP-systemet saknas i löntagarfondssystemet.

För det andra haltar också den andra delen av jämförelsen mellan ATP och löntagarfonder. Den gäller kapitalbildningen. ATP-systemet bygger på en fördelningsprincip där man utan individuella samband finansierar de ett år utgående pensionerna med samma år inkommande avgifter. Från vår sida rekommenderas ett pensionssystem som skulle bygga på premiereservsystemet, och självfallet skulle dagens problem inom ATP-systemet med sinande kapital i fonderna aldrig ha uppstått, om man valt premiereservsystemet. I löntagarfondsdebatten går skiljelinjen mellan dem som anser att man bör använda det nuvarande näringslivet och de nuvarande kreditinstitutionerna – banker, sparbanker, aktiesparfonder, försäkringsbolag – och dem som menar att det är bättre att ersätta det fria näringslivet och de traditionella kreditinstitutionerna med löntagarfonder i syfte att därmed säkra kapitalbildningen och öka investeringarna.

Vi tror inte att de nya löntagarfondsstyrelserna har större förutsättningar att bedöma vilka investeringar som kommer att vara långsiktigt lönsamma än vad företagen själva har när de skall disponera sitt kapital. Vi tror tvärtom att det finns en betydande risk att man handskas mera lätt sinnigt med investeringsmedel som man inte själv äger än om man som ägare eller företagsledare får ta ett direkt ansvar för användningen av det kapital som man blivit anförtrodd. Det starka fackliga inflyandet i fondstyrelserna, möjligheten för de lokala fackliga organisationerna att ta över 50 % av röstvärdet och den regionala anknytningen av fonderna är några inslag i

fondsyste­met som ur den här synpunkten är särskilt riskabla och som kan leda till att de samlade industriinvesteringarna i Sverige kommer att bli mindre väl utnyttjade än om man gav utrymme för större vinstmarginaler och därmed större investeringar inom företagen själva.

Regeringen har i sin argumentation för dagens löntagarfö­nds­förslag inte kunnat bestämma sig för om fonderna är det samhällsomdanande ingrepp som Rudolf Meidner och andra inom LO hela tiden tänkt sig eller om det bara är en harmlös förändring på marginalen av vårt blandekonomiska samhälle.

I TV-programmet Pejling för en tid sedan hävdade t. ex. Kjell-Olof Feldt att det var oförståeligt att näringslivet oroade sig så mycket för fonderna. Fonderna var bara ett bland flera inslag i den ordinarie krispolitiken. LO-ordföranden Stig Malm beskrev däremot fonderna som ett stort steg i riktning mot en avgörande samhällsförändring.

Så länge vi lever i ett internationellt konkurrens­klima­t där svenska industriprodukter i hög grad säljs till utlandet i öppen konkurrens är våra möjligheter att överleva som en välfärdsstat beroende på vår industris förnyelse- och anpassningsförmåga. Det är bara genom tillgång på avancerad teknologi och med en rimlig lönsamhet i företagen som utvecklings- och förnyelsearbetet i industrin kan bli framgångsrikt. I förhållande därtill måste snäva fackliga och regionala intressen få stå tillbaka. Låt därför företagen själva i samråd med de institutioner med erfarenhet från kreditgivning som vi har i vårt land fatta de avgörande besluten om var tillgängligt kapital skall satsas, om vilka investeringar som skall göras och i vilka branscher och företag som framtiden för svensk industri ligger. Den kompetensen och det kunnandet kan inte ens under 15 år byggas upp i löntagarfonder utsedda på det vis som nu föreslås.

Herr talman! På sommaren 1982 tillkännagav Olof Palme att socialdemokraterna, om de vann valet och kom till makten, avsåg att genomföra ett system med direkta val till löntagarfondernas styrelser. Detta uttalande av Olof Palme uppfattades som ett bindande vallöfte och hade säkert stor betydelse för valdebatten genom att många människor som kände oro för det korporativa in­slaget i löntagarfö­nds­förslaget lugnades av Palmes löfte om direkta val. I regeringens proposition om löntagarfonderna har detta löfte nu bara blivit ett utredningskrav. Fondstyrelserna skall t. v. utses av regeringen, och de enskilda löntagarnas inflytande över fondstyrelserna blir därför lika med noll.

I propositionen påpekas att ett direktvalssystem innehåller så betydande principiella och valtekniska problem att frågan om direktval av fondstyrelserna inte kan avgöras utan föregående utredning. Detta är otillfredsställande. Inte bara med hänsyn till de utfästelser som gjordes i valrörelsen utan också med hänsyn till den konstitutionellt och principiellt stora betydelse som formen för val av fondstyrelserna har borde riksdagen nu ha fått pröva formerna för val av fondstyrelserna. Vid allmänna och direkta val till fondstyrelserna måste man t. ex. ta ställning till hur nominering av kandidater skall gå till och vilka som skall vara valbara till fondstyrelserna. Vid

Löntagarfonder

direkta val kommer med säkerhet de olika kandidaterna till fondstyrelserna att göra utfästelser och söka mandat som också ligger utanför kravet på en 3-procentig avkastning. Då kommer i stället löften om direkta ingrepp i företagens investeringar, produktionsplanering och lokalisering att spela en stor roll.

Ett annat av löntagarfundsfröspråkarnas argument är att införandet av löntagafonder skulle minska lönekraven och den vägen skapa en bättre lönsamhet för företagen och hålla tillbaka kostnadsökningarna. Också här gör man en jämförelse med ATP-systemet, där ju finansieringen av ATP skedde genom avgifter i företagen som förväntades bli avräknade från löneökningstrymmet. Men jämförelsen haltar också på den här punkten.

Eftersom pension alltid har betraktats som ett uppskjutet uttag av lön, har löntagarna i viss utsträckning accepterat, att ATP-avgifterna kunnat avräknas från utrymmet för kontantlöneökningen. Detsamma kan inte gälla avgifterna till löntagarfonder, eftersom löntagarna ju inte i det här avseendet har någon motsvarande förmån av löntagarfonderna att kvitta mot en lägre lönehöjning. Det är därför en fåfång förhoppning, när man som regeringen antar att införande av löntagarfonder i det långa loppet skulle bidra till att hålla tillbaka kraven på reallöneökningar. Händelserna nu i höst har ju på ett dramatiskt sätt vederlagt regeringens förhoppningar härvidlag. Landsorganisationens aktuella lönebud förefaller inte att vara utformat med hänsyn till löntagarfundsfröslaget.

Det sannolika är att vinstskatten i löntagarfundsfröslaget kommer att fungera som en ytterligare kostnadsökning för företagen utöver lönehöjningarna och därmed i längden försvaga det svenska näringslivets internationella konkurrenskraft, försämra bytesförhållandet med utlandet och bidra till en högre arbetslöshet.

Herr talman! Socialdemokraterna är nu redo att genomtrumfa fondförslaget enbart med stöd av vänsterpartiet kommunisterna. Trots allt fagert tal om utsträckta händer, om samförstånd och om vilja att lyssna på näringslivet är man alltså beredd att ta detta för vårt samhälle så betydelsefulla beslut helt och hållet mot näringslivet och den icke-socialistiska oppositionen. Om man emellertid hade lyssnat på opinionen – inom näringslivet, bland fackekonomerna och hos gräsrotterna – hade man fått en alldeles entydig bild, ett alldeles entydigt råd: förstör inte det marknadsekonomiska systemet, försvåra inte för svenskt näringsliv att utvecklas och komma i balans och att konkurrera internationellt, rubba inte förutsättningarna för de välståndsbildande krafterna i vårt land!

Meningsyttringarna mot fonderna har varit många och intensiva. Den 4 oktober genomfördes i centrala Stockholm en unik demonstration av ett stort antal människor verksamma inom näringslivet i hela landet. Den s. k. 4 oktober-kommittén har därefter till finansutskottet överlämnat namnlistor med ca 500 000 svenskar som undertecknare mot fonderna. Sveriges Företagares riksförbund har gett oss en koffert med argument, skrivelser och broschyrer mot fonderna. En gräsrotsorganisation inom TCO har samlat nästan 70 000 TCO-medlemmar i ett upprop mot fonderna. Den borgerliga

oppositionen har på alla punkter i riksdagen kunnat samla sig i sitt motstånd mot de kollektiva löntagarfonderna. I förlängningen av detta ligger dessa partiers åtagande att upphäva fondsystemet, när de parlamentariska förut-sättningarna därför föreligger.

Alla dessa opinionsyttringar har emellertid på ett egendomligt sätt gått socialdemokratin förbi. Man har inte velat lyssna eller orkat lyssna, och jag är inte säker på om särskilt många socialdemokrater lyssnar här i dag. Finansutskottets behandling av fondpropositionen blev egendomligt avhug-gen. Sakdebatten uteblev, och den här gången inträffade det som Kjell-Olof Feldt en gång formulerade om finansutskottet med orden: "Här diskuterar vi inte, här voterar vi!" När gruppen TCO-are mot fonderöstning ville träffa utskottet eller dess presidium, beslöt den socialdemokratiska majoriteten t. o. m. att säga nej till att ta emot denna uppvaktning.

Förklaringen till detta är naturligtvis att socialdemokraterna bestämt sig för att driva igenom fondförslaget oberoende av vad andra tycker. Man har kunnat förutse ett starkt motstånd mot fonderna, och just därför bestämde man sig redan från början för att negligera opinionsyttringar och menings-motståndare. Argumenten har hårdnat. Villigheten att lyssna har minskat.

Detta kommer självfallet att påverka samhällsklimatet i vårt land. Socialdemokraternas handlande i löntagarfondsfrågan kommer att skapa misstro och bitterhet på många håll lång tid framöver. Den utsträckta handen har stelnat till en meningslös patetisk gest. Ansvaret för denna beklagliga utveckling faller helt och hållet på dem som i denna fråga valt konfrontationens väg: regeringen och statsministern!

Anf. 5 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! I dagens Sverige ligger den ekonomiska makten hos ett fåtal. En liten grupp stora aktieägare bestämmer över människors arbete och hela bygdens livsvillkor. Detta står i skärande kontrast till det faktum att det är lönarbetarna som genom sitt arbete skapat förmögenheterna, värdena, kapitalet. Lönarbetarna är fortfarande, 50 år sedan socialdemokraterna på allvar kom till regeringsmakten, beroende av bolagsherrarnas beslut.

Detta accepterar inte arbetare och tjänstemän. De kräver att de som arbetar skall ha makten i företagen och samhället. De kräver med andra ord demokrati och socialism.

Under det kalla krigets år på 1950-talet var det på modet att påstå, att sådana krav inte längre var aktuella. Kapitalismen hade en viss uppbloms-tring och produktionen ökade bl. a. för att återställa vad som förstörts under kriget. Efterfrågan på arbetskraft var stor och arbetslösheten låg. Teorierna om "den krisfria kapitalismen" blommade upp. Regeringsmedlemmar och LO-ekonomer talade om Sverige som "fullsysselsättningssamhället" där arbetslöshet var förbjuden.

Det behövdes inte många frostnätter i 1970-talets nya klimat för att dessa teorier skulle sloka. De ekonomiska kriserna fick ett djup och en omfattning som gjorde dem påtagliga för alla. Massarbetslösheten kom tillbaka. En permanent arbetslöshetsarmé uppstod av utslagna och ungdomar, som aldrig

lyckades komma in i det ordinarie arbetslivet. Inflationen blev ett ständigt inslag i de kapitalistiska ländernas ekonomi.

Det blev också uppenbart för allt flera människor att samtidigt med allt talet om "välfärdssamhälle" och "medbestämmande" hade i själva verket skett en fortsatt koncentration av ägande och makt till storfinsans. Det var den som hade vunnit på strukturrationaliseringen, på folkförflyttningen från norr till söder, på den återhållsamma lönepolitiken, på politiken med samverkan mellan arbete och kapital.

Allt detta ledde till att frågorna om ägande och makt på nytt började ställas i centrum för den politiska debatten. Från kommunistisk sida hälsade vi detta med tillfredsställelse. Vi hade länge arbetat med att kartlägga hur de kapitalistiska lagbundenheterna om koncentration och centralisation, om monopolmakt och finanskapital konkret kommit till uttryck i det svenska samhället. Våra analyser hade av andra politiska partier tillbakavisats som uttryck för en falsk och snedvriden verklighetsuppfattning. Mot dem hade man ställt teserna om det genomförda "välfärdssamhället", om "den svenska socialismen" osv.

Nu anslöt sig fackföreningsrörelsen officiellt till den marxistiska analysen. Isak medgav man att kommunisterna på denna avgörande punkt haft rätt och socialdemokratin fel. Fackföreningsrörelsen gick ut i en bred kampanj för att belysa kapitalkoncentrationen och kapitalägarnas envælde i företagen. Det var utmärkt. De skärpta motsättningarna inom kapitalismen framtvungade en mera realistisk analys.

Den socialdemokratiska partiledningen hade under en lång följd av år hävdats, att det inte spelade någon roll vem som ägde produktionsmedlen, vem som ägde företagen. Ägandet av ett företag var inte det viktiga, sade man. Det viktiga var dess skötsel. Och samtidigt hade man hävdats att vad som var bra för de stora företagen var bra för löntagarna och samhället.

Nu gick Landsorganisationen ut med en kritik av socialdemokratin ståndpunkt i denna grundläggande fråga. Man sade rent ut att den var felaktig – det räcker inte med kontroll, ägandet spelar en avgörande roll. Denna kritik framfördes bl. a. av Rudolf Meidner, huvudman bakom den första rapporten om löntagarfonder. I en intervju i Fackföreningsrörelsen nr 19/1975 sade han:

"Vad ska egentligen socialdemokratin svara folk när de pekar på de upprörande orättvisorna i vår nuvarande förmögenhetsfördelning? Vi i Sverige har, observera det, den skevaste ägarstrukturen av alla industrialiserade länder. Det kapitalistiska systemet är helt enkelt omoraliskt.

Vi vill beröva de gamla kapitalägarna deras makt, som de utövar just i kraft av sitt ägande. All erfarenhet visar att det inte räcker med inflytande och kontroll. Jag vill hänvisa till Marx och Wigforss: vi kan i grunden inte förändra samhället utan att också ändra på ägandet."

Under de år som förflutit sedan Meidner lade fram sin rapport har maktkoncentrationen gått allt snabbare. Detta har sin grund i den allmänna utveckling vi haft och som lett till att klyftan mellan rika och fattiga under de senaste åren kraftigt ökat i Sverige. Enligt de undersökningar som TCO:s

utredningschef Roland Spånt nyligen redovisat skedde en utjämning av förmögenhetsfördelningen fram till omkring 1975. Det året innehade den rikaste procenten av landets hushåll drygt 20 % av den samlade förmögenheten. Omkring 1975 kom vad man brukar kalla ett trendbrott – en förändring av utvecklingsriktningen – och sedan dess har de allra rikaste blivit ännu mycket rikare och ökar sin förmögenhet snabbast.

Det är de 0,2 procenten rikaste hushållen som framför allt vunnit på värdestegringarna sedan 1975. Siffrorna motsvarar ca 8 000 hushåll. I år skulle de äga en nettoförmögenhet på ca 70 miljarder kronor. "Den snabba inflationen och den våldsamma kursuppgången på aktier är anledningen till att de verkligt rika blir rikare. Sverige har egentligen som nation blivit fattigare de senaste åtta åren, men bördorna har fördelats väldigt olika", säger Roland Spånt.

Hälften av alla aktier här i landet ägdes 1975 av den rikaste procenten hushåll, och det har alltså bidragit till dessa fördelningseffekter. Kursnivån på aktier i slutet av 1983 ligger som bekant på en fyra gånger högre nivå än i slutet av 1975.

Ser man enbart till koncentrationen av aktieägandet är denna ännu starkare. Enligt en av expertrapporterna till den statliga utredningen om löntagarna och kapitaltillväxten ägde 1975 de 11 000 största börsaktieägarna, som motsvarar knappt 0,3 % av alla hushåll, halva börsstocken. Om man i stället jämför aktieägare med olika stort aktieinnehav med hela befolkningen, framstår koncentrationen av det avgörande aktieägandet till en utomordentligt liten grupp av befolkningen ännu skarpare. Ägarna till 52,5 % av hushållens hela aktieinnehav utgjorde inte mer än 0,2 % av befolkningen, och 86,7 % av hela aktieinnehavet ägdes av 1,3 % av befolkningen. När det gäller enbart börsaktier var koncentrationen ännu starkare. Det är de stora förmögenhetsägarna och höga inkomsttagarna som koncentrerar aktievärdena i sina händer.

Men, kan man fråga, har då inte antalet aktieägare ökat starkt under senare år genom aktiefondssparandet, som de borgerliga partierna är varma anhängare av, och genom den s. k. popularisering av aktieägandet som bedrivs också av viktiga massmedia? Ja, antalet aktieägare har kanske ökat, men samtidigt har de enskilda ägarnas andel av börsvärdet kraftigt minskat. År 1975 ägde hushållen, alltså privata, enskilda aktieägare, 47 % av det samlade värdet av aktierna på Stockholms fondbörs, men 1982 bara 25 %. Deras andel hade alltså nästan halverats.

Den grupp som ökat sin andel av börsvärdet är i stället de s. k. institutionerna. Dit räknas i det här sammanhanget rörelsedrivande bolag, stiftelser, investmentbolag, försäkringsbolag och AP-fonden. De hade 1982 tillsammans 65 % av börsvärdet mot 49 % 1975. De olika börsbolagen ägde inte mindre än 24 % av börsvärdet – dvs. av sig själva. Aktiefonderna ägde 5 %, utländska ägare också 5 %. Det är huvudsakligen i denna ägarbild som de fem nya AP-fonderna, som maximalt beräknas komma att äga mellan 5 och 10 % av börsvärdet, skall placeras in.

När man i den borgerliga propagandan talar så varmt om de många små

aktieägarna och om ökad spridning av aktier som ett medel att genomföra ekonomisk demokrati – vi har hört det talet också i dag i de borgerliga talarnas anföranden – döljer man nogsammt att utvecklingen under de borgerliga regeringsåren gick i rakt motsatt riktning. Det finns emellertid ytterligare ett skäl, varför hela teorin om att man kan skapa egendomsägande demokrati genom aktiespridning är i grunden falsk. Skälet är helt enkelt att en ökad spridning av bolagens aktier i allmänhet har en rakt motsatt effekt. Ju större spridningen av ett bolags aktier är, desto svårare är det att få en hög representation av aktieägare på bolagsstämman, och desto lättare är det därför för ett fåtal stora aktieägare att ensamma utöva kontrollen över bolaget.

Ökad spridning av bolagens aktier innebär alltså inte "ökad demokrati" i någon mening, utan fortsatt centralisation av makten över de produktiva tillgångarna. Detta är en gammal sanning. Redan 1960 konstaterade nationalekonomen professor Carsten Welinder: "Ju flera aktieägarna är i ett aktiebolag, desto maktlösare är de." Aktiesparfonder och liknande arrangemang har, liksom f. ö. aktiebolagsformen i sig, till syfte att från olika källor skrapa ihop kapital som kan utnyttjas av de bestämmande kretsarna, ingenting annat.

På bolagsstämmorna är det som bekant ett fåtal personer eller kapitalgrupper som sitter med nyckelposterna av aktier. De många tiotusentals enskilda små aktieägarna har som regel ingen makt. Ett otal undersökningar – av Gunnar Lindgren, industriverket, koncentrationsutredningen osv. – bekräftar detta. I industriverkets undersökning, som avser förhållandena 1976, konstateras att röstkoncentrationen på de undersökta bolagsstämmorna hade ökat jämfört med en liknande undersökning 1963. Den ökning av röstkontrollen som skett sedan 1963 anser industriverket kan förklaras med de institutionella ägarnas ökade aktieinnehav.

Det är representanter för investmentbolag, försäkringsbolag, stiftelser, rörelsedrivande bolag osv. som på bolagsstämmorna har kontrollposterna av aktier. Systemet med graderad rösträtt, som under de senaste årtiondena blivit allt vanligare och nu förekommer i omkring två tredjedelar av börsbolagen, underlättar röstkontrollen. Det är alltså det system enligt vilket vissa aktier har en röst, andra kanske bara en tiondels eller en tusendels röst. Det är förvånande, herr talman, att socialdemokrater och moderater, som här funnit varandra i en ohelig allians i finansutskottet, inte kan gå med på att snabbt förbjuda denna gradering i varje fall för nya börsaktier.

Avgörande för ägande- och maktkoncentrationen är emellertid andra sammanhang. Koncentrationsprocessen är en lagbundenhet för kapitalismens ekonomiska system. Graden av koncentration varierar naturligtvis med graden av historisk utveckling och efter förhållandena i de olika länderna. Vad man kan säga om Sverige 1983 i detta avseende är att koncentrationen av kapital och makt har nått längre än någonsin tidigare i landet och att den har en styrka som knappast torde överträffas i något annat jämförbart land.

Senast har industriverkets stora undersökning visat att de viktigaste

ägargrupperna ökat sin makt också under de senaste årtiondena. De 17 största privata finansgrupperna hade mellan 1963 och 1979 kunnat öka antalet anställda i dominerade företag med 30 %. Ännu snabbare hade emellertid storföretagens expansion gått utanför Sverige genom uppköp av företag och genom tillväxt av dotterbolag. Den snabbaste ökningen hade skett för vissa investmentbolag såsom Industrivärden, som är knutet till Handelsbanken, Asken och Kinnevik samt för de största familjegrupperna, såsom Wallenberg, Johnson, Bonnier och Söderberg. Vissa nya ägargrupper hade tillkommit, såsom Salén och Beijer-Wall, senare också Penser. Samtidigt hade en rad av de tidigare kända "femton familjerna" förlorat i inflytande. Wallenbergimperiets dominerande maktställning i svenskt näringsliv hade emellertid förstärkts.

Herr talman! Två tendenser är starkt markerade i den svenska kapitalismen under de senaste åren. Båda har samband med den utdragna ekonomiska krisen och det överflöd på kapital som därmed framträder. Den ena tendensen är en allt hårdare kamp mellan olika kapitalgrupper och en viss omfördelning av makten över olika storföretag. Eftersom en kris under kapitalistiska förhållanden brukar tillfälligt lösas genom att vissa kapital slås ut, intensifieras kampen om vilka som skall tvingas lämna scenen och vilka som skall stanna kvar i huvudrollerna. En sådan händelse som Marcus Wallenbergs bortgång har både påskyndat denna konkurrensskamp och öppnat vissa slussar för den.

Den andra tendensen är den ökade satsningen på vad man brukar kalla finansiella investeringar och de kraftigt minskade produktiva investeringarna. Kapitalet satsas inte längre på att bygga ut produktionen, utan i aktier, obligationer, valutor, guld osv. Här har naturligtvis det höga ränteläget medverkat, men avgörande har varit andra faktorer.

Den kraftiga koncentrationen och monopoliseringen inom svenskt näringsliv har lett till att den tekniska och företagsmässiga förnyelseprocessen stagnerat. Den omtalade kapitalistiska entreprenörandan, eller företagaranndan, som under ett tidigare skede tog sig uttryck i djärva satsningar på ny teknik och nya produkter, har ersatts av krämaranda och ockraranda, enligt vilka höga räntor, utdelningar och monopolprofiter är målsättningen. Knappast några nya stora företag växer fram; när företag blir stora sker det vanligen genom sammanslagningar och uppköp. De möjligheter som öppnats genom krisens jordstötter i ekonomin och genom skakningarna i Wallenbergimperiet har utnyttjats för spekulation och klipp på aktiemarknaden, inte för strukturella förändringar som skulle kunnat lägga en ny bas för svenskt näringsliv.

De privata kapitalisterna har haft sin chans. De har utnyttjat den dåligt. De har sig själva att skylla. Det är naturligt och nödvändigt att olika former för kollektiv kapitalbildning träder in och fyller de funktioner som själva den samhällsliga utvecklingen kräver. De fem nya fonder som enligt regeringens förslag skall inrättas inom ramen för allmänna pensionsfonden och som av någon anledning benämns löntagarfonder borde kunna fylla vissa nödvändiga behov, vilka framgått av det föregående. Det är för det första att säkra

mera stabila ägandeförhållanden inom en rad svenska storföretag. Det är för det andra att åstadkomma en utveckling i riktning mot produktiva investeringar i stället för enbart finansiella. Här till bör läggas också en tredje punkt, nämligen att bryta den starka tendensen till kapitalutflyttning och etablering utomlands och i stället utveckla industrin inom Sverige. På denna sista punkt är jag emellertid utomordentligt tveksam till socialdemokratins viljeinriktning.

De nya fonderna bör också kunna stärka ATP-systemet. Vad gäller övriga positiva fördelar av de nya fonderna, som anförts i regeringspropositionen, ställer jag mig mera tveksam. Effekten på sysselsättningen blir bara indirekt och kommer att verka först på mycket lång sikt. Att fonderna skall användas för att hålla nere reallönerna för arbetare och tjänstemän jämfört med den nivå de skulle ha om fonderna inte införts anser jag direkt olämpligt och skadligt. Ett sådant syfte innebär ju att diskreditera hela tanken med löntagarfonder.

Hur löntagarfonder enligt den socialdemokratiska modellen till slut kommer att verka avgörs både av de målsättningar som ställs upp och av den allmänna samhällspolitiska miljön och utvecklingen. Om de bara infogas i en allmän politik av den typ som socialdemokratien bedrivit under de senaste årtiondena före 1976 och som den tycks vilja fortsätta även under den nya regeringsperioden finns risken att systemet med löntagarfonder klavbinder fackföreningsrörelsen och hindrar det snara förverkligandet av arbetarrörelsens socialistiska målsättningar. Av de lokala fackföreningarna utsedda personer, som får representera en del av fondernas aktieinnehav i vissa bolag, blir gisslan på bolagsstämmorna och eventuellt också i bolagsstyrelserna.

De fem nya AP-fonderna föreslås få en uppbyggnad och funktion som i huvudsak överensstämmer med den fjärde AP-fondens. Denna fond innebar ingen systemförändring utom i det avseendet att den stärkte sammanväxten mellan staten och kapitalet. Den fjärde AP-fonden har inte inneburit någon avgörande maktförskjutning till de anställdas fördel eller att arbetslösheten avskaffats. Detta ligger i aktieägandets karaktär. Aktiehandel är en kapitalistisk form för kapital- och förmögenhetsbildning. Den förutsätter i sig en spekulativ marknad och strider mot samhällelig planmässighet i den ekonomiska utvecklingen.

Fonderna skall operera på denna marknad som alla andra aktieägare med bara det egna kapitalets förräntning för ögonen. I vilka företag fonderna kommer att äga andelar avgörs dessutom inte av några samhällseliga mål. Det kommer i stället att bestämmas av aktiemarknaden, av vilka bolag som nyemitterar eller vilka aktier som omsätts på denna marknad och vilka aktier som kan antas ge god avkastning. Detta kommer inte att förändra den regionala utvecklingen och heller inte sysselsättningsutvecklingen.

Fonderna skulle emellertid kunna spela en kvalitativt annan roll, om de fick andra målsättningar. Vänsterpartiet kommunisterna har föreslagit att de skall användas för att främja samhällsekonomiska målsättningar. Vidare att de skall främja regional balans, att de skall motverka industriutflyttning och

de transnationella företagens makt. Vidare att de skall stödja löntagarkollektiva företag och nya samhällsägda industrier. De bör slutligen byggas upp oberoende av avtalsrörelserna. Allt detta vill vi ha inskrivet i lagen om allmänna pensionsfonder, men detta avslås av finansutskottets majoritet.

När det gäller styrelserna för fonderna är det viktigt att dessa får en verkligt folklig förankring genom att de utses i direkta val. Exakt hur dessa val skall gå till kan däremot utredas, såsom regeringen också föreslår. Tills denna utredning är klar bör riksdagen utse styrelserna. Systemet med regeringsutsedda styrelseledamöter på olika håll är faktiskt inne i en allvarlig kris.

Om dessa förändringar genomfördes i regeringsföslaget, skulle de nya fonderna kunna spela en helt annan roll. Detta skulle ännu mera bli fallet, om de ställdes in som en del i en mera omfattande strategi, som syftar till att bryta storfinansens ledande ställning i samhället. Då skulle de kanske kunna börja att uppfylla den målsättning som LO-tidningen gav uttryck för när Meidners fondförslag lades fram: "Med fonderna tar vi över." Som förslaget nu blivit lär det inte ändra mycket i nuvarande utvecklingstendenser. Socialdemokraterna började med en vänsterrörelse, men avslutningen blev en högersväng.

Uppgiften återstår att bygga upp något som verkligen kan kallas för löntagarfonder. Det måste vara fonder som har udden riktad mot storfinansens makt, som tjänar en självständig politik i de lönarbetandes gemensamma intresse och inte binder upp dem vid de villkor som det borgerliga samhället ställer upp. Det av vänsterpartiet kommunisterna framlagda förslaget om ett system med samhällsfonder kombinerade med lokala fackliga investeringsfonder motsvarar väl dessa krav.

Samhällsfonderna skall i första hand inriktas på att genomföra ett långsiktigt program för nyindustrialisering i nationell skala. De svarar alltså direkt på de krav som ställs i dag om ökade investeringar och utbyggd förädlingsindustri för att bekämpa arbetslösheten. När det privata storkapitalet i så hög grad undandrar sig denna uppgift, måste den lösas på annat sätt. Samhällsfonderna skall också ingå i en politik som utjämnar de regionala skillnaderna och hjälper krisdrabbade orter.

De lokala fackliga organisationerna skall kunna använda medel ur samhällsfonderna för att bygga upp lokala investeringsfonder. Dessa skall ha till syfte att i såväl samhällsägda som privata företag garantera viktiga insatser på den lokala arbetsplatsen. Det kan gälla utbildning, arbetsmiljö eller en investering för fortsatt förädling. De lokala investeringsfonderna skall vara redskap för de fackliga organisationernas, självständiga strävanden.

Herr talman! De borgerliga partierna, Arbetsgivareföreningen, Industrieförbundet, 4 oktober-kommittén och allt vad fondförslagets motståndare heter har naturligtvis rätt på en punkt: det ligger djupgående skiljaktigheter i samhällssyn, allmän ideologi och människosyn bakom de olika ståndpunkterna i fondfrågan. Vår uppfattning är att det är arbetet som skall grundlägga rätt till inflytande och makt i företagen. Det är arbetet som skapar värdena – värden som kapitalistklassen sedan till avsevärd del lägger beslag på och använder för att ännu mera öka sin makt. Arbetarna skall inte behöva köpa

tillbaka dessa värden, som de själva skapat, genom avdrag på lönerna ännu en gång. Kapitalet är redan betalat av arbetarna. Det är de som har rätt till det, inte de nuvarande ägarna. Mot denna socialistiska och demokratiska grundsyn faller den borgerliga propagandan om rättsövergrepp och konstitutionella felaktigheter platt till marken.

De borgerliga partierna rasar mot att det kollektiva ägandet ökar genom fonderna. Men jag vill ställa frågan till er: Om ni är principiella motståndare till kollektivt ägande, varför kräver ni då inte att aktiebolagsformen skall förbjudas? Aktiebolagen är ju den vanligaste och mäktigaste formen för kollektivt ägande i det nuvarande samhället. Och hur kan centerpartiet fortsätta att slå vakt om jordbrukskooperationen och dess intressen, om alla former för kollektivt ägande är av ondo? Är det möjligen så att det bara är när lönarbetarna står för det kollektiva ägandet som ni blir upprörda?

Herr talman! Det är makten det gäller. Varför dölja det? Och skiljelinjen går här mellan dem som egoistiskt vill att ägande och makt som nu skall ligga hos en liten privilegierad grupp i samhället och dem som vill att ägande och makt skall ligga hos hela folket. När de borgerliga med en druckens envishet upprepar sitt påstående att kollektivt ägande strider mot individens intresse talar de mot bättre vetande. En spridning av ägandet och makten till hela folket kan under moderna förhållanden aldrig bli verklighet annat än i kollektiva former.

Herr talman! Jag yrkar bifall till vpk-reservationerna till finansutskottets betänkande.

Anf. 6 ARNE GADD (s):

Herr talman! Först en kommentar till Björn Molins klagomål över utskottsbehandlingen. Han menar att utskottet inte skulle ha haft den öppenhet i attityden som han hade önskat.

Utskottsbehandlingen gick till så att vi i full enighet bjöd in ett antal organisationer till utskottet – Arbetsgivareföreningen och SHIO bl. a. Alla kom till våra hearings. Vi var alltså eniga i utskottet på denna punkt; ingen votering förekom.

När det gäller TCO-are för fondomröstning var det Björn Molin som i utskottet föreslog att de inte skulle inbjudas – vi skulle koncentrera oss till riksorganisationer. Jag är litet förvånad över att just Björn Molin framför klagomål i detta sammanhang. – Detta om detta. När nu debatten om löntagarfonder lider mot sitt slut – för det gör den väl – har känslor och argument fått spela fritt i alla läger under lång tid.

Thorbjörn Fälldin har karakteriserat löntagarfonderna som ”öststatssocialism” många år innan regeringen ens bestämt sig för om eller när den skulle lägga fram en proposition i frågan.

Olof Palme har sett ansatsen som den största demokratiska reformen sedan rösträttens dagar.

Tiotusentals företagare – och kanske också andra – fick tillfälle att med statliga SJ:s rabatterade biljetter fara till huvudstaden och i god kollektivistisk anda säga nej till fondsocialismen.

I partimotioner och även nu i kammaren har man understrukit att det nu tas ett första steg mot att förändra det ekonomiska systemet och som en följd därav även en förändring av det politiska systemet.

När regeringen bjöd in till överläggningar om fondfrågan i höstas vägrade vissa att ställa upp. Inte ens att resonera var man villig till.

Så här behöver vi inte ha det i Sverige. Tycker man illa om löntagarfonderna, då röstar man borgerligt 1985. Tycker man att de var bra och att politiken i övrigt skötts bättre än under de borgerliga åren 1976–1982, då röstar man rimligen på socialdemokraterna 1985.

Värre och svårare är det egentligen inte!

Vi socialdemokrater är övertygade om att vi är på rätt väg och att Sverige kommer att bli sig likt igen. Regeringens förslag till löntagarfonder ingår i en genomtänkt ekonomisk strategi för att få i gång Sverige. Vi vet alla att staten i dag lånar enorma belopp för att klara sina åtaganden. Vi vet också att Sverige som folkhushåll tvingas låna utomlands på ett sätt som sätter vår självständighet i fara. Detta måste vi få ett slut på.

Vi kan bara få ett slut på eländet om vi med svenska varor och tjänster kan betala det vi köper utomlands. Vi kan bara få balans i statsfinanserna om alla är i jobb igen.

För detta måste näringslivet förnyas, förbättras och göras konkurrenskraftigt. Det går inte längre att på samma sätt som "de snabba klippens" ekonomer försöka få rim och reson i finanserna. Det måste till investeringar i maskiner, i byggnader, i forskning och i utveckling.

För den skull måste företagen gå med vinst igen. Ordentliga vinster måste till.

Vill man genomföra en sådan rekonstruktion av svensk ekonomi utan att låta företagsvinsterna hamna hos de redan mycket förmögna, då måste de som arbetar ihop vinsterna få ett ord med i laget – det är socialdemokratins uppfattning.

Regeringens förslag innebär:

att de allra mest vinstrika företagen betalar 20 % av sina reala övertvinster till fem löntagarfonder och

att 0,2 % av den sammantagna lönesumman också går till dessa löntagarfonder.

Det blir 2 miljarder om året. Det blir omkring 15 miljarder i dagens penningvärde fram till 1990 då hela systemet är fullt uppbyggt.

Det innebär att 8 % av allt aktievärde i landet ligger i löntagarfonderna – inte mer, inte mindre.

För detta skall representanter för löntagarna ha rätt att vara med och bestämma var satsningarna skall göras och hur de skall göras.

Det skall ske i lönsamma företag – fonderna måste ge en avkastning på 3 % i fast penningvärde.

Det skall ske så att avkastningen kan återföras till AP-fonderna och bli en garanti för de framtida pensionsutbetalningarna.

Sveriges löntagare får i hög grad vara med och betala vad det kostar. Det ansvaret tar de på sig. Då bör de också ha rätten att få ett ord med i laget när

det gäller hur dessa pengar skall användas.

Frågan om löntagarfonder är alltså ytterst enkel: Är du för eller emot demokrati?

I reservation 1 behandlar de tre borgerliga partierna regeringens beredning av förslaget till löntagarfonder och vill få till stånd en förutsättningslös och grundlig utredning av de konstitutionella frågor som löntagarfondsförslaget väcker.

Reservationen utgår från den moderata partimotionen och de enskilda motioner som väckts dels av Allan Ekström, moderaterna, dels av herrar Rolf Rämgård, centern, Börje Stensson, folkpartiet och Björn Körlof, moderaterna.

Reservanterna anser att remisstiden varit för kort, att förslaget får anses leda till expropriation av enskild egendom och stå i strid mot regeringsformens bestämmelser, att förslaget också står i strid med internationella åtaganden och slutligen att utländska medborgare bosatta i Sverige inte är lämpliga att ingå i styrelserna, om dessa skulle komma att inrättas.

Vad beträffar remisstidens längd har den varit tre månader. Självfallet är det bra för dem som skall svara för remisserna om en remisstid är lång. Detta får i alla fall vägas mot behovet av att få ett resultat till stånd, i detta fall att få löntagarfondssystemet i funktion redan vid årsskiftet 1983-1984.

Löntagarfonderna är avsedda som ett viktigt medel för att få fart på investeringarna i näringslivet igen. Då vore en ytterligare fördröjning direkt olycklig. Tekniska skäl talar för att systemet kommer i verksamhet från ett årsskifte, varför en fördröjning skulle innebära att igångsättandet måste uppskjutas ytterligare ett helt år.

Det kan inte komma som en överraskning för någon att den socialdemokratiska regeringen arbetade med ett förslag till löntagarfonder. Vissa organisationer var t. o. m. så låsta i dessa frågor, att de vägrade diskutera med regeringen innan regeringen lämnat sitt förslag till lagråd och riksdag.

Att i ett sådant läge klaga över en alltför kort remisstid skulle kunna antyda att man var beredd att acceptera någon form av löntagarfonder. Men jag tror, herr talman, att det också kan innebära att man söker alla upptänkliga formella skäl att förhindra att riksdagen tar ställning till frågan.

Vad beträffar påståendet att löntagarfonder skulle vara en expropriation av enskild egendom faller på sin egen orimlighet. Lagrådet har konstaterat att föreliggande förslag finansieras dels genom en vinstskatt, dels genom en höjning av ATP-avgiften.

Det är riksdagen som fattar dessa beslut – det är också riksdagen som skulle kunna häva besluten. Avsikten är att med dessa medel köpa aktier på marknaden. Inget som helst tvång föreligger att sälja aktier till fonderna. Därmed måste påståendet att fonderna skulle vara något slags expropriation av enskild egendom avvisas.

Vidare har det hävdats att förslaget står i strid med Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, som Sverige ratificerat. Enligt artikel 1 i protokollet i konventionen i fråga skall varje fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom lämnas okränkvt. För mig framstår det som obegripligt att

löntagarfonder skulle stå i strid med mänskliga rättigheter. Som jag redan framhållit finansieras fonderna dels med medel från vinstskatt, dels med medel från en höjd ATP-avgift.

De mänskliga rättigheterna har formaliserats i en FN-konvention för ytterst viktiga politiska syften – de flesta vet vilka. Det är att beklaga att rättigheterna i fråga används som förevändningar för att få förslaget till löntagarfonder stoppat.

Typiskt nog anser samtidigt dessa reservanter att utländska medborgare bosatta och arbetande i Sverige inte får bli ledmöter av fondstyrelserna.

Av de 45 ledamöter som skall utses kan rimligen bara någon enstaka utländsk medborgare bli aktuell. Det föreligger inga formella hinder för ett sådant val i vår grundlag. Detta har lagrådet konstaterat.

Vi vet alla att det finns utländska medborgare som har starka skäl att avstå från att söka svenskt medborgarskap, men som lever i Sverige och gör det i avsikt att stanna här och som sedan länge också fungerat som om de allaredan var svenska medborgare. Detta har lett till att de har kommunal rösträtt och att de kan väljas till landsting och kommunala församlingar. Men i de borgerliga reservationerna finns ingen plats för dem i fondernas styrelser. Då åberopas inga mänskliga rättigheter. För den här gången passar inte mänskliga rättigheter det politiska syftet.

I reservation nr 2 från samtliga borgerliga partier föreslås att regeringens proposition om löntagarfonder avslås. Argumenteringen i reservationen får anses vara en sammanfattning av det som hittills sagts av motståndarna till löntagarfonder.

Ett av felen med regeringens förslag är att argumenten för löntagarfonder är alltför många. Det skall tydligen bara finnas ett skäl för att man skall vara till lags nu för tiden. Nu motiverar regeringen sitt förslag med såväl behovet av att näringslivet måste tillföras nytt kapital som att ett system med löntagarfonder blir ett stöd för den solidariska lönepolitiken, som att det bidrar till en dämpad kostnadsutveckling, som att det leder till en jämnare förmögenhetsfördelning, som att det ger tryggare pensioner och stärker löntagarinflytandet.

Eftersom vi socialdemokrater hävdar att det faktiskt blir som regeringen anser, skiljer sig våra vägar här definitivt från de borgerligas.

Det är tydligen så att en solidarisk lönepolitik, en jämnare förmögenhetsfördelning och ett stärkt löntagarinflytande är av ondo för borgerliga politiker. Att de bekämpade ATP en gång i tiden, det vet vi ju alla. Och att de inte bekymrar sig för att en riklig likviditet, som näringslivet i dag har, används till spekulation och "snabba klipp" i stället för att satsas i investeringar som ger människor arbete, det står också alldeles klart nu. För socialdemokratin är det direkt avgörande att pensionssystemet klarar att ge de pensioner som var avsikten och att spekulationsekonomin och "de snabba klippens" tid är förbi.

I regeringens långsiktiga ekonomisk-politiska strategi spelar systemet med löntagarfonder en central roll.

Näringslivet kan förses med kapital på annat sätt, hävdar de borgerliga i sin

Löntagarfonder

reservation. Man exemplifierar med det nyss nedlagda skattefondssparandet – fr. o. m. årsskiftet ersatt med allemanssparandet.

Då vi för ett par veckor sedan diskuterade allemanssparandet hade jag tillfälle att analysera effekten av skattefondssparandet. När förhållandena var som mest groteska kostade den borgerliga "sparformen" skattebetalarna mer än vad samhället fick fram i nysparande. Inte heller innebar den "sparformen" något inflytande från de som sparade. I själva verket var inflytandet dominerat av de banker som ansvarade för inlåningen.

Skillnaderna i förhållande till löntagarfonderna är uppenbara. De mest lönsamma företagen får betala en "vinstskatt" om 20 %. Totalt rör det sig om ca 5 000 svenska företag av totalt 175 000 som skall få betala den skatten. Det är 2,9 %. Småföretagarna betalar nästan aldrig någon vinstskatt enligt förslaget.

Dessa medel skall placeras i svenska företag. Medlen försvinner inte till Liechtenstein – för att citera Tage Erlanders kommentar till förslaget om löntagarfonder en gång i tiden.

Utöver "vinstskatten" skall 0,2 % av lönesumman betalas till AP-fonden för att ytterligare stärka löntagarfonderna.

Resultatet blir att vi får omkring 2 miljarder om året att satsa i företag som har framtiden för sig. Dessa 2 miljarder om året innebär att löntagarfonderna fram till 1990 äger, enligt vad vi nu kan beräkna, ca 8 % av alla aktier i svenska företag.

Självfallet får då svenska företag tillgång till friska pengar. Vinstskatten placeras man inte "spekulativt". Dess syfte är att på sikt skapa jobb. Däri ligger skillnaden till att överlåta medlen okontrollerat till de tidigare kapitalägarna. Lönedelen – AP-avgiften – innebär självfallet också att nya pengar tillförs näringslivet. Det är en självklarhet att de fackliga företrädarna får räkna av dessa avgifter intill den sista kronan i kommande förhandlingar. Än har ingen arbetsgivarförhandlare skänkt löntagarna ett enda öre gratis.

Det blir alltså friska pengar till näringslivet.

Vi avvisar hela det resonemang som förs i den rad av centermotioner som väckts efter en utredning av riksdagens utredningstjänst. I dessa motioner hävdas att kommuner och landsting skulle drabbas svårt av förslaget. Eftersom riksdagens utredningstjänst ställt sig till förfogande för att räkna "på centerns villkor", kan vi socialdemokrater bara upprepa:

Vid de kommande löneförhandlingarna har löntagarorganisationerna avstått från den del – 0,2 % – som avsatts till löntagarfonderna. Det blir ingen kostnad alls för kommunerna. Alternativet hade varit att beloppet i fråga utbetalats till löntagarna i form av lön.

Den "vinstskatt" som finansierar fondsystemet sänker självfallet det kommunala skatteunderlaget – om man nu väljer att räkna helt mekaniskt. Men mot det står att kommunerna också har intresse av att få fart på svenskt näringsliv igen.

Herr talman! Jag tycker att det är mycket som är märkligt i de borgerligas agerande i löntagarfondsfrågan. En sak är deras kraftiga reaktion mot förslaget att löntagarna skall satsa i svenskt näringsliv. En annan är deras

totala tystnad när det gäller utländska investeringar i vårt land. Man räknar i dag med att utländska investeringar 1983 uppgår till ungefär 7 miljarder kronor. Bara på ett år investerar utländska kapitalägare 3,5 gånger så mycket som löntagarfonderna beräknas göra.

Men inte ett knyst hörs från de borgerligas sida. Det beror kanske på att det rimmar illa med deras tal om att svensk ekonomi i dag är vanskött. Dessa stora investeringar förelåg inte under de borgerliga åren. Inte ett knyst heller därför att man vet att införandet av löntagarfonder och en aktiv investeringsverksamhet från utlandet leder till att vi snart får fart på svenskt näringsliv igen. De utländska investerarna är nämligen välkomna till Sverige.

Men då behövs också ett rikligt och garanterat svenskt kapital. Att det svenska kapitalet i löntagarfonderna stannar inom landet är garanterat. Det hör till att utländska investeringar utan egentliga hinder skall kunna föras ut ur Sverige. Utan sådana förutsättningar finge vi inga utlänningar att investera i vårt land.

I den borgerliga skräckpropagandan har gjorts gällande att löntagarfonderna skulle leda till att enskilt näringsliv mycket snabbt skulle övertas av dessa löntagarfonder.

Herr talman! Som jag har framhållit kommer löntagarfonderna, när de är fullt uppbyggda, att omfatta ungefär 8 % av börsvärdet i Sverige. Med detta kan man knappast socialisera 100 %.

I den borgerliga skräckpropagandan har också gjorts gällande att det vore olyckligt att införa löntagarfonder, eftersom fackliga företrädare skulle vara speciellt olämpliga för att ta del av företagets utvecklingsarbete. En rad mindre framgångsrika företag under facklig ledning brukar anföras som exempel. De framgångsrika förtigs givetvis.

För att få detta att gå ihop måste man alltså "tro på" att det går att genom inkompetenta fackliga företrädare i löntagarfonderna skaffa sig kontrollen till 100 % över svenskt näringsliv genom att bara äga 8 % av aktierna. Vore detta sant skulle självfallet de nuvarande ägarna vara extremt inkompetenta och verkligen förtjäna att bytas ut.

Nu är så inte fallet. Den borgerliga skräckpropagandan skall enbart uppfattas som det den är, nämligen en skräckpropaganda. Vi yrkar från vår sida avslag på reservation nr 2.

I reservation nr 3 har vpk framlagt sina synpunkter. Där heter det bl. a.: "En utvidgning av AP-fondsystemet med fem nya AP-fonder kan därför vara motiverad."

Det vpk vill är att de begränsningsregler som gäller för löntagarfonderna – dvs. att de endast får äga 8 % av de samlade aktierna i ett enskilt företag och att avkastningskravet skall utgöra 3 % av nuvärdet – skall upphöra och ersättas med ett avkastningskrav på 80 % av den faktiska avkastningen utan begränsningar i aktieinnehavet i enskilda företag.

Skälet till att regeringens förslag innehåller dessa begränsningsregler är flera. Att en speciell fond endast kan införskaffa 8 % av det samlade börsvärdet motiveras med att AP-fonderna tillsammans högst bör äga 50 % i aktier i ett enskilt företag. Det är ett nog så viktigt argument för den

socialdemokratiska politiken. Syftet är inte att ta över företagen utan att få dem att fungera och att utvecklas.

Kommer vi att få till stånd ett normalt diskussionsklimat i Sverige igen i framtiden kommer ingen att vara rädd för att ta bort begränsningsregeln om maximalt 8 %. Då kommer man att kräva det. Men vi är inte där i dag – tyvärr.

Kravet att fonderna skall ge en real avkastning om 3 % betingas främst av skälet att resurserna som skapas skall vara med och klara de framtida ATP-pensionerna. Då måste också avkastningen på satsningarna vara av den storleksordning som regeringen föreslår. Den fjärde AP-fonden har motsvarande avkastningskrav och den har hittills klarat uppgiften med råge.

De synnerligen viktiga regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska uppgifter som vpk vill ålägga löntagarfonderna får klaras med gängse regionalpolitiska och arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Indirekt kommer självfallet regeringens förslag till löntagarfonder att vara ett stöd för den politiken. Men det är inte löntagarfondernas ansvar att sköta regional- och arbetsmarknadspolitiken – det är statsmakternas, dvs. regeringens och riksdagens.

I reservation nr 4 vill vpk i en s. k. helhetsstrategi inrätta vad vpk kallar samhällsfonder och lokala fackliga investeringsfonder. Som förslaget är konstruerat skulle sådana fonder få klara helt andra uppgifter än dem som löntagarfonderna syftar till att klara. Vårt syfte är att löntagarfonderna skall arbeta inom ramen för vår nuvarande marknadsekonomi. Vpk:s förslag lägger helt andra uppgifter på dessa samhällsfonder och lokala fackföreningsfonder. Uppgifterna är i sig väsentliga men måste klaras genom arbetsmarknads- och regionalpolitik.

I reservation nr 5 från de borgerliga partierna uppfattas vpk:s förslag, som återfinns i reservationen nr 4, som alltför socialistiskt och avstyrks också av det skälet.

I reservation nr 6 slutligen, föreslår de borgerliga partierna att det nyligen avskaffade – starkt subventionerade – aktiefondssparandet återinföres som en ersättning för löntagarfonderna. Kammaren diskuterade den frågan i samband med allemanssparandet för ett par veckor sedan, och argumenten emot detta synsätt finns i protokollen från den debatten.

Herr talman! Självfallet kan ett system med löntagarfonder inte framstå som fullt klart och genomarbetat för alla tider redan vid starten. Det är nödvändigt att regeringen kontinuerligt följer vad som sker och efter hand förelägger riksdagen de ändringsförslag som blir nödvändiga.

När finansutskottet sammanträdde med representanter för näringslivet och för arbetsmarknadens parter framgick att den vinstdelningsskatt som riksdagen nu står i begrepp att anta kan komma att onödigt hårt drabba den ekonomiska föreningsrörelsen som har sina främsta representanter i KF och LRF. Båda dessa organisationer framhöll de kooperativa ekonomiska föreningarnas betydelse för landet. Dessa föreningar arbetar med sina medlemmars egentliga nytta som mål. Vinsten av verksamheten plöjs till största delen ner i rörelsen. Den kooperativa föreningsrörelsen är en

kollektiv företagsform som bör ha samhällets stöd.

Finansutskottets majoritet har i betänkandet gjort regeringen uppmärksam på de speciella svårigheter som en vinstdelningsskatt kan utsätta föreningsrörelsen för. Vi ger regeringen detta till känna och beklagar att centerpartiet satt samverkan med moderata samlingspartiet före sina faktiska kunskaper om den producentkooperativa rörelsens förutsättningar.

Nils Åsling var i sitt inlägg kritisk motutskottsmajoritetens skrivning, därför att den bara ville ge regeringen dessa synpunkter till känna. Hur är det då med Nils Åslings sätt – att inte yttra sig alls?

Detta är innehållet i finansutskottets betänkande 1983/84:20. Det har stått stor strid kring löntagarfonderna. Det har varit en för många – kanske de flesta – obegripligt intensiv strid.

Löntagarfonderna kommer – när de en gång är fullt utbyggda – att få till sitt förfogande åtta hundradelar av det samlade aktievärdet i Sverige. Löntagarfonderna skall speciellt ge stöd till små och medelstora företag. De 100 miljoner som i en första omgång satsas bör bara vara början.

Egentligen borde alla vara ense om att den här satsningen är nödvändig och riktig.

Tidigt i höstas vägrade vissa arbetsgivarorganisationer att samtala med regeringen i frågan. Man ville inte ens vara med och påverka arbetet. När riksdagens finansutskott inbjöd till diskussioner kom emellertid alla som bjöds in.

Det är ett gott tecken. Om vi nu fullföljer satsningen har svenskt näringsliv fått en nödvändig ekonomisk vitamininjektion. Det behövs.

Om vi genomför löntagarfonder gör landets löntagare sitt för att den ekonomiska utvecklingen i Sverige åter skall bli bra. Ingen borde tveka. Alla vill ju få fart på landet igen, få full sysselsättning och arbete åt alla.

Alla som bidrar skall vara med och bestämma. Därför är löntagarfonderna uppbyggda som de är.

Vi är ju alla för demokrati. Eller hur?

Herr talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan i betänkande nr 40 i alla delar.

Anf. 7 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Arne Gadd är verkligen trovärdig. Löntagarfonderna skall hindra finansiella klipp och garantera investeringar i maskiner och anläggningar, säger han. Men hela konstruktionen bygger ju på att fonderna skall spekulera.

Det var en kungstanke i det förslag som presenterades i somras att det skulle sättas en gräns för hur mycket fonderna fick köpa för att de inte skulle behöva ta något ägaransvar, något företagaransvar. Tvärtom är det meningen att om de finner att en omplacering från ett företag som börjar gå dåligt till ett som har bättre utsikter kan medverka till målet att åstadkomma 3 % real avkastning på fondernas medel, så skall de företa den omplaceringen. Då skall man ägna sig åt transaktionsekonomi.

Arne Gadd menade att fonderna kommer att tillföra näringslivet nya

pengar. Det vittnar om att han inte har tänkt igenom hur systemet skall fungera. De pengar fonderna får in från vinstskatten och den nya löneskatten skall ju användas till att köpa aktier på börsen. Därmed dras de ur företagen, och till följd av övervinstdelningen särskilt ur de lönsamma företagen, som annars kunde ha använt pengarna för att bygga ut sin verksamhet och skapa fler jobb.

När pengarna används av fonderna för att köpa aktier, går de inte tillbaka till företagen – inte ens till några mindre framgångsrika företag. De hamnar i stället i de tidigare aktieägarnas fickor. Att de då kommer att återinvesteras i ett svenskt näringsliv som drabbats av fondsocialism är knappast troligt. Risken är stor att kapitalet söker sig bättre och säkrare avkastning på annat håll.

Arne Gadd hänvisade till vad Tage Erlander sagt om att fonderna inte flyttar till Liechtenstein. Det tror jag det. Det finns ingen som vill ha dem där. Problemet är att det svenska riskkapitalet kanske hamnar där.

Jag frågade förut Arne Gadd: Varför vill inte ni sprida ägandet bland de enskilda människorna? Varför vågar ni inte låta löntagarna själva förfoga över sina sparmedel? Varför lägger ni beslag på dem i stora fonder och försöker avvärja kritiken genom att vagt tala om att pengarna tryggar pensionerna? Det har i alla fall ingenting med ekonomisk demokrati att göra. Om de anställda skall få ett större ägande i företagen, föredrar åtta av tio svenskar ett direkt enskilt ägande. Knappt en av tio tycker att ägandet skall gå via facket.

Är det inte så, att ni socialdemokrater helst ser att vanliga människor sparar åt staten, medan staten och facket – genom att satsa på aktier – skall överta ägandet i näringslivet?

Anf. 8 NILS ÅSLING (c) replik:

Herr talman! Arne Gadd säger att vi skulle vara emot att löntagarna investerar i näringslivet och emot att löntagarna engagerar sig i näringslivet med sina besparingar. Detta är ju helt fel. Skattefondssparandet talar här sitt eget språk.

Under den borgerliga regeringstiden fick det här landet 400 000 nya aktieägare genom skattefondssparandet. Bakom detta låg medvetandet om att ägarspridning är en av de mest angelägena reformer vi måste genomföra i vårt samhälle. Där är, som jag sade i mitt anförande, centerpartiet det parti som kanske mest energiskt av alla har drivit frågan om ägarspridning.

Arne Gadd kom med intressant information när han från talarstolen sade att taket för fondernas aktieköp i framtiden kommer att avskaffas. Är detta också regeringens avsikt? Det var en intressant upplysning i sammanhanget.

Arne Gadd säger vidare att han inte förstår varför jag är kritisk mot formuleringarna beträffande Kooperationen i utskottsbetänkandet. Det är därför att det inte finns någon logik i detta. Utskottsmajoriteten är kritisk mot att Kooperationen har innefattats i löntagarfondssystemet, men man vågar inte ta konsekvenserna av detta resonemang och föreslå kammaren att Kooperationen skall undantas, vilket hade varit det enda konsekventa. För

mig, som vill ha avslag på hela löntagarfondsförslaget, hade det naturligtvis varit det enda rimliga.

Beträffande Kooperationer tror jag att Arne Gadd gjorde sig skyldig till en liten feltolkning. En Kooperation är en kollektiv rörelse, sade Arne Gadd. Nej, en Kooperation grundas till skillnad från löntagarfonder på individuella och fria medlemskap. Det är en mycket väsentlig skillnad, som jag tycker att socialdemokraterna borde komma ihåg.

Herr talman! Arne Gadd påstod att motivet för löntagarfonder var en förnyelse av näringslivet. Man måste investera. Men det är en myt att tro att näringslivet inte självt investerar om det finns lönsamma projekt. Jag vill ställa en direkt fråga: Menar Arne Gadd att andra kriterier kommer att styra löntagarfondernas investeringar än de motiv som styr företagens investeringar? I så fall är det en mycket intressant distinktion av löntagarfondernas sätt att arbeta som kammaren inte bör besparas.

Anf. 9 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Herr talman! Arne Gadd berörde något min beskrivning av vad som hände, när vi behandlade löntagarfonderna i finansutskottet. Vad jag föreslog, Arne Gadd, var att vi skulle tillmötesgå begäran från organisationen TCO-are för fondomröstning om att få uppvakta presidiet eller i varje fall en representant för vart och ett av de i utskottet företrädda partierna. Men inte ens detta ville ni gå med på. Det är symptomatiskt för den ovilja att lyssna på andra meningsriktningar som har präglat socialdemokratien när det gäller löntagarfondsförslaget. Vi hade i utskottet inte heller någon egentlig sakk Diskussion i frågan. När vi hade fått föredragningar och lyssnat på dem som inbjudits att ge sina åsikter, gick vi direkt till beslut.

Jag tror att detta hänger samman med att socialdemokraterna har bestämt sig för att driva igenom fondförslaget. Då vill de inte lyssna på andra. Det är väl också detta som förklarar att Arne Gadd kan säga att han tycker att det är obegripligt att det har blivit strid om löntagarfondsförslaget. Det står också på s. 56 och 57 i finansutskottets betänkande att det är onödigt med strid och att det hade varit bättre med en mer sansad bedömning. Men hela detta resonemang bygger på att socialdemokraterna inte har förstått den oerhört kraftiga reaktion som finns i det svenska näringslivet mot att man på detta sätt tar över delar av makten över kapitalbildningen. De har inte heller förstått den mycket kraftiga reaktionen från de tre icke socialistiska partierna. Nog var Arne Gadds anförande ett bevis på hur litet socialdemokraterna har lyssnat på folkopinionen i denna fråga.

Kommer då löntagarfonderna att leda till att investeringarna i det svenska samhället ökar? Nej, de innebär bara att man flyttar investeringsmedel från företagen till fonderna. Därmed ökar inte det kapital som är tillgängligt för investeringar. Däremot kan det bli andra typer av investeringar, eftersom i löntagarfondernas styrelser finns andra intressen, fackliga och regionala, företrädda än i företagens styrelser. Vi menar att det är bättre att låta investeringarna ske i företag, att låta det riskvilliga kapitalet stanna kvar där och att låta vanliga företagsmässiga bedömningar avgöra vilka investeringar

som skall ske. Det blir inte mer riskvilligt kapital därför att man inför löntagarfonder.

Till sist, herr talman! Arne Gadd sade att löntagarfonderna leder till att pensionerna tryggas. Men, Arne Gadd, jag gav ju i mitt anförande en ganska utförlig redovisning, som just visade att detta är ett falskt trygghetsargument. Det blir inte tryggare pensioner i framtiden bara därför att man tar av företagen en del medel och placerar dem i löntagarfonder, som i bästa fall ger ett bidrag med 1 % till pensionsutbetalningarna.

Anf. 10 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Arne Gadd sade i sitt anförande att löntagarfonderna stannar i Sverige och citerade därmed Tage Erlander. Men hur blir det egentligen, om löntagarfonderna köper aktier i våra stora transnationella företag? Hur skall de då kunna hindra att dessa företag fortsätter sin verksamhet att utvidga utanför Sveriges gränser? Jag vill erinra om att de flesta svenska storföretag i dag har fler anställda utomlands än de har i Sverige.

Hur små möjligheter löntagarfonderna har att verkligen utöva någon riktningssivande roll skall jag belysa genom att nämna några siffror om hur många personer som bestämmer på de stora bolagens bolagsstämmor. Det är samtidigt en bild av verkligheten som de borgerliga deltagarna i debatten inte alls vill tala om.

SKF eller Kullager har 47 000 anställda och över 27 000 aktieägare. Tre personer hade på den senaste bolagsstämman 74 % av rösterna.

Electrolux har över 100 000 anställda och 51 000 aktieägare. Tre personer hade 91 % av rösterna på senaste bolagsstämman.

L M Ericsson har 68 000 anställda och 70 000 aktieägare. Fyra personer hade 74 % av rösterna på den senaste bolagsstämman.

ASEA har 56 000 anställda; 65 000 aktieägare. Sex personer hade 58 % av rösterna på den senaste bolagsstämman.

Saab-Scania: 40 000 anställda, 44 000 aktieägare. Sex personer hade 58 % av rösterna på bolagsstämman.

Volvo: 75 000 anställda. 178 000 aktieägare. Nio personer hade 64 % av rösterna på bolagsstämman.

I dessa sex företag med 386 457 anställda och 435 332 aktieägare var det alltså 31 personer, av vilka flera var identiska och var på samtliga bolagsstämmor, som bestämde på bolagsstämmorna.

Vore det inte bättre, Arne Gadd, att man skrev in, som vi har föreslagit, att löntagarfonderna skall motverka tendensen till kapitalflykt från Sverige och till s. k. transnationalisering?

Anf. 11 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! Carl-Henrik Hermansson ställer frågan: Hur skall löntagarfonderna kunna förhindra att transnationella företag, som han kallar det – för att nu införa ytterligare främmande ord i svenska språket – placerar sina resurser utomlands? Det enkla svaret på den frågan är: Hur skulle man kontrollera det *utan* de här fonderna? Självfallet är det ett steg i rätt riktning

att få vara med, samverka och påverka utvecklingen i dessa företag.

Nils Åsling försöker som god centerpartist missförstå och vantolka det mesta, och jag tycker att han lyckades rätt bra med det i sitt inlägg.

Vad jag sade om de åtta procenten var, i en replik till Carl-Henrik Hermansson, att vi sätter detta tak nu, och det kommer att finnas kvar så länge som misstänksamheten, oron och skall vi säga felinformationen i svenskt näringsliv är så rotad som den är.

Jag sade också att när det här systemet fungerat ett tag, kommer man att kräva att det förändras. Nils Åsling vet mycket väl vad som hände när socialdemokratin införde den fjärde AP-fonden. Det var ett enormt motstånd till en början. Självråkade jag vara tillsammans med Thorbjörn Fälldin i Bukarest, och han blev då mitt under pågående session hemkallad av Gunnar Hedlund för att diskutera socialismen i fjärde AP-fonden, en fond som man då intensivt motarbetade men som sedan har byggts ut av bl. a. Gösta Bohman. Vi är vana vid att ni borgerliga vantolkar, vrider till och försöker skrämman människor för kollektiva insatser.

Björn Molin upprepade hur vi hade arbetat i finansutskottet. Men det var Björn Molin, herr talman, som i utskottet tog till orda och argumenterade för att vi enbart skulle höra riksorganisationer. Jag är förvånad över att han nu kritiserar det sätt på vilket vi arbetade i finansutskottet. Han hade kunnat föra denna talan i utskottet. Vi var eniga i utskottet om hur vi skulle arbeta. Jag är uppriktigt sagt förvånad.

Till Lars Tobisson: Det är klart att ni moderater och vi socialdemokrater skall argumentera med varandra, men vi har helt olika uppfattning.

Många människor i detta land, för att uttrycka sig mycket försiktigt, vet att som individer har de ingen chans mot de stora ekonomiska sammanslutningarna. Det är först efter att solidariskt ha kunnat samarbeta som vi har fått det samhälle som vi har i dag. Vi socialdemokrater vet att enighet och samarbete ger styrka. Därför har vi föreslagit löntagarfonder.

Anf. 12 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Jag frågar än en gång Arne Gadd: Varför vågar ni inte sprida ägandet bland de enskilda löntagarna? Vad ger fonderna med er konstruktion för fördelar för en vanlig löntagare? Han får avstå löneutrymme, och de köpkraftsförluster han måste räkna med i framtiden blir därmed ännu större.

Inte ger fonderna honom något medbestämmande. Den makt som följer med fonderna och deras snabbt växande aktieinnehav kommer att utövas av fackets funktionärer. De sparslantar löntagaren i dag kan sätta in i aktiesparfonder skall tas över av facket utan att den enskilde någonsin får se sina pengar, får någon ränta eller utdelning eller ens får en verklig chans att vara med och bestämma hur de skall användas.

Det är inte underligt, tycker jag, att fondmotståndet är så starkt och utbrett bland vanliga människor. Det anmärkningsvärda är att detta motstånd har förstärkts under den tid som gått. Normalt brukar man i sådana här kontroversiella frågor, där partiets anhängare tycker att det egna partiet har

fel, få en uppsortering, så att man anpassar sig efter partilinjen. Men så har inte skett.

Jag läser i Dagens Nyheter i dag en artikel av en socialdemokrat, tidigare landstingsman i Kronobergs län, kommunalråd i en kommun där nere. Han skriver:

”En gammal socialdemokrat, s k gråsosse, börjar känna sig alltmer hemlös i partiet. En känsla av hemlöshet som sprider sig till allt fler socialdemokrater som inte tror på en övergång till en socialistisk-kommunistisk planekonomi.”

Det är alltså bland de egna ni får höra vad detta förslag betyder och vart det kan leda.

Man citerar Fälldin som talat om öststatsocialism, men man glömmer att den som först introducerade detta begrepp i fonddebatten var dåvarande LO-ordföranden nuvarande riksdagsmannen Gunnar Nilsson.

Jag har frågat: Varför driver ni igenom fondsocialismen mot människornas vilja? Jag har inte fått något svar på detta. Jag tycker det är ett vågspel man driver, men jag tar ändå fasta på en sak som Arne Gadd sagt under debatten här i dag. Det skall vi påminna honom om många gånger i framtiden, liksom vi skall ta upp det i debatten med andra socialdemokrater. Det är att den som tycker illa om fonderna han röstar borgerligt i 1985 års val. Det uttalandet kommer att betyda mycket för framtiden.

Anf. 13 NILS ÅSLING (c) replik:

Herr talman! Jag fick inget svar av Arne Gadd på min fråga vilka andra motiv för investeringar som fonderna kommer att ha än de företag som skall betala pengarna. Det är en central fråga, och eftersom Arne Gadd själv förde ett resonemang som lät ana att fonderna har andra kriterier borde korten komma på bordet.

Sedan säger Arne Gadd att jag vantolkar honom. Nej, han sade själv tidigare och upprepade nyss att 8-procentsgränsen, dvs. taket för fondernas engagemang i företagen, sannolikt skall avskaffas en dag. Jag förstår att det är tröstens ord till de kommunistiska stödtrupperna, som tycker att förslaget är en halvmesyr. Jag förstår detta, och det är bra att det kommer fram i debatten att utskottets ordförande har uppfattningen att kraven på att vidga systemet kommer att framställas en vacker dag.

Jag skulle t. o. m. vilja säga att det kanske är behållningen av utskottsrundan i dagens debatt att Arne Gadd på detta sätt – för att få kommunisternas stöd – lämnar dörren öppen för den fortsatta marschen in i fondsamhället.

Sedan säger Arne Gadd med ett obetalbart understatement att man nu är på väg att införa löntagarfonder för enighet och samarbete – en fullständig konfrontation med de borgerliga partierna, med näringslivet, med majoriteten av svenska folket, och här berömmar man sig av att det är ett system som skall verka för enighet och samarbete! Jag häpnar verkligen över den beskrivningen av faktiska förhållanden.

Sedan finns det några mer konkreta sakupplysningar som borde rättas till här i kammaren under dagens lopp – jag vet inte om Arne Gadd hinner göra

det eller om finansministern kommer att göra det senare.

När vinstdelningsgruppen har kalkylerat hur mycket vinstdelningsskatten skall ge, har man utgått från 1980 års vinst. Vi ser hur vinsterna ökar, och det är sannolikt att de 1,5–2 miljarder som det talas om i realiteten kommer att minst fördubblas. Det är ganska allvarligt att man då på detta sätt åderlåter företagen på mycket mer än man enligt det här systemet avser att återföra. Likaledes är det nog inte 5 000 företag som kommer att omfattas utan 15 000, enligt kalkyler som preliminärt kan göras på aktuella siffror.

Anf. 14 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Herr talman! De svenska företagen har hittills under 1980-talet tillförts ganska mycket riskvilligt kapital. Antalet nyemissioner har ökat och genom aktiesparfonderna har ett betydande riskvilligt kapital tillförts börsen.

En fråga som man nu har anledning att ställa är om löntagarfonderna kommer att medföra att denna positiva utveckling kommer att fortsätta. Jag tror att risken är stor att den i stället kommer att brytas. Förslaget innebär att resurser – kapital – som i dag finns i företagen och som i framtiden kommer att genereras i företagen kommer att flyttas över till löntagarfonderna och disponeras av löntagarfondernas styrelser.

Effekten av införandet av fonderna kan därför snarast bli den motsatta mot den som man nu använder som argument – och näringslivet kommer således att undandras riskvilligt kapital. I bästa fall kan man alltså räkna med att det riskvilliga kapitalet blir ungefär detsamma. Svagheten med löntagarfunds-systemet är emellertid att besluten om var kapitalet skall satsas kommer att fattas huvudsakligen av fackliga och politiska representanter och inte av människor med egen erfarenhet från företagande och investeringar.

Arne Gadd är inte någon bra lyssnare. Det har vi hört i debatten i dag. Tydligen lyssnade inte Arne Gadd riktigt heller på vad som hände i utskottet. Arne Gadd får väl gå till protokollet.

Får jag bara säga till kammarens ledamöter, eftersom Arne Gadd bestred vad jag sade i mitt förra inlägg, att jag faktiskt ställde ett formellt yrkande att utskottets presidium skulle ta emot gruppen i fråga, TCO-are för fondomröstning. Jag gjorde det därför att jag anser att den här typen av opinionsyttringar bör få komma fram. Det vore bra om socialdemokraterna lyssnade också på den typen av organisationer, som man från början är skeptisk till. Jag tror att den här hösten i detta avseende har varit litet grand karakteristisk. Den har visat att socialdemokratin inte som förr lyssnar på eller bryr sig om andra.

Anf. 15 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag återkommer först till frågan om löntagarfondernas kapital stannar i Sverige eller kan försvinna utomlands i form av aktieplaceringar i de stora – jag upprepar det återigen – transnationella företagen. Det är faktiskt en mycket erkänd term inom nationalekonomin.

Arne Gadd sade att chanserna blir större om löntagarfonderna äger aktierna än de var förut.

Löntagarfonder

Jag vill erinra om att det finns andra medel. Här i riksdagen har föreslagits både av vänsterpartiet kommunisterna och av en grupp socialdemokrater att vi skall ha hårdare regler när det gäller tillstånd att flytta ut kapital till utlandet. Det har majoriteten här i riksdagen avslagit. Jag hoppas att det nu skall bli lättare att begränsa de stora utlandsinvesteringarna. Men varför inte skriva in, som vi vill, att löntagarfonderna skall motverka kapitalutflyttning och transnationalisering – så var det sagt redan i stadgarna för allmänna pensionsfonden.

I debatten har flera gånger ställts frågan varför motståndet från de borgerliga och Arbetsgivareföreningen mot löntagarfonderna är så starkt som det är. Det är naturligtvis inte därför att de inbillar sig att vi får socialism i Sverige om löntagarfonderna införs. Ett ägande från kollektiva fonder av mellan fem och tio procent av aktiestocken förändrar inte samhällssystemet. Det tar en gnutta makt från de privata kapitalägarna. Det är naturligtvis de borgerliga motståndare till, liksom Arbetsgivareföreningen, men de inbillar sig inte ett ögonblick att det förändrar själva grundvalen för det ekonomiska systemet i Sverige. Nej, bakgrunden är i stället att hela den hårdhänta, intensiva kampanjen mot löntagarfonder ingår i en allmän kampanj från borgerligt håll och Arbetsgivareföreningen riktad mot fackföreningsrörelsen. Det är det som ligger bakom, och det är också därför som de borgerliga talarna i sina anföranden här grovt och felaktigt beskriver vad löntagarfonderna innebär.

De säger att fonderna betyder att facket får makt. De talar om fackföreningsstyrda fonder och säger att dominerande ägare blir en fackorganisation. Det talas om ägande genom facket, om att sparslantarna tas över av facket, osv. Men allt detta är lögn!

Fackföreningsrörelsen och fackföreningarna får inte alls den ställning som de borgerliga talarna här har påstått. Hela deras kampanj bygger på lögn, som de fortfarande försöker slå i svenska folket. Det tycker jag är utomordentligt avslöjande.

Anf. 16 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! Socialdemokratins politik är inte att motverka en internationell produktionsprocess över huvud taget, Carl-Henrik Hermanson. Däremot är vi väl medvetna om att det kan föras sådan politik som är till skada för sysselsättningen och människorna i landet – och då måste ändå existensen av löntagarfonder vara bättre än att vi inte har dem.

Herr talman! Jag beklagar att det är svårt att klara av att bemöta fyra talare som ställer frågor. Björn Molin har ställt en del frågor om pensionerna. Jag vill svara på följande sätt – huvudsakligen med att återge vad som stått i Dagens Nyheter: Jag anser att Hans Werthén, Electrolux, är en mycket begåvad person. Självt har han tidigare karakteriserat situationen så, att om vi genomför löntagarfonder så är det bara idioter som stannar kvar i Sverige som företagare. Nu ämnar han – och det var därför jag började min karakteristik över Hans Werthén – stanna i Sverige. Han tillfrågades, när han var i Paris för en börsintroduktion av Electrolux, hur det var med ATP och

AP-fonderna, och han sade: De här pengarna skall ju fram, och det är lika bra att de tas från företagen den här vägen som någon annan väg. Hans Werthén kände faktiskt nu optimism i fråga om Sverige. Det får vara kommentar nog när det gäller att löntagarfondssystemet kommer att vara till nytta för ATP-pensionerna.

Nils Åsling återupprepar argumentet att jag på något sätt har hotat med att höja taket med 8 %. Jag har inte sagt det. Jag sade bara att när det här systemet är genomfört kommer vi att få en helt annan opinion – företagarna kommer att kräva en ändring av socialdemokratin. Var så vänlig och notera vad jag säger någon gång, Nils Åsling!

Lars Tobisson, slutligen, började sin senaste replik med att säga: Varför vågar ni inte sprida ägandet i Sverige? Det säger alltså en moderat 1983 – som om problemet skulle vara att moderaterna i sin politik står för ägandespridning och demokrati i den svenska ekonomin. De flesta människor – ett begrepp som ni har pratat så mycket om i den här kammaren i dag – vet var ni står, vet vilken politik ni svarar för. De vet också att det är endast genom att hålla samman och följa den enkla socialdemokratiska maximen att enighet ger styrka som vi kunnat uppnå att makten och inflytandet är någorlunda demokratiskt delat i Sverige. Det gäller inte minst förslaget om löntagarfonder.

Anf. 17 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Den socialdemokratiska regeringen bedriver just nu en mycket ambitiös ekonomisk politik. Vårt mål är att upphäva inflationen, budgetunderskottet och underskottet i utrikeshandeln utan att öka arbetslösheten och ojämlikheten i fördelningen av välfärd. Vi avser tvärtom att minska både arbetslösheten och de ekonomiska och sociala orättvisorna.

Häri genom går vi på tvärs med många länder i vår omvärld. I konservativt styrda länder bekämpas inflationen genom att man pressar ned efterfrågan och låter arbetslösheten stiga.

Men all erfarenhet visar att även om inflationen tillfälligt skulle minska genom åtstrammingspolitiken, dyker den upp igen då efterfrågan börjar öka. Priset som betalas för en temporär seger i inflationsbekämpningen har dessutom visat sig vara orimligt högt: massarbetslöshet och kapitalförstöring i en skala som innebär ett oerhört slöseri med mänskliga och ekonomiska resurser.

Men om vi vägrar att acceptera att arbetslösheten används som vapen för att pressa tillbaka inflationen, då måste vi också inse att det kommer att ställas stora krav på att lönekostnadsstegringen begränsas. Lönerna motsvarar i Sverige över 70 % av det samlade produktionsvärdet, och lönekostnaderna blir alltså avgörande för den inhemska prisstegringen, den som vi skapar inom landet.

Det kan kanske förvåna att socialdemokratin så starkt hävdar behovet att hålla tillbaka lönekostnadsstegringen. Men vid närmare eftertanke borde det vara ganska självklart att pengar som inte har någon täckning i produktionstillväxt är av tvivelaktigt värde. Alla lönehöjningar som enbart

får effekten att pressa upp priserna är av ondo för löntagarna. Den reala löneutvecklingen bestäms av tillväxten i produktionen. Om löneökningarna drivs upp så att många företag slås ut och alltför få vill expandera, ger det både en dålig sysselsättning och en dålig löneutveckling för de stora löntagargrupperna.

Om sysselsättningen och välfärden skall kunna öka måste det framgångsrika, dynamiska industrisamhället återupprättas. Detta måste ske bl. a. genom en ny industriell utbyggnad och utveckling, vilket kräver ett ökat sparande och ökade investeringar.

För att investeringarna skall komma till stånd måste vissa förutsättningar vara uppfyllda. För det första måste det finnas en efterfrågan på de produkter som tillverkas, så att företagen kan räkna med att sälja den ökade produktion som investeringarna gör möjlig. Det är just detta som gör en ensidig åtstramningspolitik så farlig, eftersom den trycker ned efterfrågan och därmed sänker kapacitetsutnyttjandet.

För det andra måste det finnas tillgång till ett sparande som kan tas i anspråk för investeringar.

Men det är inte tillräckligt att öka sparandets omfattning och ställa kapital till näringslivets förfogande. I en situation av osäkerhet om framtidens förutsättningar är företagen över huvud taget ovilliga att expandera sin produktion. En bidragande orsak är den låga soliditeten i företagen, eftersom den gör dem känsliga för påfrestningar.

Det är alltså inte bara kapital som behövs i industrin, utan detta kapital måste få formen av riskbärande kapital. Därigenom kan företagen bli mer robusta och motståndskraftiga. Då kan de också i högre grad än i dag ta de risker som alltid är förknippade med ny produktion, vars avsättning och vinster är beroende av en osäker framtid.

Soliditeten kan ökas antingen genom ökade vinster, som plöjs ned i företagen, eller genom att företagen nyemitterar, dvs. ger ut nya aktier, för vilka de får betalt på börsen. Det sistnämnda kräver att det finns en efterfrågan på aktierna, vilket i sin tur kräver att företaget är lönsamt.

Kraven på höjd lönsamhet för industriell produktion förstärks av att inflationen och de svällande finansiella marknaderna höjt lönsamheten för finansiella investeringar. Om vi skall kunna komma bort från den s. k. spekulationsekonomin måste industriell verksamhet vara mer lönsam, både på kort och på lång sikt.

Goda vinster måste alltså ingå i ett program för industriell återhämtning. Men innebörden av detta är att löntagarna måste hålla tillbaka sina lönekrav; det är ju från deras uteblivna konsumtion som det sparande som skall användas till investeringarna måste hämtas.

Och det är här som de stabiliseringspolitiska och fördelningspolitiska ambitionerna riskerar att kollidera. Ty det är inte bara så, att vi i vårt land måste satsa hårt på devalveringens eftervård, på låg inflation och på stigande investeringar. Det är också så, att vi har västvärldens mest koncentrerade ägande inom näringslivet. Att i det läget uppmana löntagarna att gå med på låga lönestegringar samtidigt som ett fåtal redan förmögna företagsägare kan

se sina förmögenheter växa snabbt skulle strida mot elementära rättvisekrav bland medborgarna. Det skulle därmed också ganska snart hota prisstabiliteten och konkurrenskraften.

På en presskonferens i valrörelsen i fjol – det var den 22 juli – sade Ulf Adelson: "Det är hög tid att politikerna bestämmer i landet. Makten i Sverige skall finnas i riksdagshuset, där de politiker sitter som folket har röstat fram i allmänna och hemliga val."

Om han verkligen menade vad han sade, borde moderatledaren inte vara särskilt nöjd med den rådande maktfördelningen i våra storföretag – för där är det sannerligen inte folket, i någon mening, som bestämmer.

C.-H. Hermansson har gjort mig den tjänsten att läsa upp hur enormt koncentrerat till ett fåtal personer inflytandet är på bolagsstämmorna i våra storföretag, och jag behöver därför inte upprepa det. Men jag vill tillägga att denna koncentration har ökat ytterligare under senare år, främst som en konsekvens av att hushållen har sålt ut och försäkrings- och investmentbolag i stället har köpt upp allt större aktieposter. Dessutom ägs allt fler företag av andra företag – det s. k. korsvisa ägandet.

Detta har lett till – som också C.-H. Hermansson påpekade – att hushållen bara äger en fjärdedel av börsföretagens aktier. På tio år har det betydligt hushållens ägande har halverats. Dessutom är det så, att ungefär 3 % av hushållen äger 90 % av hushållens aktier.

Det här visar mycket klart och mycket enkelt, att allt tal som har förekommit i dag på morgonen om att det har skett någon ägarspridning i svenskt näringsliv, att de små aktieägarna har fått något inflytande i våra storföretag, är helt felaktigt. De har inte något som helst inflytande över börsföretagen, utan makten ligger samlad hos ett litet fåtal stora ägare. Genom systemet med graderad rösträtt för aktierna förstärks koncentrationen ytterligare. Om en verkstadsarbetare anställd på Ericsson skulle köpa en B-aktie i månaden i det bolag där han jobbar – och mer än så lär han inte ha råd med: en sådan kostade i höstas ca 425 kr. – skulle det ta honom 70 miljoner år innan han förfogar över lika många röster som direktör Folke Pehrson, Industrivärden, hade på Ericssons bolagsstämma i våras.

Det finns också en annan egenskap hos marknadsekonomin, som skapar ytterligare problem för lönepolitiken och fördelningen mellan olika löntagargrupper. I det svenska näringslivet varierar vinsterna kraftigt mellan branscher och företag. Fackföreningsrörelsen försöker å sin sida att bedriva en solidarisk lönepolitik där lika arbete skall ge lika lön, oavsett vinst och bärkraft i företagen. Påfrestningarna på lönepolitiken blir därmed stora och kan leda till överdriven löneglidning, kompensationskrav och snedvridningar av lönerelationerna om vinstspridningen blir för stor.

Detta, herr talman, är således upphovet till den reform vi i dag debatterar. För det första det stabiliseringspolitiska dilemma hur man skall kunna få till stånd en pris- och kostnadsstegring som kan komma till rätta med våra ekonomiska obalanser utan att vi tvingas kapitulera inför arbetslösheten; för det andra den starka koncentrationen av makt och ägande i näringslivet; och för det tredje de spänningar som uppstår inom den solidariska lönepolitikens

ram då vinsterna stiger inom vissa delar av näringslivet.

Detta är tre svåra och viktiga problemkomplex i den svenska ekonomin. Inget politiskt parti och ingen organisation som vill ta ansvar för Sveriges framtid kan undvika dem eller vifta bort dem. Under många år har de stått i centrum för den ekonomisk-politiska debatten i vårt land; och lika länge har därmed löntagarfonder – i en eller annan form – diskuterats.

Faktum är att Per Edvin Sköld redan i mitten av 1950-talet lanserade ett förslag om "de anställdas kollektiva företagssparande". Förslaget huvudsyften var att skapa bättre förutsättningar för en lönepolitisk återhållsamhet, att ge löntagarna inflytande i företagen och att trygga framstegstakten.

Under 1960-talet var det framför allt de lönepolitiska aspekterna som dominerade. 1961 föreslog en grupp LO-ekonomier att branschrationeringsfonder borde inrättas för att förena "såväl en önskan om kapitalbildning utan förmögenhetstillväxt för enskilda som en branschvis bedriven aktiv strukturpolitik". Fonderna skulle bl. a. syfta till att "bevara vinstmedel för branschen" genom att löntagarna avstod från en del av löneutrymmet.

1971 års LO-kongress behandlade åter fondbildningen som ett medel att underlätta den solidariska lönepolitiken och motverka förmögenhetskoncentrationen. Metallindustriarbetareförbundet lade fram en egen motion i frågan, där man dessutom framhöll behovet av ökade industriinvesteringar. Kongressen ansåg att förslagen om att inrätta branschfonder eller fonder i andra former för kapitalbildning genom löntagarnas sparande hade ett så betydande intresse att det borde bli föremål för utredning. Utredningsuppdraget gick till Rudolf Meidner, som 1975 presenterade sin bok "Löntagarfonder" – och därmed satte den stora debatten i gång.

Men det var långt ifrån bara inom arbetsrörelsen som sådana förslag fördes fram. Problemen med stabiliseringspolitiken, kapitalbildningen, fördelningen och lönepolitiken föranledde också andra partier och organisationer att ta sig an fondfrågan.

Folkpartiet var tidigt ute. Redan i slutet av 1940-talet föreslog folkpartiet i en riksdagsmotion en utredning av "olika system av meddelägarskap och vinstandelssystem". Partiet lade också under 1950- och 1960-talen fram flera motioner med liknande syften och motiv. Vid 1974 års riksdag presenterade folkpartiet en motion om "lagstadgad rätt för löntagarna till andel i företagens kapitaltillväxt". Målen sades vara en jämnare förmögenhetsspridning, förskjutning av makten från traditionella ägarintressen och motverkande av maktkoncentration inom den svenska ekonomin genom vinstandelssystem och löntagarsparande.

I den motionen föreslogs också en utredning för att behandla bl. a. systemets utformning och effekter på lönebildning och inflationsutveckling. Folkpartiet tog på nytt upp frågan i Hagaöverläggningen om den ekonomiska politiken i maj 1974, dvs. samtidigt som den stora vinstuppgången i det svenska näringslivet skedde. Socialdemokraterna och folkpartiet enades om att tillsätta en löntagarfonderutredning.

Under de följande åren debatterades, som vi alla minns, fondfrågan

intensivt. Alla de stora fackliga organisationerna, liksom de flesta politiska partierna, och även näringslivet, presenterade förslag till tekniska lösningar som mer eller mindre konstruktivt försökte lösa de problem jag här berört. Enigheten om att löntagarfonder i någon form behövdes tycktes vid denna tid vara total – inte minst beroende på att det var just i slutet av 1970-talet som sparandet i vårt land rasade i botten och kapitalbildningsproblemet blev så klart framträdande.

Inte ens Arbetsgivareföreningen var vid denna tidpunkt emot fondtankarna. I maj 1977 skrev chefen för Svenska arbetsgivareföreningens samhällsekonomiska sektion, Nils Henrik Schager, en artikel i tidningen Arbetsgivaren under rubriken "Löntagarfonder – javisst, men hur?". Artikeln inleddes på följande sätt:

"Ingen borde väl egentligen vara överraskad över den politiska enighet som numera tycks råda om behovet av löntagarfonder. Denna enighet förelåg redan för ett år sedan mellan näringslivets Waldenström-grupp och LOs Meidner-grupp. Vad som är meningsfullt att diskutera är därför fondernas konstruktion, inte deras existens."

I artikeln argumenterade Schager för löntagarfonder i stället för individuellt aktiesparande:

"Det är också lämpligt att löntagarkapitalet förvaltas i fonder för det fall det är placerat i aktier. Kostnaderna för skötseln blir orimligt höga och möjligheterna till riskspridning väsentligen sämre vid individuell förvaltning av så små aktieinnehav. Möjligheterna för utövande av ägarinflytande blir på motsvarande sätt kringskurna."

Vidare framhöll han:

"Vill företagen att löntagarna skall satsa riskkapital, måste dessa också erhålla de ägar rättigheter som är förknippade med risktagande. Men det är då viktigt att systemet – till skillnad från LOs – är så utformat att inget företag tvingas på löntagarfondernas kapital mot sin vilja."

Herr talman! Jag antar att om man skulle försöka föra in denna artikel i SAF-tidningen, Arbetsgivarens fortsättning, skulle dess chefredaktör råka ut för svåra inre konvulsioner.

Centerpartiet presenterade 1979 en motion om deläggande för de anställda genom s. k. löntagarkooperationer, innebärande att de anställda skulle bilda ekonomiska föreningar, vars sparade medel skulle sättas in i företagen som egenkapital. Samtidigt förespråkade Nils G. Åsling ett program i tre punkter för att öka kapitalbildningen: en femte AP-fond, trygghetsfonder i företagen, samt sparfonder med individuell anknytning. I sin bok "Industrins kris och förnyelse" 1979 skrev Åsling:

"Löntagarfonder i en eller annan form är en ofrånkomlig del av den solidariska lönepolitik fackföreningsrörelsen hävdar. Löntagarfonderna som princip är alltså ofrånkomliga i ett modernt industrisamhälle som dels har växande behov av kapitalresurser för den industriella utvecklingen, dels kräv från starka fackliga organisationer på de anställdas medverkan i förmögenhetsbildningen."

"Mitt förslag – – – om inrättandet av en 5e AP-fond för att framför allt

tillgodose kapitalbehovet för mindre företag och för speciella utvecklingsprojekt hade som motiv att bredda AP-fondssystemets engagemang i näringslivet.”

”Jag ville också med mitt förslag ansluta till löntagarfondsdebatten och markera ett krav att kollektivt sparande borde ske inom en ram där det redan finns politisk enighet beträffande formerna.”

Detta skrev Nils Åsling 1979. I dag fick jag höra Åsling säga, som han gjort åtskilliga gånger de senaste åren, att om vi inför fem nya AP-fonder, är det ett hot mot det fria näringslivet, utan att vara av något som helst värde för kapitalbildningen. Så kan en kameleont förändra färg när det krävs, herr talman!

Folkpartiet var länge, som redan framgått av vad jag sagt, drivande i fondfrågan. Det är också det av de båda mittenpartierna som gått längst då det gällt att diskutera och ta ställning för konkreta fondförslag.

Jag vill också erinra om vad Rolf Wirtén, tidigare folkpartiets ekonomi- och budgetminister, år 1978 sade vid Handelstjänstemannaförbundets kongress, under rubriken ”Hög teknologisk nivå kräver stora investeringar – därför behövs löntagarfonder!”:

”Ett ökat sparande kan bara åstadkommas på bekostnad av konsumtionsutrymmet. Därför går det inte att förverkliga en rejält ökad kapitalbildning om inte löntagarna och deras organisationer är med på saken. Den stabilt ökade lönsamhet i näringslivet, som också är nödvändig på sikt, måste även den förenas med garantier för att de ökade vinsterna inte enbart kommer företagens nuvarande ägare till del i form av förmögenhetsökningar.

Det är bra att löntagarorganisationerna visat vilja att ta ansvar för en del av den långsiktiga kapitalbildningen i näringslivet. Det vore fel att tro, att det är möjligt att undvika den diskussion, som nu förs och samtidigt säkra en bra utveckling för vårt näringsliv, genom att misstro och misstänkliggöra de fackliga organisationernas ambitioner på det här området. Vi måste i stället gemensamt diskutera i vilka former ett ökat sparande skall kanaliseras, så att vi kan undvika att det enbart stärker de nuvarande ägarnas ställning. En ökad kapitalbildning i näringslivet måste kunna ske i fördelningspolitiskt acceptabla former. Annars kommer den aldrig till stånd.”

Detta sade alltså Rolf Wirtén 1978 – ”därför behövs löntagarfonder”.

Men i dag kan hans partivän Björn Molin misstänkliggöra fackföreningsrörelsens ambitioner utan några som helst hämningar. Jag ber er observera att Wirténs tal hölls 1978, tre år efter det att Meidnerförslaget hade lagts fram. I dag kan Björn Molin som företrädare för folkpartiet helt bortse från de fördelningspolitiska aspekterna på kapitalbildningen.

Folkpartiet ägnade ju ett landsmöte 1978 åt diskussion och beslut om löntagarfonder. Man använde samma argument igen: Kapitalbildningen i näringslivet är otillräcklig, fördelningen av förmögenheter är mycket sned, och det får i sin tur konsekvenser för makten över näringslivet.

Man ville att fonderna skulle finansieras genom en löneavgift, eventuellt en avgift på förädlingsvärdet, kompletterad med en övervinstdelning,

begränsad till stora företag. Man sade att en övervinstdelning bidrar till att underlätta lönepolitiken och skapar psykologiska förutsättningar för en större vinsttolerans. Man föreslog också att fonderna skulle åläggas att leverera in en viss del av avkastningen på kapital till AP-fonderna för att därigenom bidra till pensionssystemets beständighet. I dag kan Björn Molin helt underkänna löntagarfondernas betydelse för ATP:s finansiering.

Folkpartiets landsmötes beslut följdes upp av den folkpartiregering som tillträdde hösten 1978. I en proposition som lades fram av Ingemar Mundebo den 9 mars 1979 om den svenska kapitalmarknaden togs löntagarfonderna upp. I denna proposition sade folkpartiregeringen bl. a.: "Men en stark koncentration av kapitalet får betydande återverkningar på maktförhållandena i näringslivet och ökar svårigheterna att klara ansvarsfulla lönerörelser.

Rätt utformade löntagarfonder eller medborgarfonder kan vara en väg att minska konflikten mellan lönsamhets- och utjämningskraven. Genom att bredda ägandet skulle man lättare kunna få tolerans för en stabilt högre lönsamhet och ett ökat företagssparande, vilket i sin tur stärker marknadsekonomin."

Mot den bakgrunden föreslog man inrättandet av en femte AP-fond, som skulle placera sitt kapital i aktier. Genom en annan sammansättning av styrelsen för fonden skulle den kunna få en delvis annan karaktär än de övriga AP-fonderna, sade man. Man tillade att rösträtten för en viss del av de aktier fonden äger i ett företag skulle kunna utövas av lokala fackliga organisationer.

Detta är en folkparti proposition från mars 1979. Det är bara tre och ett halvt år sedan man lade fram ett sådant här principförslag. För det förslaget var Björn Molin ansvarig som handelsminister i Ola Ullstens regering. Men i dag är detta ett hot mot hela vårt ekonomiska system, säger samme Molin.

Herr talman! Visst kan man få ändra sig. Men kan det verkligen vara så att hela folkpartiet, inkl. Björn Molin, tog så fundamentalt fel 1979 i en så grundläggande fråga? Såg ni inte då att ert eget förslag, som ni i dag säger, hotade friheten och marknadsekonomin? Annorlunda uttryckt: Varför är det som år 1979 var god folkpartistisk politik år 1983 vildsint socialism?

Herr talman! Jag skall sluta mitt återgivande av dessa många och långa citat här. Jag har haft två syften med denna genomgång. Det första har varit att med all önskvärd tydlighet demonstrera att centerpartiet, folkpartiet och i varje fall delar av näringslivet så sent som för tre fyra år sedan delade arbetarrörelsens uppfattning om *arten* av de problem som jag inledningsvis berörde: stabiliseringspolitikens dilemma, kapitalbildningens problem, fördelnings- och maktfrågornas samband med dem samt lönepolitikens svårigheter. Vi hade då delvis olika uppfattning om den konkreta *teknik* som borde tillämpas – även om skillnaderna gentemot det förslag vi i dag diskuterar inte synes mig vara så där våldsamt stora – men vi var eniga i grundfrågan, nämligen att en spridning av makt och förmögenheter via löntagarfonder kan vara ett verksamt instrument för att lösa upp eller mildra dessa olika problem.

Mitt andra syfte var – då detta historiska faktum nu är klarlagt – att ställa

följande konkreta fråga till centern och folkpartiet: Varför har ni ändrat er? Då insåg och erkände ni existensen av problemen. Inte har de väl sedan dess blivit enklare? Snarare är det väl tvärtom? Har inte problemen på en rad punkter – exempelvis vad gäller sparandet – snarast förvärrats sedan 1978–1979?

Behovet av att hålla tillbaka pris- och kostnadsstegringen är knappast mindre nu än det var då. Om möjligt är det ännu större. Vi lever i efterdyningarna av två devalveringar – 1981 och 1982 – som båda medförde en stegring av prisnivån. Nu är en rejäl nedpressning av inflationen en förutsättning för att vi skall kunna fortsätta framåt på vägen ut ur krisen.

Jag tvivlar också på att centern och folkpartiet vill förklara sin helomvändning med att förmögenhets- och maktkoncentrationen i näringslivet skulle ha minskat sedan den tid de ansåg att den var för stor. I stället har ju koncentrationen skärpts de senaste åren. Samtidigt har det svenska näringslivet allt oftare skakats av skandaler och pinsamma affärer på aktiebörsen. Vi har sedan mitten av 1970-talet kunnat bevittna en lång rad av hårda och tidvis mycket bittra maktkamper. Den senaste i raden är den skandalomsusade härvan kring Kinnevik, Fagersta och Sandvik. Det var efter Kinneviks bolagsstämma som vi kunde få höra en aktieägare uttala sig om spektaklet så här: "Tänk om det här skulle gå i TV. Vilket underhållningsvärde och vilken propaganda för dem som vill ha löntagarfonder. Vi små aktieägare har inget alls att säga till om."

I ljuset av detta, fru talman, har jag svårt att tro att centerpartiet och folkpartiet ger upp sina krav på löntagarfonder därför att ägandet skulle ha breddats och maktkoncentrationen ha minskat i det svenska näringslivet.

Men vad är då skälet? Är det vi socialdemokrater som bär skulden? Har vi lagt fram alltmer långtgående förslag och mer och mer avlägsnat oss från den grundsyn vi tidigare hade gemensam med folkpartiet och centern? Jag tror faktiskt inte det, fru talman, med tanke på hur vårt förslag nu ser ut i förhållande till de texter jag tidigare här har citerat.

Innan jag redovisar förslaget vill jag göra ett påpekande. De våldsamma angrepp som de borgerliga talarna riktar mot löntagarfonderna gäller nästan alltid det förslag om fonder som 1975 lades fram av Rudolf Meidner. Man åberopar ogenerat delar av det förslaget och citerar uttalanden som uteslutande gäller det förslaget. Detta är faktiskt en medveten ohederlighet, fru talman. De borgerliga vill dölja att 1975 års förslag i grundläggande delar har arbetats om, att t. ex. alla inslag av tvångsvis övertagande av ägandet har försvunnit i dagens förslag, att det definitivt begränsas i både tid och rum, osv.

Socialdemokratin har inte lyssnat till andra, sade Björn Molin gång på gång här tidigare. Jo, vi har lyssnat. Vi har tagit hänsyn till den konstruktiva kritik som funnits. Det är delvis därför som det förslag vi i dag diskuterar borde ha kunnat mötas av ett brett stöd, om inte konfrontationens generaler i Svenska arbetsgivareföreningen och moderata samlingspartiet hade tagit befälet över centern och folkpartiet.

Låt mig i detta sammahang, fru talman, göra en liten notis om en historia

som Björn Molin citerade i sina inlägg, nämligen om ursprunget till devisen "här diskuterar vi inte, här voterar vi". Björn Molin ville hänföra detta uttalande till mig, att jag skulle ha sagt det om finansutskottet under den borgerliga regeringstiden. Det är faktiskt inte korrekt, fru talman. Uttalandet gjordes av den centerpartistiske ledamoten i finansutskottet Axel Kristiansson, och han sade detta i finansutskottet till den socialdemokratiska minoriteten för att tala om för oss att det inte lönade sig att vi bjäbbade emot eftersom det var majoriteten som bestämde och de inte behövde diskutera. Jag ville föra detta till riksdagens protokoll.

Det förslag som riksdagen nu skall ta ställning till innebär att löntagarfonderna byggs upp som fem nya pensionsfonder, knutna till ATP-systemet. Varje fond får en styrelse som består av nio ledamöter. Regeringen tillsätter styrelserna, som skall vara regionalt baserade och var och en ha eget kansli. En majoritet av styrelseledamöterna skall företräda löntagarintressen.

Fonderna får sina pengar på två sätt: dels genom vinstdelning, dels genom en särskild höjning av ATP-avgiften. Vinstdelningen sker genom en särskild skatt på en del av företagets vinster. Från vinsterna räknar man av inflationen, inkomstskatten och företagets avsättningar till investeringsfonder. Dessutom avräknas ett s. k. fribelopp på antingen 500 000 kr. eller 6 % av lönesumman. Skatten på det som återstår blir 20 %.

Det här innebär att praktiskt taget alla mindre och medelstora företag står utanför vinstdelningen. Det är stora företag med goda vinster som får betala vinstdelningsskatt.

Låt mig i detta sammanhang, fru talman, besvara den fråga som Nils Åsling här ställde om storleken på de inkomster som ATP-systemet kan tillföras genom vinstdelningsskatten. Åsling hävdade nämligen att han hade sett beräkningar som visade att vinstdelningsskatten 1984 skulle, som han sade, dränera näringslivet på 4 miljarder kronor. Jag undrar varifrån Åsling har fått den siffran. I propositionen görs bedömningen 1,5-2 miljarder. DN:s börskommentator Sven-Ivan Sundqvist lutade i en artikel i Dagens Nyheter den 16 oktober i år snarare åt att vinstdelningen 1984 blir negligierbar, i varje fall för industrin. Han beräknar i en tabell att börsbolagen, exkl. banker och investmentbolag, nästa år kommer att betala ungefär 200 milj. kr., dvs. 0,2 miljarder, i vinstdelningsskatt och år 1985 ungefär 400 milj. kr. Jag tror att de siffrorna är för låga, men sanningen ligger uppenbarligen mycket långt ifrån Åslings uppgifter.

Man bör även observera en annan sak, som också Åsling avslöjade, nämligen att vinsterna i det svenska näringslivet torde fördubblas mellan 1980 och 1984, dvs. stiga från ungefär 17 miljarder kronor till 35 miljarder kronor, möjligen ända upp till 40 miljarder kronor. Anta att vinstdelningsskatten skulle ta 2 miljarder av detta, vilket är tio gånger så mycket som Sven-Ivan Sundqvist tror. Företagen skulle ändå nästa år ha 19 miljarder kronor mer än 1980 att investera för, och det borde rimligen räcka till, fru talman.

Den andra delen av finansieringen är en höjning av ATP-avgiften, som

Löntagarfonder

föreslås bli 0,2 %. Till skillnad från vinstdelningen kommer den att gälla alla arbetsgivare. Men eftersom den skall räknas av från löneutrymmet, kommer den inte att öka företagets kostnader utan betalas av löntagarna.

Pengarna från den extra ATP-avgiften och vinstdelningsskatten förs över till ATP-systemet och därifrån vidare till de fem löntagarfonderna. Det finns begränsningar för tillförseln av medel till fonderna. Den totala medelsram som gäller för var och en av fonderna höjs med 400 milj. kr. varje år under uppbyggnadsperioden fram till 1990. Därmed når löntagarfondssystemet sin maximala storlek detta år.

Fonderna skall använda sina pengar till att köpa aktier i svenska produktionsföretag. De kommer inte att kunna dominera som aktieägare i något företag. En fond får inte förfoga över mer än 8 % av röstvärdet i det enskilda företaget. Hälften av rösträtten på bolagsstämman kan överlämnas till de lokala fackliga organisationerna – ungefär som i dag kan ske i fjärde AP-fonden. Om alla fem fonderna under hela perioden fram till 1990 skulle placera alla sina pengar i börsnoterade aktier, kommer de i början av 1990-talet att äga ungefär 8 % av det samlade börsvärdet. Givetvis kan de inte tvinga till sig aktier på börsen; om någon ägare av någon anledning inte skulle vilja sälja aktier till fonderna, behöver han inte göra det.

Fonderna är ålagda att placera sina medel i lönsam verksamhet. De måste varje år leverera in en avkastning på 3 % till AP-fonderna efter det att inflationen räknats bort. Härigenom uppnås en viss individuell anknytning till fonderna, via pensionssystemet, samtidigt som löntagarfonderna bidrar till finansieringen av pensionerna.

Av fondmedlen skall 100 milj. kr. föras över till en speciell småföretagarfond, som föreslås bli administrerad av Investeringsbanken. Den skall låna ut medel till mindre företag som behöver stöd till riskfyllda investeringar. Denna del av förslaget kommer att presenteras närmare i den småföretagarproposition som f. n. bereds i regeringskansliet.

Med det här förslaget ger vi ett viktigt bidrag till lösningen av flera av de problem som jag har redogjort för:

fonderna bidrar till att utjämna makt- och förmögenhetsfördelningen, och de stärker också löntagarnas inflytande genom medägande;

de stödjer den solidariska lönepolitiken och bidrar därigenom till en lugnare lönekostnadsutveckling;

de bidrar därmed också till att förbättra kapitalbildningen, dvs. öka sparandet och investeringarna;

de förstärker slutligen, med den utformning de här har fått, ATP-systemet, samtidigt som de på ett smidigt sätt kan inordnas i ett etablerat och väl beprövat administrativt system.

Det här är alltså en viktig reform. Den ger ett bidrag till att lösa en del viktiga och svåra ekonomisk-politiska problem inom ramen för en blandekonomi, så att den fungerar också när det gäller sysselsättningen och en rättvis fördelning.

En kärnfråga, som vi alla måste hitta ett svar på, är nämligen hur det skall bli möjligt att förena marknadsekonomin med en rimlig grad av ekonomisk

rättvisa och demokratiskt inflytande. Den svenska socialdemokratiens arbetshypotes har i 50 års tid varit att det är möjligt. Löntagarfondsförslaget är ännu ett steg på vägen för att förverkliga denna hypotes.

I all den utsträckning som löntagarfonderna kan medverka till att minska de fördelningspolitiska konflikterna kommer de också att stärka marknads-systemets ställning.

I all den utsträckning de kan motverka maktkoncentrationen och göra nya grupper delaktiga i de ekonomiska besluten uppstår samma effekt.

I all den utsträckning de kan bredda förståelsen för en sund och rationell kapitalanvändning, byggd på god lönsamhet för det produktiva kapitalet, kommer utvecklingen mot en till människornas krav anpassad marknadsekonomi att förstärkas.

Socialdemokratin är i hög grad en pragmatisk rörelse. Vi är inte låsta till skinande tankemonument som inte får röras – som nyliberalerna är i förhållande till teorin om den rena marknaden eller kommunisterna i sin hyllning till planekonomin.

Löntagarfonderna är inte något instrument för att operera bort kapitalismen. Men de är heller inte några oviktiga eller tandlösa byråkratorgan. Fonderna är ett av många, samverkande verktyg som den demokratiska arbetarrörelsen använder för att förbättra människornas villkor i vårt land – precis som Wigforss krispolitik, sjukförsäkringen, ATP, den allmänna skolan, den fria sjukvården, den offentliga sektorn, medbestämmandelagen och kooperationen har varit byggklossar i konstruktionen av ett samhälle där frihet och trygghet kan förenas lika väl som rättvisa och ekonomisk tillväxt.

Jag vill sluta med att citera några meningar ur propositionen, som sammanfattar vår syn på denna reform:

”Löntagarfonder är ett sätt att bygga vidare på välfärdssamhället i en svår tid, då nya fördelningspolitiska och stabiliseringspolitiska ansatser fordras för att möta problemen. Löntagarfonder är ett sätt att stärka den grundläggande intressegemenskap som så länge funnits i vårt land när det gäller synen på arbete, produktion och sparande. Därför är införandet av löntagarfonder en reform i traditionell, socialdemokratisk och reformistisk anda.”

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 18 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Kjell-Olof Feldt inledde sitt långa försvarstal för fondsocialismen med orden: Socialdemokraternas mål är att upphäva inflationen, budgetunderskottet och underskottet gentemot omvärlden.

Mina tankar gick återigen till den artikel i dagens nummer av Dagens Nyheter, där en gammal gråsosse varnar sin partiledning för att införa kommandoekonomi:

”Genom beslutet om löntagarfonderna har vi, vare sig vi vill eller inte –

kommit att närma oss den förhätliga kommandoekonomi som tillämpas i totalitära, socialistiska stater.”

Artikelförfattaren går vidare till ett intressant resonemang om kravet på ekonomisk demokrati i det socialdemokratiska partiprogrammet:

”Med den ekonomiska organisation samhället ännu har --- är målet i själva verket redan uppnått. Konsumenterna är i princip fria att välja och har därmed ett avgörande inflytande över produktionen.”

Vad denne socialdemokrat pläderar för är marknadsekonomi, där medborgarna utövar ekonomiskt inflytande som konsumenter och som individuella ägare av produktionsmedlen.

Tvärtemot vad Kjell-Olof Feldt sade pågår det en mycket snabb spridning av aktieägandet i Sverige. I dag är ungefär 1,8 miljoner svenskar ägare av börsnoterade aktier. Skattefondssparandet, västvärldens effektivaste metod för att sprida aktieägandet, har resulterat i att 400 000 svenskar, som tidigare inte ägde aktier, i dag finns med i den bilden.

Men Kjell-Olof Feldt tog upp den kommunistiska tråden om att så få personer kontrollerar bolagsstämmorna i börsföretagen. Vilka ondsinta kapitalister rör det sig om? Jo, största aktieägare är ofta något försäkringsbolag som Trygg-Hansa eller något investmentbolag, bakom vilka det i sin tur står massor av enskilda försäkringstagare och aktieägare. Bland de stora ägargrupperna finns också KF och LO.

Varför talar ni socialdemokrater så mycket om maktkoncentrationen i det enskilda näringslivet? Kom ihåg att på bolagsstämman i Statsföretag röstar en tjänsteman från industridepartementet för 100 % av aktierna!

Vi moderater vill sprida ägandet i näringslivet. Det gör man inte genom att koncentrera det till fem stora fonder; det gör man genom att underlätta enskilda människors aktieäggande. Jag upprepar min fråga: Varför vill inte ni socialdemokrater sprida ägandet bland de enskilda människorna?

Anf. 19 NILS ÅSLING (c) replik:

Fru talman! Centerpartiet har inte ändrat sig i löntagarfondsfrågan. Socialdemokraterna brukar ju citera Thorbjörn Fälldins tal vid riksstämman i Ystad sommaren 1976, där han mycket klart deklarerade vår ståndpunkt, att ett kollektivt löntagarfondssystem är oförenligt med vårt demokratiska samhällssystem. Det är ett ståndpunktstagande som har gällt oförändrat sedan dess.

Finansministern försöker här leda i bevis att det inte är det Meidnerska systemet förslaget gäller. Jag vill påstå att det är precis samma principer i det förslag man lägger fram: den kollektiva upplägningen, tvånget om anslutning och de korporativistiska beslutsprocesser som tillämpas. Det är inte någon som helst skillnad i principerna men väl i de talrika och omfattande dimridåer som man omgärdar sitt förslag med.

Sedan ber jag att få tacka finansministern för vänligheten att citera en bok som jag skrev 1979, där jag förde ett resonemang om att den solidariska lönepolitiken inte legitimerar vilka åtgärder som helst eller – med andra ord – att det Meidnerska fondsystemet är oacceptabelt. Men försiktigtvis har inte

finansministern i sitt citat velat gå in på den mera principiella deklaration som jag gjorde i det sammanhanget.

Det är också så att finansministern i sitt citat av vad jag skrev då bara plockar ut detta med den femte AP-fonden, som förresten genomfördes på så sätt att man vidgade den fjärde AP-fonden och förstärkte dess kapitalbas. Det var förresten dåvarande moderatledaren och ekonomiministern Gösta Bohman som genomförde den åtgärden för att öka kapitalströmmarna till de mindre företagen. Jag föreslog dessutom – och det var det centrala – individuella sparformer. Jag föreslog också, som jag redogjorde för i mitt anförande, företagsanknutna trygghetsfonder, vilket socialdemokraterna sagt nej till. Det är alltså en litet väl avancerad citatkonst när finansministern anför mina skrivningar från 1979 som ett bevis för att vi skulle ha ändrat ståndpunkt. Jag kan sedermera som en liten julklapp överlämna den här boken till finansministern. Det är litet farligt att använda medarbetarnas vårdslösa citatkonst.

Jag vågar hävda att vinstdelningsskatten dränerar företagen som jag här anförde. Jag har som källa konjunkturinstitutet, som ju anser att vinsterna efter finansnetto i svenska företag är tre gånger så höga innevarande år och nästa år som 1980, vilket var kommitténs beräkningsgrund. Det måste väl ändå finnas ett samband mellan vinstnivån och utfallet av den här vinstdelningsskatten.

Anf. 20 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Fru talman! Finansministern koncentrerade sig inledningsvis på argumentet att löntagarfonderna skall hålla nere lönerna och därmed stärka det svenska näringslivets internationella konkurrenskraft. Han sade några kloka ord om behovet av förnyelsearbete inom industrin och om tillgången på riskvilligt kapital.

Men varför tror Kjell-Olof Feldt att löntagarna kommer att hålla tillbaka sina lönekrav, bara därför att de får avstå en del av sina lönehöjningar till fonderna? I motsats till vad som gäller för ATP får löntagarna ingen speciell förmån eller någon ökad trygghet till följd av fonderna.

Landsorganisationen tycks ju ha dragit precis samma slutsats. Dess lönebud för 1984 präglas inte av att man tagit någon hänsyn till att man skall införa löntagarfonder. Eller är det så att LO kommer att dra tillbaka sitt lönebud när och om riksdagen fattar beslut om att införa löntagarfonder?

Nej, det finns ingen anledning att tro att löntagarfonder leder till lägre lönekrav.

Sedan gjorde Kjell-Olof Feldt en lång historik. Jag tror att han ägnade nästan en kvart åt att läsa ur olika folkpartistiska programskrifter, och det borde vi kanske tacka för. Men låt mig då påminna om några saker.

I den motion från 1974 som Kjell-Olof Feldt citerade förordades en s. k. individuell anknytning med orden: "Det inbetalade värdet skall vara de enskilda löntagarnas privata egendom." I partistyrelse- och landsmötesprotokollet från 1978, som Kjell-Olof Feldt också återgav, sägs bl. a.: "En självklar utgångspunkt är att ett system med löntagarfonder skall befästa och

förbättra en decentraliserad marknadsekonomi." Man återkommer där också till kravet på individuell anknytning och säger att fonderna skall ha individuella andelar. Den här diskussionen har väl Kjell-Olof Feldt inte glömt bort. Slutsatsen blir: "Detta innebär att folkpartiet säger nej till de förslag om löntagarfonder som presenterats av en socialdemokratisk arbetsgrupp eller andra system som leder till ökad maktkoncentration i ekonomin."

Jag vill alltså på nytt markera att vi från folkpartiets sida alltid avvisat kollektiva socialistiska fonder. Det skedde bl. a. 1976 med de vid det här laget klassiska orden av Per Ahlmark: "Släng Meidnerfonderna i papperskorgen!"

Självfallet är vi, och har alltid varit, för spridning av makt, ägande och förmögenhet. Men vi menar att det kan ske på ett bättre sätt, genom andra metoder än införandet av löntagarfonder. Det kan ske utan att man gör de systemförändringar i marknadsekonomin som är en följd av löntagarfonderna. Det här har vi skisserat i den programskrift som folkpartiet har presenterat.

Låt mig när man från socialdemokratiskt håll så värtaligt beskriver det ringa inflytande som de enskilda aktieägarna har på bolagsstämman fråga: Varför ansluter ni er då inte till det krav som finns i vår programskrift på att successivt avskaffa den graderade rösträtten?

Anf. 21 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag tyckte att det var en mycket skicklig historiegenomgång av olika fondförslag som finansministern gjorde. Det är bara på en punkt som jag har en liten invändning. När Per Edvin Sköld lade fram sitt förslag var det inte motiverat utifrån fördelningspolitiska hänsyn, vilket Rudolf Meidner mycket starkt påpekar i sin grundläggande skrift om löntagarfonderna.

Möjligen kan man säga att Kjell-Olof Feldt gick litet för långt. Ibland kunde man ju få intrycket att vad regeringen nu vill genomföra är gammal folkpartistisk politik. Så illa är det i alla fall inte, även om understrykningen av folkpartiets skiftande ståndpunkter kunde ge ett sådant intryck.

Kjell-Olof Feldt betonar med rätta att löntagarfonderna i den socialdemokratiska tappningen är avsedda att verka inom ett marknadsekonomiskt system. Det har också understrukits mycket starkt av riksdagsutskotten. Jag tror att en del av de utskott där socialdemokraterna har majoritet har gjort det kanske litet för starkt och litet för onyanserat. Där har man ställt – det fanns en tendens till detta i Kjell-Olof Feldts anförande också – marknad emot varje form av planerad ekonomi på ett sätt som jag tycker är olyckligt, därför att de bägge formerna inte helt utesluter varandra. Jag vill erinra om den diskussion som Ernst Wigforss har fört i många av sina böcker. Jag vill också erinra om vad som står i det socialdemokratiska programmet, vilket jag hoppas inte är ett sådant tankemonument som finansministern inte vill ta hänsyn till. Där står:

"Hela den ekonomiska verksamheten, enskild så väl som kollektiv, måste samordnas till en planmässig hushållning under medborgarnas kontroll."

Det tycker vi är en riktig målsättning. Utifrån målsättningen att det skall vara samhällsekonomiska hänsyn som skall vara vägledande har vi ställt vissa förslag till förbättringar av regeringens proposition. Vi tror att det finns risker för verkningarna av den politik som man nu vill genomföra, om man bara begränsar sig till att följa aktiemarknaden och ha lönsamhetskravet som det dominerande. Man måste ta hänsyn till hela samhällsekonomins intressen. Man måste ta hänsyn till regionalekonomiska intressen. Vi måste söka motverka tendenser till kapitalutflyttning. Alla dessa saker borde ha varit med i själva den uttalade målsättningen för fonderna. Då skulle de ha fått en mycket bättre verkan.

Anf. 22 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Om det verkligen var så att vi socialdemokrater trodde på något slags kommandoekonomi – att man kunde kommendera fram resultat, investeringar, arbetsinsatser och liknande – borde väl det synas någonstans i vår politik. Jag vill uppmana Lars Tobisson att försöka ge ett enda exempel på att vi har försökt kommendera fram någonting under de år som vi har suttit i regeringsställning. I stället har knappast någon regering satsat så mycket på att få marknadsekonomin att fungera, att omigen ta fram dynamiken i ett litet stelnat kapitalistiskt system – genom devalveringen och genom de insatser som vi har gjort för att få fart på svensk industri.

Låt mig också, fru talman, avliva en myt som ständigt drivs från borgerligt håll, nämligen att vi socialdemokrater skulle ha någonting emot att enskilda medborgare i Sverige blir aktieägare, deltar i aktiesparande. Vi har haft en invändning mot det ni sysslade med för att stimulera enskilt aktieäggande, nämligen att ni valde orimligt dyra och ganska orättvisa system. Nu har vi genomfört ett nytt system som kommer att träda i kraft under våren och som ersätter ert, nämligen allemanssparandet. Det ger varje svensk medborgare rättighet och möjlighet att delta i aktiesparande, att få skattefrihet på utdelningarna och den vägen delta i näringslivets kapitaluppbyggnad. Varför skulle vi göra det om vi var emot en spridning av ägandet till enskilda människor? Och varför skulle vi så pass energiskt understödja etableringen av nya företag, uppväxandet av mindre företag – om vi hade något emot att enskilda människor ägde och drev företag? Jag tycker att ni är fångar under era egna slagord om ni inte förstår att den beskrivningen är ganska grotesk.

Björn Molin säger att löntagarna inte får ut någonting av löntagarfonderna, att det är fullständigt ointressant för dem att bry sig om ifall löntagarfonder finns eller inte. Han nämnde i sitt inlägg, som något slags beskrivning av hur litet fonderna kommer att betyda, att 1 % av ATP-systemets utgifter skulle kunna täckas med inkomster från löntagarfonderna år 1990. Ja, 1 % av dessa utgifter betyder faktiskt att vi skulle kunna slippa höja ATP-avgifterna med över 1 % under dessa år. Den vägen får löntagarna och alla andra tillbaka det som satsas via löntagarfonderna. Man kan säga att vi har skapat ett rakt rör mellan företagets vinster, produktionens avkastning, och pensionerna, så att vi den vägen kan finansiera en del av våra pensioner. Man skall inte negligera vad

Löntagarfonder

det betyder i dag om vi slipper en höjning av ATP-avgiften med 1 eller 2 % under 1980-talet.

Jag vill säga till Nils Åsling att hans försvar för sin skrift ter sig litet märkligt. Om Thorbjörn Fällidin år 1976 dömde ut socialistiska och kollektiva fonder, har jag ändå litet svårt att förstå varför Nils Åsling – visserligen som ett medel av flera – så energiskt år 1979 argumenterade för kollektivt sparande, kollektivt uppbyggda fonder som skulle försörja näringslivet med riskkapital. Det var kollektiva fonder uppbyggda på ungefär samma sätt som vi nu föreslår och som Nils Åsling dessutom häde dumheten – förefaller det väl nu efteråt – att kalla löntagarfonder. Och han ville ha detta kollektiva sparande inom ATP-systemet, därför att det var en form som var politiskt acceptabel – men tydligen inte betraktades som acceptabel av Nils Åslings egen partiledare. Nils Åsling brukar vara en försiktig general. Jag förstår inte hur han vågade sig ut och manövrera på detta sätt tre år efter det att Thorbjörn Fällidin hade kommenderat givakt och riktning rakt höger ut inom centerpartiet. Desto ängsligare låter han i dag, när han avsvär sig alla sådana tankar.

Jag måste säga till Björn Molin att jag tycker att det låter likadant från hans håll: Folkpartiet har alltid sagt nej till kollektiva lösningar. Nu påstår Björn Molin att folkpartiet hela tiden har tyckt att individuellt ägande var en ofrånkomlig egenskap hos löntagarfonder. Det är ganska omöjligt att hävda detta. I det beslut som folkpartiets landsmöte tog 1978 sade man att det behövdes en individuell anknytning för löntagarfonderna. Det skulle ske på precis samma sätt som vi nu vill organisera det, nämligen så att avkastningen från fonderna går in i ATP-systemet och finansierar pensionerna. Man skriver: AP-fonderna behöver under alla omständigheter ett tillskott under 1980-talet och löntagarfondernas avkastning skulle kunna vara ett bidrag. Genom sammankopplingen med det kapitalbehov som krävs för att trygga framtida pensionsutbetalningar till individerna uppnås också en individuell anknytning.

Man vågade t. o. m. säga att systemet kanske kunde hjälpa till att trygga framtidens pensionsutbetalningar. Hur många gånger får man avsvära sig sina tidigare uppfattningar, Björn Molin? Det går inte att direkt ljuga om dem och påstå att folkpartiet talade om individuellt ägande i de här fonderna. I folkpartiregeringens proposition år 1979 sade man att rösträtten skulle kunna utövas av lokala fackliga organisationer. Hur går det ihop med ett individuellt ägande? Det står uttryckligen så i propositionen, Björn Molin.

Fru talman! Skälet till att jag har velat dra fram detta i ljuset igen är att jag vill få klarhet i de problem vi diskuterar, vilka ni absolut inte vill ta in i den här diskussionen. Hur skall vi klara inflationen? Hur skall vi klara en tillräckligt hög och stabil kapitalbildning och vinstnivå i näringslivet? Hur skall vi kunna förena de ganska vitt spridda krav på rättvisa som finns i Sverige med ett koncentrerat näringsliv, som dessutom skall växa ännu mer i framtiden om vi skall få jobb och inkomster?

Alla de problemen viker ni undan ifrån. I stället talar ni om sådant som inte finns i våra förslag, om saker och ting som hände för åtta år sedan, om

uttalanden som gjordes i LO-tidningen 1976 och om vad enskilda socialdemokrater skrivit i artiklar här och var. Men de fundamentala problem som vi är valda för att i denna riksdag lösa, dem struntar ni helt i. Dem vill ni inte ha med i den här debatten.

Fru talman! Jag avstår i allmänhet från värdeomdömen om mina politiska motståndare, men nu måste jag ändå fråga: Vad är ert alternativ? Hur skulle ni, om ni satt i regeringsställning, förklara för Landsorganisationens och TCO:s olika förhandlingskarteller att de skall hålla igen på lönehöjningarna, samtidigt som vinsterna tredubblas, vilket Nils Åsling talade om? Hur skall ni få dem att förstå, hur skall ni kunna förklara för dem att det är detta som bör ske, om ni inte erbjuder dem att vara med i det välstånd som skapas och bli delaktiga i det som sker på ett annat sätt än genom att ta ut för stora lönehöjningar, som i sin tur hotar inflationen och sysselsättningen?

Det vore utomordentligt välgörande, fru talman, om ni inom oppositionen sade: Dessa problem angår inte oss, dem får regeringen sköta. Eller också kunde ni bemöda er om att, i stället för att i partipolitiskt nit försöka kasta smuts över löntagarfonderna, tala om vad borgerlighetens alternativ är.

Hur skall ni få marknadsekonomin att fungera så att den ger full sysselsättning, prisstabilitet och litet rättvisa och trygghet åt människorna? Det är svaret på den frågan ni borde lämna. Det är egentligen er uppgift i den här debatten, men det struntar ni i för att få föra en konfrontationsdebatt, där jag tror att orden till slut kommer att fastna i halsen på er.

Anf. 23 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! I sitt anförande återkom Kjell-Olof Feldt gång på gång till att fonder stärker marknadsekonomin. Låt mig då fråga än en gång: Varför erkänner ni inte att löntagarfonder är socialism? Får jag påminna om vad Kjell-Olof Feldt själv en gång skrev i partitidskriften Tiden: "Med ekonomisk demokrati menar jag löntagarinflytande i våra största industriella produktionsföretag. Det är inte ett marginellt inflytande som avses, utan ett ägarinflytande som i princip kan vara kontrollerande. Detta ägande bygger på aktier, som förvärvas och förvaltas av särskilda fonder."

Finansministern har också mycket uppehållit sig vid fondsocialismens lönedehållande verkan. LO lade nyligen fram sina löneyrkanden för nästa år. Trots att regeringen har angett ett utrymme på 6 %, vilket redan det är för mycket om vi skall kunna försvara vår konkurrenskraft, begär LO 10 %. Då frågar jag: Tycker Kjell-Olof Feldt att LO därmed infriat löftet att i utbyte mot löntagarfonder hålla nere lönekraven? Kan finansministern ange hur mycket som har avräknats från löneutrymmet med hänsyn till den nya vinst- och löneskatten som skall tas ut ur företagen för att bygga upp fonderna?

Kjell-Olof Feldt har också mycket uppehållit sig vid anknytningen till ATP-systemet. Den anknytningen är taktiskt betingad främst av två saker som socialdemokraterna vill uppnå: dels vill de att det skall se ut som om man tillgodoser de starka önskemålen om individuella andelar, dels vill man utnyttja den positiva värdeladdning som ATP-begreppet ännu har.

Ni socialdemokrater säger att vi inom borgerligheten var emot ATP, men

att vi sedan har accepterat reformen när den väl var genomförd.

För det första var vi inte emot att lösa tjänstepensionsfrågan, men vi hade en annan uppfattning om hur det skulle gå till. Vi förordade ett frivilligt system som byggde på premieavsättningar i stället för det fördelningssystem som nu gäller. Mycket tyder på att om vår modell gått igenom, skulle det inte ha varit så stora problem som det är i dag att uppfylla pensionsförpliktelserna.

För det andra är det stor skillnad mellan ATP och fackföreningsfonderna. Pensionsbeslutet löste ett problem, tillgodosåg ett behov av trygghet för ålderdomen hos många människor. Kollektiva tvångsfonder är inte något som människor känner behov av. Det är tvärtom något som de känner oro inför.

Det är därför de tre borgerliga partierna redan i förväg säger att om socialdemokraterna, mot folkets vilja, inför fonder blir det en borgerlig riksdagsmajoritets första uppgift att avskaffa dem. Oavsett vad som har hänt och sagts i det förgångna, kommer vi att enigt genomföra detta i framtiden.

Anf. 24 NILS ÅSLING (c) replik:

Fru talman! Finansministern återkommer till citat ur min bok, och jag känner mig naturligtvis mycket smickrad över detta.

Det är bara det att de löntagarfonder jag talade om där förutsatte frivilligt ägande, och de skulle vara underställda demokratisk kontroll. Det var alltså de individuella sparformer, som sedan förverkligades i t. ex. skattefondssparandet, som jag där talade om.

Kravet på en femte fond tillgodosågs bl. a. av, som jag sade, dåvarande ekonomiminister Gösta Bohman genom den förstärkning som skedde av fjärde fonden.

Den tredje åtgärd som jag föreslog var alltså inrättandet av trygghetsfonder. Vi hade kommit överens med arbetsmarknadens parter om att närmare studera detta, men socialdemokraterna gjorde till en av sina första uppgifter vid regeringsskiftet att lägga ned saken, därför att de inte ville ha den typen av strukturinsatser.

Jag har genomgående betonat att från centerns synpunkt är det Meidnerska förslaget i dess ursprung lika väl som dagens socialdemokratiska förslag oförenligt med demokratiska principer, och det var det Thorbjörn Fälldin sade 1976. Det var också det jag sade i den bok som finansministern här har citerat.

Finansministern svarade inte på min upprepade fråga beträffande dräneringen av företagens resurser. Jag framhärdar i att tro att finansministerns egen beräkning – den som ligger till grund för propositionen och som säger att en och en halv à två miljarder år 1984 kommer att tas från företagen och föras över till fonderna – är en felaktig kalkyl, eftersom den har ett felaktigt utgångsläge, nämligen situationen 1980. Det är ingen tvekan om att man, i fall den här vägen följs, med oro kan se hur svenskt näringsliv, i ett skede när investeringarna skulle börja lossna, kommer att dräneras på ett kapital som behöver investeras i nya anläggningar och produktionsprocesser.

Detta leder mig fram till den fråga som jag ställde till Arne Gadd, men inte fick något svar på: Kan man från socialdemokratisk sida räkna med att fonderna bättre än företagen kan bestämma vilka investeringar som skall genomföras, att de kan avläsa marknaden och sköta den resursallokering som är en förutsättning för högsta möjliga konkurrenskraft i svenskt näringsliv?

Sammanfattningsvis, fru talman, vill jag säga att det är beklagligt att behöva notera att det här förslaget nu skall behandlas och gå till beslut. Det föranleder mig att säga att den politiska attityden ifrån socialdemokratin sida är betänklig. Det är konfrontation snarare än samarbete man vill ha. Man vill inte ge löntagarna förtroendet att vara delaktiga i produktionsresultatet under frihet och inom ramen för de demokratiska principer som vi är satta att värda här i kammaren.

Anf. 25 BJÖRN MOLIN (fp) replik:

Fru talman! Löntagarfonderna kan i bästa fall ge ett bidrag till ATP-systemet på 1 %. Då kan ATP-avgiften bli 1 % lägre, säger Kjell-Olof Feldt. Vi skall emellertid därvid ha i minnet att alternativet är att man inte har några löntagarfonder, att företagen inte behöver betala någon vinstskatt och att löntagarna inte belastas med någon löntagarfondsavgift. Det ger naturligtvis ett större utrymme för företagen att bidra till AP-fonderna. Det är därför som den här jämförelsen och det här argumentet om att löntagarfonderna tryggar pensionerna är falska. Det blir inga säkrare pensioner i framtiden genom löntagarfonder.

Jag kan inte på den begränsade tid jag har till mitt förfogande gå in på hela historiken när det gäller folkpartiets inställning. I alla de dokument som Kjell-Olof Feldt citerade understryks emellertid från folkpartiets sida kravet på individuella andelar eller individuell anknytning. Det förslag som nu har lagts fram kan ju inte med bästa vilja i världen sägas innehålla någon individuell anknytning.

Låt mig sedan säga någonting om den konfrontation som i den här frågan äger rum mellan den socialistiska och den icke-socialistiska delen i Sveriges riksdag. Vem är det som har skapat det konfrontationsklimatet, Kjell-Olof Feldt? Nog är det väl ändå regeringen och socialdemokratin.

Ni sade i valrörelsen att det här systemet inte skulle genomföras utan att ni hade diskuterat med näringslivet. Ni skulle inbjuda de andra politiska partierna till diskussion. Om det var någon mening med denna s. k. utsträckta hand, var det väl att ni skulle lyssna och förhoppningsvis ta intryck av vad vi sade. Vi utgick från att ni hade en vilja att anpassa er till vad det samlade näringslivet och den samlade borgerliga oppositionen tyckte. Så har ju inte skett.

Detta är uttryck för samma attityd som ni hade när vi i går diskuterade skatterna och som tog sig uttryck i att socialdemokraterna ensidigt ändrade skatteöverenskommelsen utan hänsyn till de båda andra partier som stod bakom den. Jag sade då, och jag upprepar det gärna i dag, att det är

beklagligt för vårt land att socialdemokratin nu har slagit in på konfrontationens väg.

Kjell-Olof Feldt frågar vad vi har för alternativ. Jag skall gärna svara på det. Jag skall emellertid först säga att det alternativet har som första punkt att det inte skall bli löntagarfonder. Det är den första förutsättningen för att vi skall lyckas med vårt alternativ för en verklig maktspridning.

Folkpartiet har ett program med rubriken "Nej till kollektiva löntagarfonder. Ja till verklig maktspridning." Utöver nej till löntagarfonder finns i det programmet kraven: Sprid aktieägandet. Avveckla dubbelbeskattningen på aktier. Återinför aktiefondssparandet. Bygg ut andel-i-vinstsystemen. Upprätthåll konkurrens och mångfald. Stärk småföretagen, bl. a. genom att inte lägga en extra förmögenhetsskatt på företagen. Avskaffa den graderade rösträtten på börsnoterade aktier. Skydda småspararna på börsen.

Det är vårt program för välstånd och trygghet.

Anf. 26 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill först kort sammanfatta de ståndpunkter som vpk-gruppen kommer att inta vid den votering som så småningom följer efter flera långa dagars färd mot morgon, natt eller vad det nu kan bli.

Vi anser att de åtta år som har förflutit sedan Rudolf Meidner lade fram den första rapporten om löntagarfonder är en fullt tillräcklig tid för de borgerliga partiernas representanter att tänka över den här frågan. Vi kan alltså inte dela deras ståndpunkt att frågan är otillräckligt beredd. Den har nu beretts i över åtta år.

Regeringen har lagt fram förslag om ändringar i tio stycken lagar. Vi är överens med regeringen om nio av ändringarna och kommer att rösta på dem. Det gäller bl. a. lagen om vinstdelning och att man höjer ATP-avgiften med 0,2 %.

När det gäller den tionde lagen har vi ett eget förslag beträffande reglementet för allmänna pensionsfonden, där vi anser att det borde skrivas in att löntagarfonderna skall ha en samhällsekonomisk målsättning, att de skall ta regionalekonomiska hänsyn, att de skall motverka kapitalutflyttning och transnationella företags makt, att styrelserna t. v. skall utses av riksdagen och inte av regeringen samt att höjningen av ATP-avgiften inte obligatoriskt får dras av i avtalsrörelserna. Där har vi alltså en annan mening än regeringen och socialdemokraterna här i riksdagen. De vill i stället att löntagarfondssystemet helt skall anpassas till det marknadsekonomiska systemet, dvs. till den nuvarande kapitalismen, en ståndpunkt som vi inte kan dela.

När det gäller denna fråga kommer vi alltså att lägga ned våra röster, om vårt förslag slås ut i en förberedande eller senare votering.

Jag kan vidare, fru talman, inte underlåta att påpeka den motsättning som har funnits hela dagen i den borgerliga argumentationen mot löntagarfonderna. Dels har man sagt att man är motståndare till dem därför att de blir så utomordentligt betydelsefulla. De skulle t. o. m. innebära att socialism införs i Sverige, ett argument som de borgerliga själva inte tror på. Dels vill

man inte ha löntagarfonder, därför att de inte får någon större betydelse för ATP-fondsystemet. Dels har alltså löntagarfonderna en utomordentligt stor betydelse, dels har de en alltför liten betydelse. Jag undrar hur ni får detta att gå ihop. Det gör det ju i själva verket inte.

Anf. 27 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Jag frågade de borgerliga representanterna vilket deras alternativ var. En seriös debatt i Sveriges riksdag borde rimligen alltid innebära att alternativ ställs mot varandra. Nu skall jag inte begära för mycket av en replik på tre minuter. Men när jag hörde Lars Tobisson, tyckte jag att han utnyttjade sina tre minuter utomordentligt dåligt, om avsikten var att presentera något slags borgerligt alternativ. Det var en ganska trött upprepning av de gamla slagorden.

Den enda lösning som framskyntade på landets ekonomiska problem var att moderaterna om igen lovade att avskaffa löntagarfonderna, oberoende av hur de har fungerat och även om man kan konstatera objektivt att de har bidragit till en lösning av Sveriges ekonomiska problem och fört oss en bit längre ur krisen. Även om de har varit bra helt enkelt, skall moderaterna tillsammans med lydtrupperna i folkpartiet och centern avskaffa dem.

Det är en både oförnuftig och äventyrlig ståndpunkt. Den är oförnuftig, eftersom den visar att man har förlorat förmågan att erkänna förnuftets övertag över känslorna i vissa lägen. Kan man resonera sig fram till en ståndpunkt och inte bara känna sig fram till den, får man acceptera att förnuftet segrar. Det är så det skall vara.

Jag begriper att det är pinsamt för Björn Molin med folkpartiets turer i löntagarfondsfrågan. Men de problem som folkpartiet ville angripa – och det får jag inte Molin att erkänna – finns kvar och har bara blivit värre sedan 1978 och 1979, antingen det gäller sparandet eller kapitalbildningsproblemet eller lönepolitikens problem. Björn Molin valde att gå förbi hela den diskussionen, och i stället upprepade han ett annat omtyckt slagord, nämligen att det är socialdemokratin som har sökt konfrontation – vi har inte bara fått konfrontation utan vi har aktivt sökt den, vi har velat ha den.

Om ett parti och en regering inbjuder till överläggningar i en viss konkret fråga därför att man vill ha till stånd en bred lösning, hur kan det vara ett tecken på att man söker konfrontation? Avgörande är ju att vi fick aldrig tillfälle till några diskussioner. Det förhindrades av våra motparter.

En del av dem som bjöds in vägrade att komma. Andra, däribland de borgerliga partierna, förklarade redan innan de kom att löntagarfonder var de över huvud taget inte ens beredda att diskutera. Det spekulerades i huruvida Thorbjörn Fälldin skulle resa sig och gå ut, om vi bara nämnde ordet löntagarfonder. Jag förstår inte hur det skulle ha varit möjligt för oss att söka oss fram till ett samförstånd, när er attityd så uppenbart var: Undvik samtal, gå inte in i något utbyte av tankar och synpunkter med socialdemokraterna!

Det var ni som ville ha konfrontationen, och det är också den vi har fått.

Nils Åsling ger aldeles bestämt intryck av att försöka rädda sitt eget skinn,

att avsvära sig allt ansvar för tidigare ståndpunkter, för att nu kunna försäkra att han har den rätta tron. Han ingår nu i gänget av fondhatare, och därmed har han legitimation på de borgerliga estraderna. Men det var inte så en gång i tiden, Nils Åsling.

Begreppet marknadsekonomi har spelat en stor roll i den här debatten. Jag skall då till slut bara ge vår syn på den frågan. Vad menar vi nämligen med marknadsekonomi? Varför är det viktigt för oss huruvida det finns en sådan eller inte?

För socialdemokratins del är det tre egenskaper hos detta ekonomiska system som gör att vi stöder det, att vi vill behålla det. Det är den enda form för decentraliserat beslutsfattande i det ekonomiska livet som vi har kunnat se fungera någorlunda, byggt på en så fri prisbildning som man kan ha i en kapitalistisk ägandestruktur.

Det andra är att det är trots allt det system där konsumenterna har största möjliga valfrihet. Den är också begränsad av olika skäl, men den är större än med andra lösningar.

Det tredje – och det är ganska väl bestyrkt – är att det är det system som ger den mest effektiva användningen av våra ekonomiska resurser.

Vad är det då som kan hota marknadsekonomin? Det målas nu ut att det är om ATP-systemet får fem nya fonder som under några år köper aktier i företagen. Jag vill påstå att de borgerliga partierna, om de hävdar detta, har förstått mycket litet av de hot som marknadsekonomin i Sverige och i västvärlden är utsatt för i dag. Det är bara att titta i historien så ser man vad det är som har fått marknadsekonomin att skrumpna samman och ersättas med andra ekonomiska och politiska system. Det är långt tyngre krafter än det vi nu diskuterar. Det har varit massarbetslösheten, det har varit när företagskoncentrationen går så långt att effektiviteten inte längre är tillräcklig, och det har varit när de sociala klyftorna och orättvisorna tillåtit gå för långt.

Om man verkligen är angelägen om att bevara den marknadsekonomi med olika ägarformer som vi har i Sverige, då skall man anstränga sig för att se till att marknadsekonomin kan förenas med full sysselsättning, med rimlig social rättvisa och en spridning av makten. Det är detta vi arbetar för. Jag måste när jag nu för min del avslutar denna debatt i riksdagen säga att jag inte ser att dagens uppsättning av borgerliga partier har någon lösning på dessa problem. Av den ekonomiska politik som de lägger fram i riksdagen framgår det ganska klart att de har gett upp när det gäller både rättvisan och sysselsättningen. Jag tycker, att om vi skall kunna gå vidare i en debatt mellan de politiska partierna i Sverige, är det angeläget, alldeles bestämt angeläget både för oss som deltar i debatten och för dem som tvingas lyssna till den, att de borgerliga partierna i Sveriges riksdag anstränger sig för att verkligen visa vad deras alternativ är, hur de skall ta itu med de problem och svårigheter som i dag finns i det svenska samhället och där lösningarna kommer att avgöra vår framtid.

Med det beslut som jag hoppas riksdagen kommer att fatta under det närmaste dygnet ändrar vi inte färdriktning. Vi bryter inte upp det

kapitalistiska systemet, men vi ger ett bidrag till hur blandekonomin kan fungera, så att medborgarna finner sig till rätta i samhället och så att detta kan ge dem arbete, delaktighet och rättvisa i ekonomiskt och socialt avseende.

Nr 53

Tisdagen den
20 december 1983

Anf. 28 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har satts upp.

Löntagarfonder

Anf. 29 ULF ADELSON (m):

Fru talman! Frihet ger mångfald. I ett system med tusentals olika företag, startade efter tusentals olika affärsidéer, ägda av hundratusentals olika människor, behöver ingen ha majoritet för att få sin vilja igenom. I det ekonomiska livet är det möjligt att låta flera sanningar härska samtidigt. Visst fattas det då också fel beslut och görs misstag, men dessa blir inte lika allvarliga och omfattande som misstagen i den politiskt styrda och kontrollerade delen av samhället. I den fria ekonomin finns det oftast någon annan som tänkt och gjort tvärtom. I den fria ekonomin finns ett samband mellan risktagande och ansvar för följderna. Den som tar en ekonomisk risk gör det med sina egna pengar och får ta ansvaret, oavsett om det går bra eller dåligt. Inom den offentliga sektorn eller i fondstaten finns inte detta samband.

Ekonomisk frihet är ett värn för individens frihet just därför att den ger utrymme även för minoriteten, för det annorlunda och avvikande, som kanske strider mot den sanning som just nu är vedertagen, men som mycket väl kan visa sig riktigt. I själva verket har de flesta av det ekonomiska livets viktigaste framsteg startat kanske som en udda idé eller i varje fall som ett ovanligt uppslag. Få av de uppslagen hade lett till någon reell verklighet om det hade behövts majoritetsbeslut i en politisk församling.

När Volvo under 1950-talet ville börja exportera bilar till Förenta staterna möttes företaget av misstro och huvudskakningar. Regeringen, under ledning av Tage Erlander, ville inte stödja projektet, och säkert delades regeringens skepsis av många andra. Att exportera bilar till bilarnas hemland, sade många, kunde inte vara mycket lättare än att sälja frysboxar till Nordpolen. Därvid blev i det vad gällde den offentliga inställningen. Men på en fri marknad krävs inga parlamentariska majoritetsbeslut. Volvo trodde på idén, och våra skattelagar tillät *då* Volvo att satsa sin vinst efter eget gottfinnande. Nu vet vi att de som då var i minoritet hade rätt. Detta var en av de mest framgångsrika exportsatsningarna någonsin.

Hur det skulle ha varit i dag vet vi inte. Vi vet att i fondstaten skulle 20 % av vinsten ha tagits från Volvo och förts någon annanstans. Sannolikt skulle också andra styresmän ha suttit i ledningen för Volvo och kanske haft helt andra bedömningar om hur man borde ta risker än vad den dåtida affärsledningen i Volvo tyckte.

Eller för att ta ett annat exempel: Nog ansågs Ingvar Kamprad som litet excentrisk med sin idé att starta ännu en möbelfabrik i Småland. Dessutom skulle kunderna få skruva ihop sina möbler själva. Jag undrar om vi någonsin hade fått något IKEA om Ingvar Kamprad hade varit beroende av politiska

församlingars, fondstyrelsers eller fackföreningars gillande av hans avvikande idéer.

Jag hör Kjell-Olof Feldt hela tiden fråga efter alternativet. Alternativet finns ju i det ekonomiska system som har givit det bästa välbefindandet någonsin i världshistorien, nämligen marknadsekonomin.

Det är lätt att med siffror visa marknadsekonomins överlägsenhet över den "planerade hushållningens" ekonomier. Men allt detta är egentligen bara bieffekter – som är bra. Vår fasta tro på marknadsekonomin grundas på att den är det enda ekonomiska system som har givit utrymme för det som är banbrytande, det som är avvikande och ovanligt.

Marknadsekonomin är det enda ekonomiska system som givit den som saknar makt, förbindelser eller gunst en chans att visa att hon har rätt. Ekonomisk frihet – marknadsekonomi – är den enda ekonomiska ordning som värnar om den enskilda individens frihet i alla de tusentals vardagsangelägenheterna. Det må vara att välja arbetsgivare, arbete eller bostad eller att forma sitt sätt att leva efter egna önskemål, att köpa det man vill köpa och det man behöver och avstå från annat. Allt detta rör beslut som ger varje svensk möjlighet att ge sitt liv ett innehåll efter eget val.

Ekonomisk frihet är en förutsättning för politisk frihet; därför att den skiljer den ekonomiska makten från den politiska makten och därför att den bygger på fria självständiga människor, som tar ekonomiskt ansvar. Medborgare som man förklarar ofria i ekonomiska sammanhang kommer också att bli ofria i det politiska livet – där finns ett klart samband.

Självfallet har koncentration av makt och ägande uppstått även i en marknadsekonomi. Visst kan det göra det. Men maktkoncentrationen blir aldrig fullständig, eftersom ekonomisk makt hela tiden balanseras av politisk makt och av organisationers makt. Det behövs en stark stat även i en marknadsekonomi, men politikernas uppgift i riksdag och regering är att fastställa spelreglerna och att döma oväldigt. Det är när domarna ger sig ut på planen och börjar delta i spelet som villervallan blir total. Så sker i de socialistiska staterna, och så kommer att ske i fondstaten.

Fonderna hotar de grundvalar som vi byggt upp västvärldens samhällssystem på. De som använt begreppet öststatssystem är, ironiskt nog, socialdemokrater. Om jag inte minns fel, var det ledamoten av denna kammare Gunnar Nilsson som först använde uttrycket.

Naturligtvis kommer också Fondsverige att vara en parlamentarisk demokrati i formell mening. Folket väljer riksdag, som väljer regering, som väljer fondstyrelser – allt enligt den representativa demokratins regler.

Men fonderna hotar den ekonomiska friheten. De hotar mångfalden och innebär därför ett väsentligt ingrepp i friheten för vanliga människor, den frihet som är det yttersta syftet med demokrati. Demokratin förlorar därigenom successivt allt mer av sin mening och sitt innehåll.

Det förslag vi nu skall behandla innebär att än mer makt kommer att samlas hos de redan mäktiga: politikerna och fackföreningarna. Maktbalansen i Sverige kommer att rubbas. Vi kan diskutera hur mycket, men att den kommer att rubbas kan ingen förneka. I stället för att vara en

motvikt, kommer den ekonomiska makten att växa ihop med den politiska och den fackliga makten. De stora ägarna i dag, AP-fonderna, pensionsstiftelserna, Wallenberggruppen och LO, kommer att få en storebror – Storebror Fonderna. På bara några få år kommer denna storebror att vara den största aktieägaren i landet – ett faktum som socialdemokraterna systematiskt försöker tona ner.

Fondanhängarna talar ogärna om ekonomisk frihet. Deras mål är det som i socialdemokraternas partiprogram kallas "planmässig hushållning", men som socialdemokraterna i den offentliga debatten föredrar att kalla "reglerad marknadsekonomi". Det finns en oerhörd diskrepans mellan Kjell-Olof Feldts uttalanden i den offentliga debatten och det socialdemokratiska partiprogrammet. Men i handling strävar man hela tiden i partiprogrammets riktning, om än i tysthet, under hand, med försiktighet och bakom dimridåer. I stället för ekonomisk frihet vill LO och socialdemokraterna med fonderna åstadkomma vad de litet diffust brukar kalla "ekonomisk demokrati". Analogt med innebörden i begreppet "politisk demokrati" är målet att ekonomiska beslut om produktion och investeringar skall fattas av församlingar, utsedda av församlingar, utsedda av församlingar, utsedda i fria och allmänna val.

I det politiska livet är detta nödvändigt och bra, därför att besluten skall gälla alla landets medborgare. Vi kan bara ha en lagbok, en utrikespolitik, ett rättsväsen och ett försvar. Principen om att majoriteten måste få bestämma, med respekt för och hänsyn till minoriteten, är nödvändig i politiska sammanhang, men inte i ekonomiska.

I fondstaten får den ekonomiska friheten träda tillbaka för majoritetsbesluten. När "ekonomisk demokrati" sätts framför ekonomisk frihet, blir resultatet mindre frihet för den vanliga människan, inte mer demokrati. I själva verket ersätts den lilles beslut av den stores. Den store är samma person som har politisk och facklig makt och som också ges den ekonomiska makten. En handfull människor på samhällets tinnar som också får fatta de ekonomiska besluten – det är vad socialdemokraterna menar med ekonomisk demokrati.

Socialister brukar i vanliga fall, om än inte i fondfrågan, föraktfullt tala om anonyma marknadskrafter. Men vi har 8 miljoner anonyma marknadskrafter i Sverige. Varje dag fattar dessa anonyma marknadskrafter miljoner beslut. Det kan gälla köp av bil, bostad, tandkräm, bröd, eller vad det än är som vi sysslar med i våra liv. Många beslut är kloka, många är säkert mindre kloka. Men vare sig de är kloka eller inte har människorna rätten att själva och enskilt göra sina val. Är inte den "rösträtten" demokratisk? Och dessutom: Är det inte rimligt att tro att alla dessa miljoner marknadskrafter tillsammans representerar en större klokskap än en handfull politiker och ombudsmän i fondstyrelserna?

Hela idén om löntagarfonder är ett utslag av ett fantasilöst synsätt.

Socialister betraktar ekonomiska tillgångar som om de vore fysiska tillgångar, givna och begränsade. Socialister intresserar sig mer för att omfördela det andra skapat än för att skapa själva. Typiskt för den

socialdemokratiska retoriken i dagens Sverige är att socialdemokraterna bara talar om en rättvis "fördelningspolitik". De talar aldrig om hur man skall kunna skapa resurser, så att det sedan blir någonting att dela på, rent av mer att dela på. Så är det också med fonderna. I motsats till de skattesparfonder som riksdagens socialistiska majoritet nyligen avskaffade, tillför dessa fonder inte den svenska industrin en enda ny krona. Fonderna tar i själva verket pengar från de företag som går bra, för att köpa aktier av dagens aktieägare i de företag som fondstyrelserna finner lämpliga. Icke ett enda nytt öre tillförs näringslivet med detta förslag. Det påstår visserligen socialdemokraterna rätt ut, men de kan icke bevisa det.

Socialismens syn på företagsamhet är också fantasilös. Man kan inte ha femårsplaner för nytänkande. Och dåliga idéer blir inte goda bara för att man satsar mycket pengar på dem. Däremot kan all planering, all byråkrati, all beskattning, all politisk inblandning och alla olika styrelser i företagsamheten effektivt kväsa idéer. Vi får ett sämre näringsklimat, och vi får ett stelt, grått och byråkratiskt samhälle, där den vanliga människans intresse förtrycks och förtrycks. Fonderna må förfoga över hur många miljoner som helst. Framstegen kommer ändå inte.

I den ekonomiska statistiken finns ingen kolumn för nyskapande, ingen kolumn för företagande och ingen kolumn för arbetsglädje. Det finns inte ens någon organisation för nästa generation företagare – den grupp som kanske mer än någon annan skulle behöva finnas representerad i vårt rika organisationsliv. Men faktum är att det är just skapande, fantasi och vilja att ta risker som gör att döda tillgångar förvandlas till ekonomiska värden. Pengar är en lika död tillgång som ett stycke malm, ända tills någon iderik människa kommer på att göra något av dem. Politiska läror som har kollektivismen som ledstjärna kan aldrig förstå och acceptera detta, eller vill det i varje fall inte. Därför får också idéer som fondförslaget sin fullständigt klara logik för en sann socialist.

Fru talman! Det socialdemokratiska partiets väg till fondbeslutet har varit kantad av motstridiga argument. Fondernas uppgift och syften har ständigt anpassats efter de problem som för dagen dominerat debatten. Typiskt är att fonderna nu skall föra Sverige ur krisen. Så lät det exempelvis inte 1975. Vi skulle kunna föra en lång debatt om hur argumenten hela tiden har anpassats. Men nu vann socialdemokraterna fjolårets val. Tillsammans med kommunisterna har ni i dag en majoritet i Sveriges riksdag. Därmed har ni makt att införa detta fondsystem. Men makt är nödvändigtvis inte detsamma som rätt och moral. Har ni också moralisk rätt att i dag trumfa igenom fondstaten?

Vi politiker skall ju stå för våra löften, stå raka för vad vi sade före valet och göra efter valet vad vi sade före valet.

Den 27 juli 1982, före valet, sade Kjell-Olof Feldt: "Låt oss påskynda processen så att vi kan gå på direkta val redan från början."

En månad senare, dvs. också före valet, sade Olof Palme: "Att det skall vara direkta val det kan jag ge besked om."

Har någon av er sett minsta förslag eller antydning i denna proposition till

direkta val? Jag undrar: Varför? Varför bröt ni dessa klara löften, Olof Palme? Hur kan egentligen en statsminister i dag försvara en proposition, när han har uttryckligt lovat före valet att det skall bli direkta val och det sedan inte blir det?

I ett brev, också i juli, till varenda småföretagare i Sverige skrev Kjell-Olof Feldt före valet: "Det viktigaste är att breda lösningar är ett uttalat villkor, utan vilka inget fondförslag skall genomföras."

"Breda lösningar" – varför ställde ni ut det löftet? Ja, varför ställde ni över huvud taget ut några löften? Men nu har ni gjort det, och har ni mot denna bakgrund verkligen moraliskt mandat för det beslut ni tänker fatta?

Men regeringen har valt sida. LO har krävt fonder, så fonder skall det bli. Räntorna på alla de miljoner som ert parti får från LO skall betalas med fackföreningsfonder.

När vårt land verkligen behöver arbetsro, skall vi beträda denna oprövade väg – för oprövad är den. I bästa fall – jag understryker, i bästa fall – leder den till högre skatter, mer byråkrati och mer maktkoncentration.

Men i värsta fall leder den till att Sverige lämnar marknadsekonomi och får ett nytt ekonomiskt system. Redan om tre år kan fonderna vara den största aktieägaren. År 1990 kan fonderna – om vår riksdag då fortfarande har socialistisk majoritet – vara den dominerande aktieägaren i alla svenska storföretag. Det är det förslag som den socialdemokratiska regeringen i dag lägger fram – av förklarliga skäl hoppas man naturligtvis att ha majoritet fram till 1990. Fonderna kan då vara den dominerande ägaren i vartenda svenskt storföretag. Ingen kan förneka att vi på det sättet går steg för steg mot mer makt för de redan mäktiga kollektiven och mindre makt för de vanliga människorna – detta när vi formligen ropar efter motsatsen: mindre byråkrati, mera frihet och inflytande för människorna. De ledamöter som röstar för fondernas införande tar på sig ett stort ansvar.

Ingen kan påstå att regeringen drivits till detta fondbeslut av ett starkt, folkligt krav. Det är inte trycket från verkstadsgolvet eller kontorsrummen som ligger bakom detta förslag. Det är inte internationell erfarenhet som har talat för att man här har Columbi ägg och lösningen. Tvärtom är ni ensamma i världen om detta. Och beskyll inte oss för att sakna varje spår av intresse för att diskutera detta kollektivistiskt-socialistiska steg! Ert förslag om löntagarfonder möter i själva verket ett massivt motstånd. Tiotusentals företagare har demonstrerat – den 4 oktober genomfördes sannolikt den största manifestationen någonsin i Sverige. Hundratusentals människor har skrivit under upprop. I opinionsundersökning efter opinionsundersökning visar sig det kompakta motstånd som dessa fonder möter.

Den borgerliga enigheten är total. Centern, folkpartiet och moderata samlingspartiet har lagt en gemensam reservation; och våra tre partier har lovat, att om det blir borgerlig majoritet i 1985 års val, kommer fonderna att avvecklas omedelbart.

Fru talman! Det vittnar om en viss galghumor – måhända omedveten – hos fondernas upphovsmän, att de valt just 1984, med allt vad det året kommit att symbolisera, som det år då fonderna skall införas. Men det är också det

enda lustiga i denna fråga. Få utanför LO-borgen, där de nya makthavarna sitter, kommer att känna glädje över att Sverige den 1 januari 1984 anträder marschen in i fondsamhället. I den mån det skälas för fonderna på nyårsnatten, blir det nog en skäl för en borgerlig valseger och för att dessa fonder avskaffas 1985.

I detta anförande instämde Anita Wermelin, Per-Richard Molén, Tore Nilsson, Ingrid Hemmingsson, Margareta Gard, Björn Körlof, Rolf Dahlberg, Håkan Stjernlöf, Karl Björzén, Anders Andersson, Ivar Virgin, Bengt Wittbom, Lars Hjertén, Göthe Knutson, Gullan Lindblad, Ove Eriksson, Ann-Cathrine Haglund, Sten Svensson, Arne Svensson, Hans Nyhage, Sten Sture Paterson, Lars Tobisson, Sonja Rembo, Lars Ahlström, Hugo Hegeland, Göran Riegnell, Jens Eriksson, Siri Häggmark, Inger Wickzén, Nic Grönvall, Knut Wachtmeister, Bo Arvidson, Per Stenmarck, Sven Eric Lorentzon, Sven Munke, Sten Andersson i Malmö, Margit Gennser, Rune Rydén, Olle Aulin, Rolf Clarkson, Bo Lundgren, Ingvar Eriksson, Bertil Danielsson, Ewy Möller, Hans Wachtmeister, Wiggo Komstedt, Anders Högmark, Anita Bråkenhielm, Göte Jonsson, Anders Björck, Mona Saint Cyr, Birger Hagård, Per Westerberg, Per-Olof Strindberg, Lena Lundblad, Lars Ahlmark, Birgitta Rydle, Gunnel Liljegren, Gunnar Biörck i Värmdö, Jan-Eric Virgin, Gunnar Hökmark, Görel Bohlin, Allan Ekström, Göran Allmér, Elisabeth Fleetwood, Carl Bildt, Lennart Blom, Barbro Nilsson i Visby, Göran Ericsson, Alf Wennerfors, Allan Åkerlind, Inger Koch, Ulla Voss-Schrader, Blenda Littmarck, Gösta Bohman, Filip Fridolfsson, Knut Billing och Arne Andersson i Ljung (alla m).

Anf. 30 THORBJÖRN FÄLLDIN (c):

Fru talman! Jag skulle kunna inleda mitt anförande med att också jag instämma i vad Ulf Adelson har sagt i denna fråga.

Sveriges utveckling till ett av världens rikaste länder kan i mycket hänföras till den tillgång på råvaror som vi haft i vårt land och som det också funnits gynsamma avsättningsmöjligheter för under gångna decennier. Men den kan också i allra högsta grad hänföras till att Sverige har haft ett ekonomiskt system, som gett utrymme för initiativ, som gett stora och små företag möjligheter att utvecklas och som har stimulerat arbete och sparande.

Detta decentralistiska – eller om man så vill marknadsekonomiska system – sattes tidigare heller aldrig i fråga av något annat politiskt parti än vänsterpartiet kommunisterna.

Socialdemokraternas förändrade inställning började först märkas under 1960-talet. Det kollektiva sparandet fick genom bl. a. införandet av ATP-systemet betydligt större utrymme. Det enskilda sparandet började sättas på undantag. Socialdemokraterna fick också en växande förkärlek för detaljregleringar på olika områden i det ekonomiska livet. Det växte fram en ny socialdemokratisk tro på centralplanering i hela det ekonomiska livet. Det präglade inte minst den nya socialdemokratiska näringspolitiken, den s. k.

flyttlasspolitiken för att lösa problem på arbetsmarknaden.

Vad än socialdemokraterna säger i dag, växte också tanken på löntagarfonder fram som en fortsättning på denna politik i början av 1970-talet.

Löntagarfonderna sågs som ett instrument för att ytterligare gynna det kollektiva sparandet på det enskilda sparandets bekostnad.

Löntagarfonderna sågs som en möjlighet att reglera och styra vinsterna i näringslivet, som genom bl. a. den solidariska lönepolitiken tenderade att bli allt ojämnare.

Men löntagarfonderna sågs också som en möjlighet att styra och kontrollera investeringsutvecklingen som helhet i framför allt industrin.

Fru talman! Ett ytterligare element hade samtidigt tillkommit: Det var tanken på facklig styrning av investeringarna. Makten över näringspolitiken borde i ökad utsträckning läggas över från riksdagen och andra parlamentariska organ till fackliga. Därmed skulle man enligt socialdemokraternas nya tänkesätt få en ökad demokratisering av näringslivet. Demokratisering skulle med andra ord bli liktydigt med ökad kollektivisering och ökad centralisering.

Mot denna bakgrund var det naturligt, att kollektiva löntagarfonder redan från början mötte hårt motstånd. Motståndet fanns i näringslivet. Det fanns i de politiska partier som står för en icke-socialistisk politik. Men det fanns också i allra högsta grad inom den fackliga rörelsen själv och inom socialdemokratin. Det socialistiska tänkandet hade lika litet som tidigare någon egentlig grogrund på djupet i svensk fackföreningsrörelse och i svensk socialdemokrati. Enskilda fackföreningsmedlemmar och enskilda socialdemokrater hade helt enkelt svårt att förstå vad man skulle kunna vinna på att överge det ekonomiska system som hade gett Sverige den nära nog högsta levnadsstandarden i världen.

Detta är naturligtvis anledningen till att ni socialdemokrater aldrig drivit frågan offensivt i någon valrörelse – ni ville helt enkelt inte skrämma bort väljare. Ni har ju i stället i valrörelserna på olika sätt försökt lugna folk genom att lova att löntagarfonder bara skall genomföras genom "breda lösningar". Nu, ärade kammarledamöter, vet vi vad det beskedet var värt. Löntagarfondsbeslutet kommer att tas i direkt strid med hela den icke-socialistiska oppositionen, hela det svenska näringslivet samt betydande delar av fackföreningsrörelsen. Och sist men inte minst: En klar majoritet av svenska folket är bevisligen emot införandet av kollektiva löntagarfonder.

Det enda ni har med er när det gäller detta beslut är det parti som aldrig stuckit under stol med att målet för dess politik är just ett socialistiskt samhälle.

I radions presskonferens med Olof Palme under valrörelsen i fjol svarade han på frågan hur löntagarfondstyrelserna skulle utses: Att det skall vara direkta val, det kan jag ge besked om. Men hur stor väljarpopulationen kan vara, det kan jag inte ge besked om.

Liksom Ulf Adelsohn konstaterar jag att det var klara besked i valrörelsen – det skall vara direkta val. Då finns det skäl att fråga: Varför finns inte den

ordningen med i regeringens förslag – det som vi nu behandlar?

Det finns nog bara ett svar på den frågan: Direkta val för att utse fondstyrelserna skulle kräva grundlagsändring. Detta skulle i sin tur fördröja genomförandet till efter nästa val, och det skulle därmed garantera att löntagarfondsfrågan skulle ställas på sin spets i den valrörelsen. Ni inser att det är en uppenbar risk för att kollektiva löntagarfonder inte skulle komma att införas.

Fru talman! Det är alltså den slutsats jag drar av att det besked som Olof Palme gav svenska folket i valrörelsen inte kommer till uttryck i den proposition som regeringen nu har lagt fram.

Ställd inför verkligheten kastade regeringen också beskedet om direkta val över bord. Regeringen har i stället av allt att döma tagit starkt intryck av historien som Per-Olof Edin och Anna Hedborg återger i sin bok *Det nya uppdraget*.

"En kinesisk lärare, som ville förklara begreppet anpassning för sina elever, tog en groda och lade den i kallt vatten. Grodan simmade glatt omkring. Så lade han grodan i varmt vatten i stället, men då hoppade grodan ur. Men sedan gjorde han på ett annat sätt: han lade grodan i kallt vatten, satte kärlet på elden och värmdde upp vattnet. Grodan stannade kvar i vattnet och blev kokt."

Svenska folket vill inte ha löntagarfonder. Då väljer regeringen att smyga igenom reformen bit för bit – att höja temperaturen steg för steg.

Fru talman! Med samma metodik förklarar regeringen att löntagarfonderna skall tillföras pengar bara t. o. m. år 1990, och därför blir effekterna på näringslivet ringa. Men – och detta tycker jag är en viktig fråga – om effekterna blir så ringa som ni påstår, varför genomför ni då reformen i strid med alla utom kommunisterna? Sanningen är naturligtvis att verkan blir mycket kraftig. Redan efter två år är fonderna Sveriges största aktieägare. År 1990 är fonderna många gånger större än den störste aktieägaren i Sverige. Resultatet blir en enorm koncentration av makt till en grupp i samhället – de fackliga företrädarna – som redan nu har mycket av detta.

Socialdemokraterna säger i utskottsbetänkandet att dubbelrollen för de fackliga organisationerna kan leda till intressekonflikter för den fackliga rörelsen. Men socialdemokraternas i utskottet slutsats blir att dessa måste accepteras. Alltså också det priset är man beredd att betala.

I det perspektivet måste man fråga vad beskedet, att det fr. o. m. 1990 inte blir någon påfyllnad av pengar i fonderna, har för värde. Vi vet ju vad LO-ledningen har för uppfattning. LO:s andre ordförande Rune Molin sade i ett tal på Skansen i somras: "Det är inget att hyckla om. Det är makten det gäller." Harry Fjällström, som också tillhör LO-ledningen, säger: "Jag är inte rädd för att säga att vi skall införa socialism här i landet."

När vi vet att den nuvarande regeringen ger efter för trycket från LO och ändrar den skatteöverenskommelse som man träffat med två andra partier här i riksdagen, är det, ärade kammarledamöter, närmast en självklarhet att socialdemokrater inte kan garantera sitt handlande 1990.

Målen och motiven för införande av kollektiva löntagarfonder har

fortlöpande omformulerats. Jag skall kort granska några av de motiv och påståenden som nu förs fram.

Löntagarfonderna ökar investeringarna, påstår man. Men detta påstående baserar sig inte på vare sig erfarenhet eller beprövad vetenskap. I en expertrapport från löntagarfondsutredningen finner man inte stöd för detta påstående. Nej, i sammanfattningen konstaterar man i stället att "investeringarna påverkas negativt". Nu är min fråga: Vilka är de utredningar regeringen åberopar som visar att de föreslagna löntagarfonderna ökar investeringarna? Är det inte så att det bara är en from förhoppning eller ett löst påstående? Om ni har reella utredningar som visar detta, låt oss då få ta del av dem!

I skriften "Fakta och information om löntagarfonder" säger socialdemokraterna: "Löntagarfonderna kan medverka till att ge industrin förutsättningar för sysselsättningsökningar genom att nytt kapital satsas i aktier i producerande företag."

På samma sätt som Ulf Adelsohn konstaterar jag, att när fonderna nu kommer in på börsen och köper aktier av nuvarande aktieägare, blir det inte ett enda öre mera i företagen. Beträffande sysselsättningen vet vi att Gunnar Sträng för sin del har sagt att han inte tror att löntagarfonderna ökar sysselsättningen.

I samma skrift säger socialdemokraterna: "Ökade vinster leder lätt till ökade löner."

Men de undersökningar som har gjorts av löneglidningens orsaker tyder på att det framför allt är konkurrensen om kvalificerad arbetskraft som är avgörande. I en rapport till LO-kongressen 1976 redovisar P.-O. Edin en undersökning som gällde större verkstadsföretag. Den slutsats han drar är att det inte finns något samband mellan hög vinst och hög löneökning.

Nu frågar jag: Har regeringen tillgång till någon ny undersökning som säger motsatsen?

"Löntagarfonder för trygga pensioner" är ett annat uttryck i socialdemokraternas Fakta och information om löntagarfonder.

Vilket tillskott till ATP-pensionerna är det då fråga om? Ja, om man är framgångsrik i sin placeringspolitik så kommer år 1990 löntagarfonderna att svara för ett öre av varje krona som betalas ut i pensioner – ett öre av varje krona. Och det kallar socialdemokraterna att trygga pensionerna. För att nå det resultatet skall våra företag leverera in flera gånger högre belopp, som skall ge fackföreningsrörelsen makt över näringslivet. Om man nu har motivet att trygga ATP-systemet skall man naturligtvis ta in pengarna så att de direkt kan användas till att betala de utlovade pensionerna. Varför ta in flera gånger mer pengar och lägga dem i dessa fonder, som skall överta näringslivet, när resultatet av hela operationen blir ett öre per utbetalad krona i pension?

Fru talman! Löntagarfonderna har mer än någon annan fråga lett till politisk splittring. För detta bär socialdemokraterna det hela och fulla ansvaret. Socialdemokraterna har ända in i det sista haft möjlighet att lägga en ny grund för en samförståndspolitik genom att föra fondförslaget åt sidan.

Men regeringen och socialdemokratin har hållit fast vid konfrontationen. Den enda kompromiss som man har erbjudit är i praktiken underkastelse från de andra partiernas sida. Därmed har socialdemokraterna medvetet rest direkta hinder för samförstånd i svensk inrikespolitik. Man kompromissar ju inte om ideologiska principer. Och minst av allt kan man räkna med att nå kompromisser genom att försöka tvinga andra partier till underkastelse.

Detta socialdemokratiska sätt att driva igenom löntagarfondsfrågan har inte minst gått ut över möjligheterna att åstadkomma en kraftsamling mot arbetslösheten, inflationen och det stora budgetunderskottet.

Krisens problem kan lösas enbart om vi tar till vara de enskilda människornas initiativ och vilja att ta ansvar. Samhällssolidaritet framtvings inte genom diktat. Det växer fram enbart om människor känner sig delaktiga i de mål som regering och riksdag ställer upp. Demokratin befästs inte genom ett mer centraliserat styre. Den kan fördjupas enbart om den enskilde får mer att säga till om och genom mer av decentralism i vårt samhällssystem. Vi bygger inte ett bättre Sverige genom att stärka de centralistiska, de kollektivistiska och de i grunden socialistiska inslagen i svensk ekonomi.

Det är också därför som vi i centern redan nu ger besked om att vi kommer att verka för att ett beslut i dag eller i morgon här i kammaren om införandet av kollektiva löntagarfonder skall rivas upp.

Fru talman! Vad som i dag behövs lika mycket som tidigare är tvärtom åtgärder som underlättar etableringar av nya företag. Det är åtgärder som stärker den regionala balansen. Det är åtgärder som ger arbete. Det är åtgärder som får ner inflationen och budgetunderskottet. Det är åtgärder som stimulerar investeringarna och stärker framtidstron.

Därför har vi anvisat flera vägar för detta. Låt mig ge några exempel:

- Satsning på de mindre företagen.
- Förbättrade förutsättningar för kooperativt ägande.
- Aktiesparfonderna, som snart gett en halv miljon nya aktieägare här i landet.
- Företagsanknuten individuell vinstdelning – ett system som ger den anställde själv andel i företagets vinst.

I alla dessa avseenden går det socialdemokratiska löntagarfondsförslaget i rakt motsatt riktning mot vad vi i centern vill arbeta för.

Som har visats i en rad motioner i anslutning till regeringens proposition kommer det förslag som nu ligger på riksdagens bord att i långa stycken leda till en direkt utarmning av stora regioner. Stora områden i vårt land kommer att tappa på kapital i form av avgifter, förlorade kommunala skatteinkomster och förlorad köpkraft utan att kunna räkna med att få något speciellt igen. Det är sällan som ordet utsugning har varit mer berättigat än i dessa fall.

Löntagarfonderna kommer att försvåra – inte att underlätta – en lösning på 1980-talets problem. Införandet kommer att gröpa ur den värdegemenskap som vi alla i stället borde slå vakt om. Det är därför som vi i centern så bestämt avvisar det förslag som regeringen nu vill driva igenom, mot en lika bestämd folkvilja.

I detta anförande instämde Per-Ola Eriksson, Karin Israelsson, Nils Åsling, Rolf Rämgård, Martin Olsson, Sven-Erik Nordin, Kerstin Göthberg, Karl Boo, Anders Svärd, Jan Hyttring, Ingvar Karlsson i Bengtsfors, Lennart Brunander, Ingemar Hallenius, Inger Josefsson, Gunilla André, Bengt Kindbom, Elving Andersson, Rune Torwald, Ivar Franzén, Stig Josefson, Sigvard Persson, Ulla Ekelund, Ulla Tillander, Claes Elmstedt, Gunhild Bolander, Agne Hansson, Einar Larsson, Rune Gustavsson, Stina Gustavsson, Kersti Johansson, Rune Backlund, Arne Fransson, Marianne Karlsson, Rosa Östh, Sture Korpås, Larz Johansson, Tage Sundkvist, Pär Granstedt, Stina Andersson, Elis Andersson, Karin Andersson, Olof Johansson, Bertil Jonasson, Britta Hammarbacken och Gösta Andersson (alla c) samt Ulf Adelson och Hans Wachtmeister (båda m).

Anf. 31 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Fru talman! För 15 månader sedan vann socialdemokraterna valet. Efter sex år i exil återvände de till kanslihuset, fyllda av revanschunger. Nu skulle Sverige förändras i socialistisk riktning – aldrig mera några borgare vid makten.

Styrelser, nämnder och kommittéer fylldes med pålitliga socialdemokrater. Alla som troget tjänat under sex års ökenvandring skulle belönas. Socialismens förlovade land skulle erövrats.

Det gällde att få en fast styrning av regeringskansliet. Fler personer än någonsin anställdes i statsrådsberedningen för att utöva kontroll av fackdepartementen. Makten över utrikesförvaltningen flyttades från Arvfurstens palats till Rosenbad.

Allt såg lovande ut.

Men så började svårigheterna.

Medborgarna erinrade sig vad som hade sagts under valrörelsen om värdesäkring av pensioner, om minskad arbetslöshet, om internationell solidaritet och om bevarad skattereform. Och plötsligt fanns debatten där om de många sveken: pensioner, sysselsättning, arbetslöshet, besparingar, skatteuppgörelse och bistånd.

När besparingspropositionen behandlades av riksdagen visade sig åtskilliga av förslagen vara illa genomtänkta och dessutom sakna förankring bland de egna. Opinionssiffrorna dalade för partiet, förtroendet för statsministern likaså. Och den nye partisekreteraren fick tävla med den gamle när det gällde att komma med bortförklaringar.

Så skulle äntligen socialdemokraterna gå till offensiv. Men när torgmöten, arbetsplatspropaganda och kampanjer startade dränktes de av publiciteten kring Raineraffären. Motoffensiven mot verkligheten misslyckades.

Det har varit en besvärlig tid för socialdemokraterna, men nu har de hittat den patentmedicin som skall lösa alla problem och återskapa förtroende och popularitet för socialdemokraterna. Nu presenterar Olof Palme och Kjell-Olof Feldt en alldeles egen julklapp till hela det svenska folket: löntagarfonderna.

Fru talman! Jag vill instämma i Ulf Adelsohns och Thorbjörn Fälldins anföranden.

Målen och syftena med de olika förslagen till kollektiva löntagarfonder har skiftat kraftigt under årens lopp. Det enda som har varit riktigt säkert är att socialdemokraternas och LO:s ledare har velat införa dem. Förslaget framstår därmed som en lösning som med ljus och lykta söker motivering.

Det normala är annars att man först konstaterar att det finns ett – eller möjligen flera – problem och sedan konstruerar ett förslag som skall lösa detta problem. Här har LO och socialdemokratin i stället gått den omvända vägen.

I ett försök att finna de motiv som just nu betonas särskilt starkt har jag noga läst både propositionen och finansutskottets majoritetstext. De mål som socialdemokraterna däri påstår uppnås genom införande av kollektiva löntagarfonder är då:

- att minska underskottet i utrikesaffärerna,
- att öka investeringarna,
- att öka kapacitetsutnyttjandet i näringslivet,
- att minska fördelningspolitiska motsättningar,
- att motverka löneglidning,
- att motverka höga kapitalavkastningskrav,
- att överbrygga motsättningar mellan kapital och arbete,
- att finansiellt stärka ATP-systemet,
- att ge löntagarna inflytande i näringslivet och
- att motverka arbetslöshet.

Det är inte någon måtta på allt som dessa fonder skall åstadkomma. De framstår som ett "Sesam, öppna dig" som i ett enda slag skall lösa Sveriges ekonomiska kris. Med ett enda enkelt handgrepp skall alla våra problem försvinna!

Mot detta står, fru talman, en massiv folkopinion. Hela företagsvärlden är emot de kollektiva fonderna, de borgerliga partierna är emot, och en överväldigande majoritet av landets medborgare är emot. I själva verket är det bara var femte person här i landet som tror på regeringens budskap. Utanför Sveriges gränser är de ännu färre.

Liknande förslag om kollektiva löntagarfonder har diskuerats i många andra länder, men de har avfärdats. Ingenstans har de genomförts.

Den naturliga slutsatsen borde vara att regeringens budskap är falskt. De kollektiva löntagarfonderna kommer inte att lösa några av alla de problem de påstås lösa. Tvärtom kommer de att avsevärt förvärra många av problemen. Detta har på ett mycket övertygande sätt visats av alla seriösa debattörer under de senaste tio åren. Det är också den slutsats som folkpartiet har dragit av denna debatt.

Jag vill ingalunda förneka att folkpartiet på ett tidigt stadium ställde upp bakom vissa av de då anförda målen för ett fondsystem. Det gör vi fortfarande. Men vi har alltid kategoriskt avvisat förslag som innebär kollektivisering och urgröpning av marknadsekonomin.

Det antal folkpartister som uttalat någon sympati för fonder kan räknas på

ena handens fingrar. Det antal socialdemokrater däremot som inte har samma uppfattning som partiet skulle med sina namn kunna fylla en tjock bok. Det är anmärkningsvärt att LO och socialdemokratin med alla sina propagandaresurser inte har lyckats övertyga ens de egna om förslagets förträfflighet.

Detta är också glädjande, eftersom det visar hur kloka människor är. De låter sig inte övertygas av en kraftfull retorik och stor propagandaapparat, utan de tänker själva och drar sina egna slutsatser.

Den slutsats som fyra av fem människor dragit är att de kollektiva löntagarfonderna inte behövs eller rentav är skadliga och dåliga. Ändå skall de införas, med kommunisternas hjälp. Det enda riktigt hållbara motivet för detta är att regeringen därmed vill "köpa" LO-ledningen och de fackliga ombudsmännen. Det är ett dåligt motiv.

Huvudfrågan i detta ärende är om vi vill ha ett i huvudsak kollektivt ägande av näringslivet eller om vi vill ha ett i huvudsak enskilt ägande. Folkpartiet anser att vi måste ha ett enskilt ägande. Därför säger vi nej till de kollektiva löntagarfonderna.

Fondförslaget innebär att pengar tas från företagen genom vinstdelnings-skatt och extra löneskatt. Dessa pengar samlas i kollektiva fonder – fem fackligt dominerade fonder. Pengarna skall användas för att köpa aktier i företagen och alltså ta över ägandet till dessa förr eller senare.

Fondförslaget betyder socialisering och kollektivisering av ägandet och en förändring av hela vårt ekonomiska system. Det är logiskt för ett socialistiskt parti, men helt oacceptabelt för ett liberalt. Vi bygger vår politik på marknadsekonomi, mångfald och enskilt ägande.

Inom den statliga löntagarfundsutredningen betonades starkast att motivet för fonderna var att näringslivet skulle förses med tillräckligt mycket riskvilligt kapital för att möjliggöra nyemissioner på aktiemarknaden och därmed säkerställa den investeringsökning som behövs.

Det har med önskvärd tydlighet visat sig att nytt riskvilligt kapital har kommit fram på marknaden utan att några kollektiva löntagarfonder har införts. Detta beror på att de borgerliga partierna genomförde ett antal förändringar, som ledde till att den svenska börsen kunde börja fungera så som den var avsedd att fungera, nämligen just som en marknad för nytt riskvilligt kapital.

Vi genomförde en viss lindring i dubbelbeskattningen av aktieutdelningar, och vi introducerade skattesparandet. Aktiesparfonderna innebar en kraftig stimulans till enskilt sparande. Detta har medfört att det i dag finns ca en och en halv miljon människor som sparat i aktier. Ungefär 600 000 sparar i aktiesparfonder. Ungefär två tredjedelar av dessa har inte tidigare sparat i aktier, och många säger sig över huvud taget inte ha varit regelbundna sparare tidigare.

Genom att börsen genom dessa åtgärder återuppstod som en marknad för riskkapital har företagens nyemissioner kunnat öka mycket kraftigt. Bara under första halvåret i år har tillskottet av riskvilligt kapital uppgått till ca 5 miljarder kronor. I själva verket har emissionerna under 1980-talets tre

första år varit större än under hela 1970-talet.

Detta är socialdemokraterna på väg att rasera. Skattereduktionen för aktieutdelningar har redan avskaffats. Skattesparandet har avskaffats, och i stället har en annan sparform införts som huvudsakligen är till för att förmå hushållen att finansiera statens budgetunderskott. Resultatet kommer sannolikt att bli att börsens livaktighet och förmåga att svara mot företagets behov kommer att minska framöver. Flera andra förändringar som medfört högre beskattning för sparande i aktier och handel på börsen har också beslutats av riksdagens socialistiska majoritet under de senaste dagarna.

Tanken förefaller vara att genom olika åtgärder strypa enskildas möjligheter att förse företagen med riskkapital, för att det därigenom skall se ut som om de kollektiva löntagarfonderna vore nödvändiga.

Så är det emellertid inte. Det behövs egentligen bara vanligt sunt förnuft för att förstå att kapitalbildningen inte förbättras med löntagarfonderna. De skall ju framför allt finansieras med vinstmedel från företagen, pengar som annars kunde användas till framtidssatsningar eller andra investeringar. Nettoeffekten blir lätt nog att näringslivet undandras riskvilligt kapital, dvs. motsatsen till det önskade.

Det är ingalunda bevisat att politiker och fackliga företrädare kan styra användningen av vinstmedel till mer lönsamma projekt än vad nuvarande typer av företagsledning kan göra. Erfarenheterna är i allt väsentligt de motsatta. Det i dagarna aktuella företaget BPA är knappast ett gott exempel på att fackligt ledda företag sköts bättre än andra.

Ett annat viktigt motiv, och det som f. n. kanske betonas starkast, gäller fondernas inverkan på stabiliserings- och lönepolitiken.

Det finns varken teoretiskt eller erfarenhetsmässigt stöd för tanken att en extra vinstskatt ger lägre lönekrav vare sig lokalt eller centralt. Det verkar inte sannolikt – t. ex. med tanke på lönebuden i årets avtalsrörelse – att löntagarna skulle vara villiga att dämpa sina lönekrav bara för att kollektiva löntagarfonder införs. De flesta löntagare vill inte ha fonder över huvud taget, och då vill de naturligtvis inte heller göra uppoffringar för att få fonderna.

Sunt förnuft säger också att den extra vinstdelningsskatten och löneavgiften snarast skulle tendera att stimulera löneglidningen. De flesta löntagare skulle säkert föredra att ge sina anställda litet mer i lön framför att skicka i väg pengarna till en anonym fond, som dessutom snart nog skulle kunna komma tillbaka och köpa upp delar av företaget.

Det nyligen lagda budet från LO i lönerörelsen har beräknats kosta mellan 10 och 11 %. Detta visar att förslaget om kollektiva löntagarfonder ingalunda kan väntas bidra till någon återhållsamhet i lönekraven. Även det stabiliseringspolitiska motivet för fonderna visar sig således ohållbart.

Socialdemokraterna hävdar också att löntagarfonderna kommer att bidra till en jämnare förmögenhetsfördelning. Det sägs att en nödvändig lönsamhetsökning i företagen annars skulle medföra oacceptabelt stora förmögenhetsökningar för nuvarande aktieägare.

Bara under de senaste dagarna har riksdagen beslutat om ett stort antal

skatteskärpningar för den som äger aktier eller har en nedamorterad villa. Fler förslag i samma riktning kan befaras.

Aktier är en mycket liten del av hushållens förmögenheter. Den största delen ligger i egna hem och varaktiga konsumtionsvaror. Om man anser att förmögenheterna är orättvist fördelade, är det därför ologiskt att angripa just aktieinnehavet.

Den viktigaste åtgärden för att komma till rätta med förmögenhetsomfördelningar är att få bukt med inflationen. Detta har regeringen sagt sig förstå, men budgetpolitiken innebär inte att man aktivt försöker nedbringa prisstegringstakten.

Det är i och för sig riktigt att själva aktieägandet är snett fördelat. En mycket liten del av antalet hushåll äger en stor del av aktiestocken. Men förslaget om kollektiva löntagarfonder kommer inte att medföra någon spridning av aktieägandet till fler hushåll. Det blir tvärtom en ytterligare koncentration till institutioner och då särskilt kollektiva sådana. Om fem fonder köper aktier av hundratusentals enskilda människor, ökar ägarkoncentrationen i stället för att minska.

Socialdemokraterna vill av ideologiska skäl ha en centraliserad förmögenhetsbildning i kollektiva fonder. Folkpartiet vill av ideologiska skäl ha en decentraliserad enskild förmögenhetsbildning.

Under denna höst – när socialdemokraternas svek i värdesäkringen av pensionerna har varit så omdiskuterat – har regeringen lagt till att de kollektiva löntagarfonderna skall skydda och stödja ATP-systemet. Det låter naturligtvis bra. Felet är bara – som Björn Molin påvisade – att det inte är sant.

Fru talman! Det enda riktigt hållbara motivet till att införa de kollektiva löntagarfonderna är maktmotivet. Det sades också uttryckligen av Rudolf Meidner, när han först konstruerade sitt förslag till fonder. Det har bekräftats av Stig Malm och Harry Fjällström så sent som i somras. Vad det handlar om är att överföra makten över produktionsmedlen till löntagarnas organisationer.

Det är nämligen inte de enskilda löntagarna – de anställda i de olika företagen – som får mer makt och inflytande utan deras fackliga organisationer. Socialdemokraterna sätter likhetstecken mellan löntagarinflytande och ökad makt åt fackliga ombudsmän och åt politiker. Men det gör inte folkpartiet. De kollektiva löntagarfonderna kommer att ge avsevärt ökad makt åt fack och politiker men inte åt de enskilda människorna som arbetar i företagen.

Vi anser i folkpartiet inte att det är eftersträvansvärt att ge mer makt åt fack och politiker i fråga om strategiska beslut om investeringar, produktionsinriktning och teknisk utveckling i näringslivet. Fackföreningsrörelsen har redan ett mycket större inflytande över ekonomin i Sverige än i flertalet andra västländer.

De fackliga organisationerna kommer också att hamna i en besvärlig dubbelroll. Man skall å ena sidan representera löntagarna i förhandlingar av olika slag, å andra sidan representera ägarna i samma förhandlingar. Denna

Löntagarfonder

dubbelroll kan riskera att undergräva de fackliga organisationernas inflytande över frågor om löner och anställningsvillkor. Detta står sannolikt i strid med många löntagares önskemål.

Facket kommer relativt snart att tvingas ta visst ägaransvar. Om mindre än sju år kommer fondsystemet, inberäknat fjärde AP-fonden, att vara fyra åt fem gånger så stort som den i dag störste aktieägaren.

I ett fåfängt försök att dölja detta förhållande har fondförslaget vissa begränsningsregler. Men dessa kommer inte att ha någon praktisk betydelse. Varje fondstyrelse får äga upp till 8 % av aktiernas röstvärde i varje företag. Redan det ger ett i praktiken dominerande inflytande. Men de fem fondstyrelserna kan genom ett gemensamt agerande komma upp i 40 %, och lägger man till detta fjärde AP-fondens aktieinnehav når man 50 %.

Detta blir en enorm maktkoncentration till ett mycket litet antal personer, nämligen de som sitter i de fem löntagarfundsstyrelserna. Det är också värt att uppmärksamma att i icke-börsnoterade företag finns ingen begränsningsregel – där kan fonderna äga 100 %.

En anmärkningsvärd effekt av detta är att löntagarfonderna kan komma att bli dominerande ägare i flera av våra större tidningsföretag. Det är inte svårt att föreställa sig vad detta skulle komma att få för följderna för debattklimat och mångfald, inte bara vad gäller politiska frågor utan också för kultur, ekonomi och samhällsdebatt.

På ett tidigare stadium av fonddebatten diskuterades s. k. tvångsemission av aktier. Fonderna skulle kunna tvinga företagen att emittera nya aktier till löntagarfonderna och betala vinstskatt med dessa nya aktier i stället för med pengar. Då fanns ett undantag från denna tvångsemissionstanke just för de s. k. tendensföretagen, dvs. dagspress, facktidningar m. m. I protokollet från LO-kongressen 1981 kan man läsa att Per-Olof Edin uttryckte sig så hårt som att fonderna "inte ens får komma i närheten" av tendensföretagen. Detta har han liksom den övriga socialdemokratin tydligen glömt. Nu finns inga hinder alls för löntagarfundsstyrelserna att köpa aktier i tendensföretagen. Detta är mycket beklagligt.

Mångfald är tydligen inte något som socialdemokraterna ömmar för. Folkpartiet anser tvärtom att detta är en omistlig del av vårt samhällssystem och ytterligare ett skäl att säga blankt nej till kollektiva löntagarfonder.

Fru talman! Folkpartiet har ett program för verklig maktspridning:

Vi vill sprida aktieägandet.

Vi vill avveckla dubbelbeskattningen på aktier.

Vi vill stimulera andel-i-vinstsystemen.

Vi vill upprätthålla konkurrens och mångfald.

Vi vill stärka småföretagen.

Vi vill avskaffa den graderade rösträtten på nya börsnoterade aktier.

Vi vill skydda småspararna på börserna.

Medborgarnas flertal säger nej till kollektiva löntagarfonder. Näringslivet säger nej. Riktig glädje har detta förslag bara skapat på Norra Bantorget. Men Sverige är större än så, och det kan aldrig vara bra när kanslihuset går i LO:s ledband.

Olof Palmes proposition om löntagarfonder är hans julklapp till svenska folket. Det är en ovanlig julklapp, för mottagarna skall påtvingas den och de får själva betala den.

Men hav tröst, svenska folk! Så snart de borgerliga partierna får majoritet i riksdagen kommer de kollektiva löntagarfonderna att avvecklas. Och det är ett löfte som inte kommer att brytas – det kommer nämligen inte från socialdemokraterna.

I detta anförande instämde Ola Ullsten, Kerstin Anér, Ingemar Eliasson, Kjell Johansson, Jörgen Ullenhag, Börje Stensson, Eric Hägelmark, Andres Küng, Hans Petersson i Röstånga, Christer Eirefelt, Kenth Skårvik, Elver Jonsson, Olle Grahn, Kerstin Ekman, Björn Molin, Lars Ernestam och Hugo Bergdahl (alla fp) samt Thorbjörn Fälldin (c) och Ulf Adelsohn (m).

Anf. 32 LARS WERNER (vpk):

Fru talman! När C.-H. Hermansson för tre decennier sedan påvisade den starka maktkoncentrationen i Sverige och försökte få till stånd en debatt om detta, visade de andra partierna ringa intresse. Några förnekade att det över huvud taget fanns en storfinans och andra förnekade att maktkoncentrationen alls utgjorde något problem. Dessa ståndpunkter var ingalunda begränsade till de borgerliga partierna, utan fanns företrädna långt in i regeringspartiet.

Men historien har givit C.-H. Hermansson och vårt parti rätt. De andra partierna har tvingats medge vad de tidigare förnekat: det finns en storfinans och den har med sitt ägande ett inflytande över samhällsutvecklingen som blivit ett allt större politiskt problem.

Sedan vårt parti först tog upp koncentrationen av makt och ägande till ett fåtal finansfamiljer, har följt många rapporter som bekräftar vad vi sagt och som visat en fortsatt maktkoncentration.

När den s. k. saltsjöbadsandan hade sin högkonjunktur under 1940- och 1950-talet var vi kommunister i stort sett ensamma om att tala om klasskamp, klassamhälle och storfinans. På den tiden var det ungefär som att svära i kyrkan att tala om klasskamp och kapitalägare. I dag står dessa begrepp i centrum för den politiska debatten därför att klasskampen har förts upp till ytan – klassamhället har avslöjats som orsak till ökade inkomst- och förmögenhetsklyftor, alltmer dåliga arbetsförhållanden, osv.

När arbetare har kämpat för att bibehålla sin reallön eller har motsatt sig försämringar på arbetsplatsen har man stött direkt på kapitalägarnas makt.

Det var bl. a. insikten om detta som bidrog till att skapa debatt om makt- och ägandefrågor inom arbetarrörelsen under slutet av 1960-talen och i 1970-talets början i samband med de strejkrörelser som gick över Sverige då. En debatt fördes ute på arbetsplatserna och i de fackliga organisationerna, där man började diskutera maktförhållandena. Man ställde radikala krav om demokratiska reformer för att bryta storfinansens och kapitalägarnas makt.

Detta påverkade naturligtvis också LO-ledningen. Den dåvarande

LO-ordföranden Gunnar Nilsson skrev t. ex. i förordet till Rudolf Meidners fondrapport:

”Det pågår i vårt land en ständig koncentration av ägande och makt, som ligger utanför all demokratisk kontroll. Koncentrationen ökar med kapitaltillväxten. Grunden för kapitaltillväxten är arbetet. Arbetarrörelsen hävdar att arbete i sig ska ge bestämmande i företagen. Men arbetet måste också få ut sin del i kapitaltillväxten: ge löntagarmakt över företagsvinsterna”.

Det var enkelt, lättfattligt och riktigt uttryckt. Detta borde också dagens fonddebatt mera handla om än den debatt som förs i dag.

En arbetsgrupp med Rudolf Meidner i spetsen fick i uppdrag av LO att finna underlag för en sådan. Deras rapport ”Kollektiv kapitalbildning genom löntagarfonder”, som blev färdig 1975, drog på allvar i gång debatten om maktfrågorna, som pågått alltsedan dess.

Meidners rapport angav tre mål för fonderna: att stödja den solidariska lönepolitiken; att motverka koncentrationen av förmögenheter och makt; och att genom medägande stärka löntagarinflytandet.

” – Nu tar vi över”, utropade LO-tidningen när Meidners rapport presenterades 1976, och detta budskap spreds sedan vidare bland LO-medlemmarna. Men Meidners fondförslag hade inte den målsättningen.

Vårt parti var i långa stycken kritiskt emot Meidners tankegångar, men vi välkomnade den radikala debatt om makt och ägande hans rapport medverkade till.

Det positiva i Meidners rapport kan bäst åskådliggöras med ett citat:

”Medan man från kristna och andra etiska utgångspunkter främst kritiserat den ojämna förmögenhetsfördelningen, har man inom arbetarrörelsen sett den ekonomiska maktkoncentrationen, som har sin utgångspunkt i förmögenhetskoncentrationen, som det mest utmanande utvecklingsdraget i ett eljest demokratiskt samhälle. Denna makt kan kringskäras men så länge man i princip håller fast vid den privata äganderätten och marknadsekonomin måste ingreppen hållas inom rätt snäva gränser.”

Inom parentes kan sägas, att det är vad vi upplever i dag. Eftersom regeringen och socialdemokratin i övrigt håller fast vid den privata äganderätten och marknadsekonomin blir det så att man håller sig inom rätt snäva gränser, för att uttrycka det milt.

Denna nya insikt och vilja att på ett öppet sätt diskutera maktförhållanden och politiska krav för att bryta maktkoncentrationen var något ganska nytt för arbetarrörelsen på den tiden. Den stred emot den gängse socialdemokratiska uppfattningen och väckte förhoppningar inom framför allt fackföreningsrörelsen om en facklig och politisk förnyelse.

Dagens fondförslag har egentligen fem olika mål:

Löntagarfonderna skall stödja den solidariska lönepolitiken och bidra till en rimlig lönekostnadsutveckling. Fonderna skall bidra till en jämnare förmögenhetsfördelning. De skall genom medägande stärka löntagarinflytandet. De skall förbättra kapitalbildningen och stärka ATP-systemet.

Till de tre ursprungliga målen för fonderna har alltså kommit målen att

förbättra kapitalbildningen och att stärka ATP-systemet. Men fonderna skall numera inte bara stödja den solidariska lönepolitiken utan också bidra till en "rimlig lönekostnadsutveckling" vilket i klartext i dag innebär att man skall hålla tillbaka löneutvecklingen.

Två nya målsättningar har tillkommit, men i huvudsak har målen under åren varit desamma.

Men från att 1976 ha lagt tyngdpunkten i hela resonemanget om fonder vid att bryta förmögenhets- och maktkoncentrationen samt att stärka löntagarinflytandet, har man i dag flyttat den till att stärka ATP-systemet och till att hålla tillbaka lönerna. Målen att bryta maktkoncentrationen och att stärka löntagarinflytandet har samtidigt skjutits i bakgrunden.

Otvivelaktigt behöver ATP-systemet förstärkas. Men att efter sju års reallönesänkningar gå ut och tala om behovet av att ytterligare hålla tillbaka lönerna är orimligt, och det skapar heller ingen entusiasm för fonderna över huvud taget. Inte heller kan behovet av en förbättrad kapitalbildning anses som särskilt stort – näringslivet förfogar ju i dag över mer s. k. riskvilligt kapital än man kanske någonsin gjort tidigare.

Problemet är väl snarare att näringslivets kapitaltillgångar inte används för produktiva investeringar i nya jobb, i Sverige, utan att de investeras utomlands och används för finansaffärer och snabba klipp – och att löntagarna och samhället står maktlösa inför denna maktutövning.

Det har anförts tidigare, men det förtjänar att upprepas ytterligare: Maktkoncentrationen har skärpts. Behovet av åtgärder för att bryta koncentrationen av makt och ägande är mycket stort. Låt mig få ge några exempel: I Volvo, med 75 000 anställda, har nio personer 64 % av rösterna på bolagsstämman. I ASEA, med 55 000 anställda, har sex personer 58 % av rösterna. I Ericsson med 67 000 anställda, har fyra personer 74 % av rösterna. I Electrolux, med 100 000 anställda, har tre personer 91 % av rösterna på bolagsstämman.

Och så här är det i nästan alla svenska storföretag. En handfull personer bestämmer över tiotusentals anställda och har ett närmast diktatoriskt inflytande över företagets produktion, investeringar och utveckling.

MBL och andra arbetsrättsreformer som har diskuterats och genomförts under det senaste decenniet har inte kunnat ändra på det här förhållandet. Därför är det för vårt parti obegripligt att just målsättningarna att angripa maktkoncentrationen och att stärka löntagarinflytandet har tonats ner och nästan försvunnit i regeringens nuvarande förslag.

Meidners rapport 1975/76 väckte förhoppningar inom fackföreningsrörelsen om ingrepp i den kapitalistiska marknadsekonomi och radikala åtgärder för att stärka löntagarnas inflytande. Men efter de många reträtterna har dagens fondförslag mottagits med kritik, besvikelse och ibland t. o. m. ointresse, därför att dessa förhoppningar inte har blivit infriade.

När det gäller borgerligheten och i synnerhet högern vill jag först säga att om jag nu talar om högern i fortsättningen, så är det ingen skymf mot de andra två borgerliga partierna. Eftersom de helt och hållet har krupit in under högerens kapp i debatten här och t. o. m. sagt att deras företrädare

Löntagarfonder

kan resa sig efter Adelsons anförande, så ber jag om ursäkt om jag bara talar om högern. Men jag betraktar nu borgerligheten som ett enda stort högerparti. Alltså: Denna höger har varit motståndare till nästan alla sociala, ekonomiska och demokratiska reformer som arbetarrörelsen har lanserat och genomfört. Så är det också den här gången – och som så många gånger förut är huvudargumentet försvaret för den heliga privata äganderätten, visserligen garnerad och dold bakom paroller om frihet och demokrati – frihet för kapitalägarna.

Det finns en skillnad jämfört med tidigare förhållanden. I dag anför de borgerliga partierna av Arbetsgivareföreningen. Mittenpartierna, som tidigare hade egna fondförslag – och litet skamset i dag har sagt att dem har vi lämnat – har pressats till att överge dessa och att ansluta sig till den s. k. vägrarfronten.

Uppmuntrade av flera socialdemokratiska reträtter – som jag tror var avsedda att stilla den borgerliga kritiken och att skapa förutsättningar för en kompromiss med borgerligheten – har Arbetsgivareföreningen och de borgerliga partierna i stället skärpt sitt motstånd. För varje reträtt som socialdemokraterna gjort har borgerligheten skärpt motståndet. Om det nu var en förhoppning inom socialdemokratin att kunna göra upp med de borgerliga, är det bara att konstatera att man misslyckats. Reträtterna har inte haft någon verkan – mer än att de har urvattnat fondförslagen, och det är allvarligt nog.

Jag tycker att förhoppningarna om att göra upp med de borgerliga och Arbetsgivareföreningen var dömda att misslyckas. Det framgår om man går några år tillbaka i tiden och ser på vad för slags borgerlighet, storfinans och arbetsgivareförening vi har. Ta bara Arbetsgivareföreningen! För tio år sedan sade den dåvarande arbetsgivargeneralen Giesecke: "För det första vill jag ha bort företagsdemokratin. Demokrati hör inte hemma i företagen. Det ordet ska reserveras för det politiska livet." Har man det som utgångspunkt, vad finns det då att komma överens om?

Den nuvarande SAF-chefen – jag vet inte om han är på avskrivning – har ju knappast visat någon klokare eller mer nyanserad inställning. Nog var det väl rätt patetiskt att dagen efter den 4 oktober se Nicolin med ett plakat – efter att för första gången ha varit ute och demonstrerat på Stockholms gator – med texten: Vi har mera i bakfickan. Med lögner, skräckpropaganda, förtalskampanjer och miljontals kronor till förfogande har man gått till offensiv – inte bara mot själva fondförslaget utan mot hela fackföreningsrörelsen och mot hela arbetarrörelsen.

Jag tror att vi får gå långt tillbaka i historien för att finna en motsvarighet till dagens hätska och vulgära kampanj, som drivs från Arbetsgivareföreningen, de borgerliga och alla olika organisationer som de har bildat. Dagens antisocialistiska kampanj mot arbetarrörelsen blir alltmer lik den antikommunistiska kampanj som man drev under det kalla krigets dagar mot vårt parti.

Det blir mer och mer uppenbart att det inte bara handlar om att stoppa införandet av något slags fonder. För borgerligheten handlar det i dag i första

hand om att tränga tillbaka arbetarrörelsen och dess socialistiska värderingar, att riva ner det som arbetarrörelsen erövrat och byggt upp – och framför allt att återta regeringsmakten 1985.

Regeringen har hittills hukat sig inför dessa kampanjer. Man har dåligt försvarat de socialistiska värderingarna.

Vårt parti skäms inte för socialismen och för vår socialistiska målsättning att bryta maktkoncentrationen och att stärka löntagarnas inflytande.

I linje med detta har vårt parti också utarbetat förslag om inrättande av samhällsfonder och lokala fackliga investeringsfonder, som insatta i en socialistisk strategi kan bidra till en socialistisk omvandling av Sverige.

Inrättandet av samhällsfonder, som vi har föreslagit, ger kapital till ett samhälleligt industrialiseringsprogram. Skatt på produktionen, på bolagens vinster, på arv och stora förmögenheter ger kapital för att inom en tioårsperiod skapa minst 100 000 nya industriarbeten i samhällelig regi.

Regeringens förslag innebär att fem nya fonder inrättas, som skall förses med kapital genom vinstdelning och ATP-avgifter, vilka sedan skall placeras i aktier. Avkastningen av fonderna är sedan tänkt att gå till AP-fonden och att förstärka ATP-systemet.

Vårt parti är inte emot en sådan förstärkning av ATP-systemet, men vi har på olika punkter framfört konkreta yrkanden som syftar till att förbättra regeringens förslag.

De borgerliga partierna står tomhänta i dag. Det har framgått av den debatt som hittills har förts, och jag tror inte att det blir någon skillnad under det närmaste dygnet. Ni står där med fickorna fulla av tarvliga argument, som ni har trimmat in på olika konferenser, och med paroller om att hänga fackpamparna. Ni har över huvud taget drivit en kampanj mot fackföreningsrörelsen. Ni har inga konkreta förslag för att ens det minsta luckra upp maktkoncentrationen inom näringslivet – än mindre för att stärka löntagarnas inflytande.

Ändå vill ni från borgerligt håll ge sken av att vara demokratin främsta företrädare. Ni säger er inte vara emot ett visst löntagarinflytande – förutsatt att löntagarna har pengar att köpa sig det begränsade inflytande som aktier kan ge i dag. Att löntagarna, som upprätthåller produktionen och skapar vinsterna, av det skälet också skall ha ett inflytande varken kan eller vill ni förstå.

Det inflytande som löntagarna får genom att sluta sig samman ser de borgerliga som det största hotet emot demokratin i dagens Sverige, vilket väl också kan förklara deras antifackliga kampanjer.

De säger nej till varje form av löntagar- eller samhällsfonder som skulle kunna ge arbetare och tjänstemän inflytande och en viss del i kapitalbildningen. Om näringslivets fonder, om boendekooperationen, om privata stiftelser och investmentbolag har de inget att säga. Det visar att de inte är emot kollektivt ägande, utan bara emot sådant ägande som kan ge löntagarna ett vidgat inflytande.

Hela den debatt som förs och har förts på detta område handlar ytterst om demokratin och framtiden – om huruvida arbetare och tjänstemän skall få

inflytande över produktionen och investeringar och därmed också över samhällsutvecklingen i stort.

Vi anser att dagens förslag från regeringen inte angriper de grundläggande problem och de missförhållanden som borde angripas. Också efter ett beslut i fondfrågan är det i morgon och i övermorgon en handfull finansfamiljer som har den avgörande makten över produktionen i vårt land.

Om dagens förslag skall bli ett första steg i rätt riktning, behövs det många fler och framför allt mer radikala steg.

Det handlar inte bara om fonder och olika fondkonstruktioner. Det handlar framför allt om att ha en vilja och en strategi för att bryta storfinansens makt, om att spränga ramarna för den kapitalistiska marknadsekonomin, om att stärka löntagarnas inflytande och om att fördjupa demokratin på samhällets alla områden. Min fråga är: Var finns den strategin i socialdemokratin i dag?

Jag tror att det är hög tid för arbetarrörelsen att självkritiskt diskutera framtiden – hur morgondagens samhälle skall se ut. Det är ju arbetarrörelsen som skall diskutera hur socialismen skall se ut. Det är ingen uppgift för högern och dess skråniga småmoder att föra debatt om.

Om socialdemokratin och regeringen inte är villiga eller beredda till det i dag, kommer förmodligen högerkrafterna och deras kampanjer att framtvunga en sådan debatt inom hela arbetarrörelsen.

Om de borgerliga partierna finns egentligen inte mycket mer att säga. De står som sagt tomhänta i dag och tävlar bara med varandra om att mest, bäst och mest högljutt företräda marknadsekonomens och kapitalägarnas intressen. Deras demokratisyn är numera reducerad till att vara kapitalägarnas näringsfrihet. Deras demokrati gör halt vid fabriksportarna. Arbetare och tjänstemän är arbetskraft som får rösta vart tredje år.

Jag vill säga till de borgerliga partierna: Ni företräder i dag mer ohöjlt än tidigare storfinansens intressen mot löntagarna. Ert agerande i fonddebatten är avslöjande. Men framtiden tillhör inte er. Den framtid som kommer skapas av löntagarna och folkflertalet – vad ni än må tycka om det.

Fru talman! Låt mig avsluta med att säga att det har lovats mycket här i dag från borgerligt håll: Efter 1985 skall beslutet om fonder rivas upp med en annan majoritet. Låt mig bara i all blygsamhet också avge ett löfte: Med samma majoritet som i dag kommer vårt parti att arbeta för att förbättra det bästa i dagens urvattnade förslag.

Anf. 33 Statsminister OLOF PALME:

Fru talman! Under valrörelsen 1982 plögade jag stundom likna den svenska ekonomin vid en kärra som snabbt rullade i utförsbacken. Det skulle bli ett svårt jobb att vända den igen. Men vi måste åter få svängrum för arbete och produktion i det svenska samhället.

Vi börjar nu få exakta kunskaper om hur brant den borgerliga utförsbacken i själva verket var. Under 1982 förvärrades nämligen alla de problem som den svenska ekonomin drabbats av, framför allt under senare delen av 1970-talet.

Under 1982 sjönk industriproduktionen med ungefär 1 % och industrins investeringar med 17 %.

Den öppna arbetslösheten steg från 2,5 % till över 3 % av arbetskraften.

Under 1982 växte underskottet i våra affärer med utlandet från 14 till över 22 miljarder kronor.

Under 1982 ökade den offentliga sektorns sparandeunderskott från 30 till 41 miljarder, och det samlade sparandet fortsatte snabbt att falla. Eller annorlunda uttryckt: Låntagandet i utlandet, skuldsättningen i statens affärer, fortsatte i utomordentligt snabb takt.

Vad värre var: Prognosen för 1983 försämrades gradvis. Det blev alltmer tydligt att utvecklingen pekade brant nedåt. Det var verkligen det borgerliga vanstyrets år.

Så var läget när den nya regeringen tillträdde hösten 1982. Problemen var stora och krisen allvarlig, men för oss var det en självklarhet att gripa oss an med politiken i en optimistisk anda och med framtidstro. Så till vida har herr Wikström rätt. Men det var ett evigt skrammel av skelett i garderoben när vi kom till kanslihuset, inte minst i herr Wikströms eget departement. Det visade sig att han hade delat ut lotterimedel, som ännu inte hade influtit, för fem år framåt – om jag minns rätt till en sammanlagd summa av 43 milj. kr. Det var allt från små pianon och små lokaler till stora orglar och stora lokaler – gratis. Denna metod att inteckna framåt med åtföljande skuldsättning och att ge löften utan täckning var nästan som en symbol för det konkursbo som vi fick ta över.

Men vi grep oss uppgiften an med optimism, ty utvecklingen är inte ödesbunden. Vi har möjlighet att själva påverka vår situation. Det har Sverige visat förr. Sverige har på en mängd områden förblivit föregångsland, som andra studerat med intresse. Vi har sökt svenska lösningar på svenska problem.

Till grund för regeringens politik ligger arbetarrörelsens gemensamma krisprogram, Framtid för Sverige. En del av detta krisprogram är löntagarfonder.

Grundtanken i krisprogrammet är att vi genom ökade investeringar och ökad produktion åter skall få fart på Sveriges ekonomi. Vi skall både arbeta och spara oss ur krisen. I jämförelse med den borgerliga politiken skall det, sade vi, vara mindre svängrem och mer svängrum för arbete och produktion i Sverige.

Vi kan nu se att resultatet efter ett drygt år är gott på en mängd viktiga områden. Underskottet i bytesbalansen är halverat – förmodligen mer än så. Exporten ökar dramatiskt. Inflationen har blivit lägre än vi tidigare vågat hoppas och framför allt betydligt lägre än vad oppositionen påstod att den skulle bli. Budgetunderskottet har slutat att öka. Arbetslösheten är fortfarande hög, men vi har fått stopp på den dramatiska ökningstakten. Allt detta bekräftas av de olika rapporter som i dessa dagar publiceras.

Det finns alltså en mängd ljusglimtar i den svenska ekonomin. Dem skall vi glädjas åt. Vi kan också vara stolta över dem, för de är till betydande del ett resultat av den förda ekonomiska politiken och det ansvar som den av er så

begabbade fackliga rörelsen varit beredd att ta för landet. Men det innebär inte att krisen är förbi. Det återstår en mängd svåra problem att lösa, innan vårt land har återvunnit sin ekonomiska hälsa. Det ställs fortfarande krav på många grupper, inte minst löntagarna, att visa ett ansvar för landet – jag höll på att säga trots de smädelser de utsätts för från borgerligt håll.

Den omsvängning till det bättre som skett i svensk ekonomi beror delvis på den internationella utvecklingen. Men det är viktigt att understryka att den förklaringen är långt ifrån tillräcklig. Den förklarar t. ex. inte de svenska företagens ökade marknadsandelar eller den mycket starkt förbättrade konkurrenskraften.

Tiden sedan regeringsskiftet har än mer övertygat oss om att vår strategi för att lösa Sveriges ekonomiska kris är riktig och har goda möjligheter att bli framgångsrik.

Målsättningen för denna strategi har riksdagens majoritet ställt sig bakom: Sverige skall arbeta sig ur krisen till ett läge där ekonomin åter är i balans och full sysselsättning råder.

Vi har nu startat det andra steget i denna strategi: pris- och kostnadsstegringarna skall brytas. Därmed skulle de svenska företagen kunna behålla sin konkurrenskraft och hävda sig väl på den internationella marknaden. Regeringens mål är att inflationen under loppet av nästa år skall ned ända till 4 %. Klarar vi det målet ökar våra chanser betydligt att lyckas i kampen mot arbetslösheten.

Det fordras en kraftfull ekonomisk politik för att uppnå detta mål. Skall man kunna vinna människornas anslutning måste bördorna och uppoffringarna fördelas rättvist. Men också de positiva resultat som så småningom kommer av satsningarna måste fördelas rättvist mellan olika grupper i samhället.

Den rättvisa fördelningen är nödvändig för att alla i samhället skall känna att de kan vara med i arbetet för att åter bygga upp Sveriges styrka. Det är nödvändigt att alla deltar i arbetet på att skapa ett stabilt utbud av riskvilligt kapital för investeringar.

Detta diskuterades i vårt krisprogram, och där formulerades problemet så här:

Hur skall vi kunna kombinera en sådan ökad kapitalbildning med en lönebildning som är förenlig med våra strävanden att bekämpa inflationen och bevara företagens konkurrenskraft, särskilt om detta skall ske i ett läge när löntagarna kan se tillbaka på en period av kraftigt sänkta reallöner?

Vi vill ge svar på den frågan genom att finna vägar att ge arbetare och tjänstemän delaktighet i förmögenhetsbildningen och ett ord med i laget när det gäller att bestämma över pengarnas användning. Detta är den enkla grundtanken bakom hela diskussionen om löntagarfonder.

Thorbjörn Fälldin hade i sitt anförande ett litet avsnitt om sakargumentation, där han t. ex. med hänvisning till en LO-utredning gjorde gällande att det inte finns något samband mellan vinstutveckling och löneutveckling. Men den undersökning som gjordes beträffande vinster och löneutveckling inom LO 1976 visar egentligen bara att den solidariska

lönepolitiken fungerar. Alla grupper på arbetsmarknaden får till sist kompensation för löneglidningen. Däremot visar undersökningen inte varför och hur löneglidningen uppstår. Den försöker inte ens förklara varför löneglidningen blev dubbelt så stor under åren 1973–1974 som under åren strax innan. En sådan studie har däremot genomförts av en direktör på Svenska arbetsgivareföreningen, Nils Henrik Schager. I denna studie påvisas ett statistiskt säkerställt samband mellan den högre vinstnivån och den höga löneglidningstakten. En uppgång i lönsamhet med 2 % leder enligt Schager till en extra löneglidning med 1 %. Denna studie finns också redovisad i löntagarfundsutredningens slutrapport på s. 98–100.

Om Fäldin tar del av denna rapport skall han alltså finna att hans argumentation på denna punkt var felaktig. Dessutom kan han dra den lärdomen att det faktiskt fanns en tid då man från Svenska arbetsgivareföreningen kunde få ett och annat sakargument i debatten.

Det kan finnas skäl att än en gång sammanfatta huvuddragen i det förslag som nu behandlas och ge besked i några av de frågor som jag vet att många ställer sig.

Den första frågan, som jag redan delvis berört, handlar om motiven för löntagarfonderna.

Löntagarfonderna skall som en del av ATP-systemet medverka till ett ökat sparande. Sparandet skall användas för att finansiera industrins utbyggnad.

På så sätt skall de bidra till vår produktion och sysselsättning. De skall medverka i vårt arbete på att skapa goda materiella villkor också i framtiden.

Det är viktigt med löntagarfonder i den återuppbyggnad som nu förestår. Vi socialdemokrater anser att det är nödvändigt att industrin är lönsam. Men det är inte rättvist att ökade vinster enbart tillfaller privata kapitalägare och ökar deras makt och deras förmögenhet. I Sverige är ju, som redan många gånger har påpekats i dagens debatt, den privata maktkoncentrationen större än i något annat land.

Löntagarfonderna är en praktisk lösning på detta problem. De skall bidra till att göra fördelningen av makt och förmögenheter mindre ojämn än den annars skulle bli. De skall göra det möjligt för löntagarna att få ett ord med i laget, när besluten om företagets framtid fattas.

Den andra frågan som många vill ha besked om är hur löntagarfonderna skall finansieras. Svaret är:

Fonderna finansieras dels genom en mindre arbetsgivaravgift, dels genom att fonderna får del i höga vinster, framför allt i de större företagen. Mindre vinster och därmed små och medelstora företag undantas i stort sett från vinstdelningen. Det sker genom att företagen får göra ett avdrag med 500 000 kr. eller 6 % på lönesumman. Det betyder att 4 000 av totalt 90 000 bolag över huvud taget berörs av vinstdelningen.

Den tredje frågan gäller hur fonderna skall användas.

Fonderna, som blir fem till antalet, kommer varje år att ha ca 400 milj. kr. vardera för att placera i aktier. De skall köpa och sälja aktier i konkurrens med varandra och med andra aktieplacereare. De skall sträva efter att placera pengarna så att de får en god avkastning. Avkastningen av fonderna går

direkt till att förstärka ATP-systemet och därmed trygga framtidens pensioner. Detta är viktigt att tänka på för alla som skall ha pension. De bör inte låta sig luras av att Fäldin och andra försöker säga att det är små belopp som går till pensionerna. Vi behöver pengar för att trygga pensionerna – det har vi alltid sagt.

Den fjärde fråga som många människor ställt är: Vem skall bestämma över fonderna?

På den frågan vill jag svara att varje fond skall få en styrelse på nio personer. Styrelserna skall ha en anknytning till olika delar av landet. Till ledamöter skall utses kunniga och erfarna personer. Fem av de nio skall, är det tänkt, företräda löntagarnas intressen – vanligen blir det väl tre för arbetarna och två för tjänstemännen. De övriga fyra företräder allmänna medborgerliga intressen.

Den femte frågan, slutligen, gäller vilket inflytande som fonderna skall få över företagen. Svaret är detta:

Alla aktieägare, oavsett om det är enskilda personer, investmentbolag eller löntagarfonder, har rätt att delta i stämman i det bolag där man har aktier. På bolagsstämman skall verksamheten behandlas och styrelse väljas. Löntagarfonderna skall kunna delta i dessa beslut på samma villkor som övriga aktieägare. De skall kunna överlåta hälften av sin rösträtt till de lokalt anställda i företagen.

Eftersom varje fond inte får köpa mer än 8 % aktier i varje företag, kan en fond inte få makt i den meningen att den bestämmer över ett företag. Men löntagarfonderna kan ge möjlighet för arbetare och tjänstemän att få ett ord med i laget, när viktiga beslut om framtiden skall fattas.

Detta är våra besked i sammandrag. Det är raka fakta om vårt förslag och klara besked om våra avsikter.

Förre landshövdingen Per Nyström skrev i en artikel under hösten att "en ny rättsbildning växer fram, nämligen de anställdas rätt till viss del av den industriella förmögenhetsbildningen. Det tar sin tid innan denna rättsprincip blir accepterad, men så är det med all ny rättsbildning. Såvitt jag kan förstå är denna rättssats en väsentlig del av de förslag till löntagarfonder som framlagts."

Skulle sådana tankar, som verkar så självklara, så naturliga, så nödvändiga i ett demokratiskt samhälle under utveckling, verkligen vara alldeles främmande för de borgerliga partiernas företrädare?

Inte fanns det något sådant i Ulf Adelsohns tirader.

Så var det inte för en del år sedan. Då var det faktiskt ännu möjligt att föra diskussion med företrädarna för de borgerliga partierna om en gemensam oro inför den ökade koncentrationen av förmögenhet och makt inom det svenska samhället och om svårigheten att få ett stabilt utbud av riskvilligt kapital.

Det var ju t. o. m. förre folkpartiledaren Gunnar Helén som begärde att vi skulle tillsätta en statlig utredning om just löntagarfonder. Det fördes ingående diskussioner med folkpartiet, det minns jag väl, innan den utredningen fick sina direktiv. Vi var överens om de direktiven.

Om samma ämne har förre industriministern Nils G. Åsling – han har citerats förut i dag, men det kan inte hjälpas – skrivit i en bok: "I den omvärdering av arbetets roll i näringslivet, som skett parallellt med en ny syn på kapitalet är det ett självklart demokratiskt krav att anställda i ett företag anser sig ha rätt till sin del av den förmögenhetstillväxt som sker i företaget – – –."

Man skulle mot denna bakgrund kunna påstå att en av de grundläggande tankarna bakom löntagarfonder har fått ett brett stöd – i varje fall för några år sedan och i varje fall under den tid då man kunde se med någorlunda kyla på verkligheten. Är det någonting som har hänt som skulle göra detta mindre aktuellt? Nej.

Under den tid som diskussionen om löntagarfonder pågått har koncentrationen av makt inom det privata näringslivet mycket snabbt gått vidare till allt färre. Andelen privata aktieägare har ju halverats. Denna ökning av koncentrationen har skett samtidigt som arbetare och tjänstemän fått kraftigt försämrade reallöner. De har alltså genom sina dagliga arbetsinsatser varit med om att arbeta ihop större förmögenheter, men de har inte fått vara med om att dela dessa frukter av sitt arbete.

Svenska löntagare har i dag betydligt större möjligheter än tidigare att påverka sina liv. Genom den politiska demokratin kan de påverka samhället de lever i, vilken utbildning deras barn skall erbjudas, vilken vård de äldre skall få. På sina arbetsplatser får de förhandlingsvägen genom sina fackliga organisationer påverka sina arbetstider, sina löner och andra arbetsvillkor.

Men en del avgörande frågor får det inte påverka alls. Beslut om att deras arbetsplatser skall läggas ned, kan fattas på andra sidan jordklotet. Hela deras uppehälle kan avgöras genom stridigheter i någon kapitaläggande familj. Delarna av denna familj kan ju inte ställas till ansvar, om den ena sitter långt borta i främmande land och den andra måhända i Sveriges riksdag. Det kan ske på en bolagsstämma, där en vanlig arbetare eller tjänsteman inte har rätt att sätta sin fot.

Det är för vanliga människor mycket förvånande och delvis skrämmande bilder man får om den ständigt pågående maktkampen mellan de stora kapitalägarna.

Jag tror att Kjell-Olof Feldt redan nämnt att en stackars liten aktieägare på Kinneviks bolagsstämma sade: Tänk vilken underbar propaganda för löntagarfonder det skulle ha varit, om TV hade varit här och tagit bilder av hur vi eller, rättare sagt, ni bär er åt, för vi små aktieägare har ju ingenting att säga till om.

I Dagens Nyheter kunde man nyligen läsa om bakgrunden till en affär: "Det där aktieköpet gjorde han bara för att djäklas. Han förlorade tiotusentals kronor på köpet, men han hatar mig sedan en skoldans för 20 år sedan." Det är då enskilda människors jobb som får avgöras av sådana faktorer.

Löntagarfonderna kommer inte att kullkasta dagens maktstruktur. Men de kommer, inom blandeconomins ram, att begränsa maktkoncentrationen. De kommer att kunna spela rollen av betydelsefulla motvikter, motvikter till

spekulation och snabba klipp till förmån för produktion och investeringar.

Arbetarna och tjänstemännen kommer att se några av sina valda arbetskamrater på bolagsstämman, där de kan göra sina röster hörda.

Om allt detta kunde vi som sagt diskutera på ett mycket förnuftigt sätt för några år sedan. Dåvarande folkpartiledaren sade då: "När det gäller löntagarfonderna skall vi komma ihåg vår liberala grundsyn, men samtidigt vår praktiska insikt – företagen behöver mycket kapital. Det pågår en viktig debatt. Låt oss inte lägga andra grupperns förslag åt sidan. Låt det bli en diskussion och inte bara konfrontation."

Rolf Wirtén konstaterade: "Det vore fel att tro att det är möjligt att undvika den diskussion som nu förs, och samtidigt säkra en bra utveckling för vårt näringsliv genom att misstro och misstänkliggöra de fackliga organisationernas ambitioner på det här området. Vi måste i stället gemensamt diskutera i vilka former ett ökat sparande kan kanaliseras, så att vi kan undvika att den enbart stärker de nuvarande ägarnas ställning. En ökad kapitalbildning i näringslivet måste kunna ske i fördelningspolitiskt acceptabla former. Annars kommer den aldrig till stånd."

Så kan en folkpartist inte uttrycka sig i dag utan att bli misstänkt.

Folkpartiet arbetade också fram konkreta förslag som antogs av dess landsmöte. Det var förslag, som 1979 fick en moderat i riksdagen att utbrista: "Det förefaller – – – som om folkpartiet skulle vilja införa löntagarfonder redan under nästa valperiod. Folkpartiet har, vill det synas, för nästa valperiod längre gående förslag än socialdemokraterna."

Också inom centern fanns det förståelse för de problem som ligger bakom löntagarfonderna. Det fanns en vilja att diskutera och angripa dessa problem i stället för dagens sterila nej-sägeri. Nils G. Åsling föreslog en femte AP-fond. Redan 1976 föreslog Johannes Antonsson en skiss med löntagarfonder som skulle vara en motsvarighet till AP-fonderna.

Så sent som sista veckan före valet 1979 förklarade Anders Dahlgren i en tidningsintervju att centern, folkpartiet och socialdemokraterna mycket väl skulle kunna komma överens i löntagarfundsutredningen. Som svar på frågan om centern skulle kunna kompromissa med moderaterna om löntagarfonder, svarade Anders Dahlgren mycket entydigt: "Nej, det går inte med den ståndpunkt moderaterna har."

Det är ju ett faktum att moderaterna – om jag nu skall ge dem ett litet erkännande – faktiskt inte har ändrat ståndpunkt sedan dess. Skillnaden är bara den att nu står Fälldin upp och instämmer, tillsammans med Knut Wachtmeister, i den ståndpunkt som Dahlgren förkastade 1976.

Jag har relativt utförligt redovisat detta för att minna om den tid då det ännu var möjligt att föra avspända och konstruktiva resonemang om dessa viktiga frågor. Det jag frågar mig är detsamma som Kjell-Olof Feldt frågade utan att få något svar: Varför har ni ändrat er? Maktkoncentrationen har ju inte blivit mindre utan större. Kapitalbildningen har ju inte förbättrats, utan sparandet har dramatiskt sjunkit sedan dess. De stabiliseringspolitiska problemen kvarstår precis likadant. Nu vill ni inte längre diskutera dem. Löntagarfonder kunde ni då tala om som något fint och riktigt och bra. Nu

hotar Fälldin, som någon sagt, att han skulle gå ut ur rummet, om man nämnde ordet löntagarfonder. Varför har ni ändrat er?

Vad som hände var ju att det här försöket till konstruktiva resonemang dränktes ganska snart av all skräckpropaganda om det elände som skulle följa i fondernas spår.

Motståndarna har icke varit särskilt intresserade av att diskutera den ökade koncentrationen av makt och förmögenhet och brist på riskvilligt kapital. Man har begränsat sig till att skrämma för fonderna.

De senaste årens intensiva propaganda mot löntagarfonderna är väl värd att studera. Det har förmodligen varit den mest påkostade propagandakampanj som någonsin förekommit i vårt land. Dess syfte har varit att frammana en skräckstämning, knuten enbart till ordet löntagarfonder.

Propagandans syfte förefaller ha varit att ordet i sig skall associera till diktatur, politiska fångläger, öststatsekonomi, taggtråd och förtryck. I ett alldeles färskt tiggarbrev skriver Ulf Adelson om fondernas införande: "Därmed skapas förutsättningarna för en socialistisk planekonomi. Det som är så skrämmande är att ingenstans i världen har planekonomi kunnat förenas med demokrati."

Borgerlighetens politiska företrädare argumenterar med liv och lust, inte mot de framlagda förslagen, utan mot den skräckbild som presenteras i deras egen propaganda.

Men, fru talman, denna propaganda kan så småningom visa sig vara en bumerang. Den förutsätter nämligen att ingen kan jämföra propagandans påståenden med verkligheten. Men nu kommer löntagarfonderna av allt att döma att införas. Jag hoppas att medborgarna genom sina egna upplevelser då kommer att märka att fonderna väl flyter in i det typiskt svenska blandekonomiska samhället.

Det blir ingen taggtråd. Här upprättas inga politiska fångläger. Diktaturen införs inte.

Då faller den mödosamt uppbyggda propagandan platt till marken. Trovärdigheten för de värsta propagandisterna faller lika snabbt sönder, ty icke ens den mest påkostade propaganda kan i längden göra trovärdigt att den verklighet man lever i är annorlunda än vad ens egna upplevelser bär vittne om.

På senare tid har man främst inriktat propagandan mot löntagarnas fackliga organisationer. För något år sedan var det framför allt TCO som moderaterna valde att angripa. Nu är det enbart LO som står i förgrunden.

Tesen i budskapet är enkel. Några enskilda centrala funktionärer inom LO skall ta över makten i de svenska företagen. Men sanningen är ju att de inte ens kan få makten inom någon fondstyrelse. Av en styrelses nio ledamöter kan tre ha anknytning till arbetarnas fackliga organisationer. Det är alltså en tredjedel.

Men detta hindrar inte att propagandisterna framställer löntagarfonder som ett sätt för LO att ta makten i företagen. Det görs mot bättre vetande, eftersom de vet såväl att LO inte kan ta makten i fonderna som att fonderna inte kan ta makten över svenskt näringsliv.

Men den antifackliga stämning som man försöker piska upp måste tas på största allvar. Vi känner lätt igen taktiken från andra länder, där högerkrafterna fått breda ut sig.

Den s. k. nyliberalismen, med konservativa ideal från förra seklet, menar att allt som stör "de fria marknadskrafterna" måste motarbetas. Den allvarligaste störningen mot marknadskrafterna är att arbetsgivarna inte fritt får bestämma löner och andra anställningsvillkor. Därför måste de fackliga organisationerna bekämpas.

Det var oerhört avslöjande när moderaternas vice ordförande i en tidningsintervju nyligen hyllade den engelska högerregeringen därför att den förmått "tämja" facket. Bara språkbruket, "tämja", är utomordentligt avslöjande.

Fackföreningsrörelsen har betytt oerhört mycket när det gällt att vinna och befästa demokratin i Sverige, precis som fria fackföreningar – det må vara i Polen eller i Chile – alltid är det främsta målet för tyranners förtryck runt om i världen.

Fackföreningsrörelsen har också betytt oerhört mycket för att skapa drägliga levnadsvillkor och social trygghet för vanliga arbetare och tjänstemän i det svenska samhället. Det har alltid fått ske i hård kamp mot de intressen som moderaterna företräder.

Jag tror att vi av de senaste årens debatt har gjort erfarenheten att det är förenat med vissa faror när arbetsgivarnas organisationer så hårt överflyglar de vanliga borgerliga partierna. På det avsnitt som vi nu diskuterar har de nästan totalt övertagit den politiska propagandan och i realiteten nästan haft de borgerliga partiernas handlande i sin makt. Det har under de senaste åren knappast varit möjligt för någon oliktankande eller självständig person inom de borgerliga partierna eller näringslivet att stå upp och hävda en avvikande mening. De som dristat sig åt det hållet har, enligt vad som berättats för mig, haft mycket obehagliga upplevelser.

Jag tror att de borgerliga partierna i eget intresse bör se upp med dessa arbetsgivarorganisationernas stora politiska maktanspråk. De kan lätt förlora sin självständighet på att bli ensidiga språkrör för privata maktintressen.

Nu har stunden kommit att gå till beslut om löntagarfonder här i Sveriges riksdag. Debatten har pågått i åtskilliga år. Meningsbrytningarna har varit skarpa.

Meningsskiljaktigheterna kan bestå även efter det att beslut har fattats och frågan har avgjorts i Sveriges riksdag. Det står var och en fritt att försöka samla en politisk majoritet för ett annat beslut. Samtidigt förutsätter vårt demokratiska system att man visar respekt för beslut fattade i riksdagen och medverkar till deras genomförande.

Vi socialdemokrater är övertygade om att löntagarfonderna är ett viktigt bidrag i arbetet på att föra Sverige ur krisen. Vi tror att de kommer att öka tryggheten i arbetet och tryggheten för pensionerna. Våra motståndare påstår att fonderna kommer att medföra allvarliga skador. Låt oss se. Låt erfarenheten ge besked. Vi socialdemokrater vill självfallet inte behålla

inslag i samhället som visar sig vara skadliga. På samma sätt förväntar vi oss att de borgerliga inte kommer att vidhålla sitt krav på att avskaffa löntagarfonderna, om de visar sig vara till gagn för Sveriges ekonomi. Så har det varit med många reformer som ni kraftigt motarbetat, men som sedan visat sig vara bra för landet. Jag hoppas att ni kommer att ha tillräckligt mycket av styrka och självständighet för att kunna handla på samma sätt om erfarenheten visar att dessa fonder är bra för landets ekonomi.

Argumentationen mot löntagarfonderna riktar sig – det har vi hört i dag – sällan mot det förslag som behandlas här i kammaren. Med förkärlek försöker man i stället skrämman med vad som kan tänkas ske efter 1990.

På den punkten vill jag ge ett klart besked. Detta förslag är inte det första steget. Det är steget. När uppbyggnaden av fonderna är klar, kommer de tillsammans att, enligt rimliga beräkningar, ha ca 8–10 % av det samlade börsvärdet, högt räknat, tror jag. De blir därmed en faktor att räkna med i den svenska ekonomin och en motvikt mot de stora privata maktkoncentrationerna. Men det blir alls icke fråga om något ensidigt övertagande från fondernas sida. Detta upplever vi vara en lagom storlek för att fonderna skall kunna fylla en väsentlig och konstruktiv funktion i den svenska ekonomin.

Därmed är det självklara sagt att löntagarfonderna inte ensamma kan lösa våra problem eller att de ensamma är svaret på krav på ökad ekonomisk demokrati. De är viktiga nog som ett led i detta arbete.

Men socialdemokratin kommer inte att förtrötts i sitt arbete på att vidga och fördjupa demokratin på samhällslivets olika områden, att stärka arbetarnas och tjänstemännens ställning i produktionslivet, att vidga människornas möjligheter att var och en för sig och tillsammans själva forma sina liv efter egna önsknings, utan beroende av maktgrupper utanför demokratisk kontroll.

Denna frihetskamp kommer alltid att gå vidare.

I detta anförande instämde Stig Gustafsson, Lars Ulander, Sivert Andersson, Maj Britt Theorin, Erkki Tammenoksa, Gerd Engman, Bengt Lindqvist, Monica Andersson, Margareta Persson, Oskar Lindkvist, Barbro Evermo, Anita Modin, Sture Palm, Hans Göran Franck, Lilly Bergander, Lars Gustafsson, Ivar Nordberg, Sören Lekberg, Sylvia Pettersson, Mona Sahlin, Arne Gadd, Anita Johansson, Margareta Palmqvist, Gunnar Nilsson i Stockholm, Ulf Lönnqvist, Maj-Lis Lööv, Holger Bergman, Olle Svensson, Lars Andersson, Göran Persson, Berit Löfstedt, Maj-Lis Landberg, Anna Lindh, Gustav Persson, Gunnar Thollander, Ingrid Andersson, Sture Thun, Maria Lagergren, Torsten Karlsson, Christer Nilsson, Anita Persson, Ingvar Björk, Inge Carlsson, Åke Gustavsson, Catarina Rönnung, Helge Klöver, Ingegerd Elm, Nils Nordh, Ulla Johansson, Lars Hedfors, Stig Alemyr, Lennart Bladh, Börje Nilsson, Mats Olsson, Yvonne Sandberg-Fries, Christer Skoog, Ralf Lindström, Per-Axel Nilsson, Bengt Kronblad, Arne Andersson i Gamleby, Lena Öhrsvik, Birger Rosqvist, Eric Jönsson, Grethe Lundblad, Hans Pettersson i Helsingborg, Lars-Erik Lövdén, Birthe Sörestedt, Bo Nilsson, Nils Svensson, Lars

Svensson, Evert Hedberg, Owe Andréasson, Gunnar Nilsson i Eslöv, Ulla-Britt Åbark, Bengt Silfverstrand, Egon Jacobsson, Margit Sandéhn, Per Olof Håkansson, Lars-Ingvar Sörenson, Jan Bergqvist, Lisa Mattson, Kurt Hugosson, Valter Kristenson, Lisbet Calner, Lennart Nilsson, Sverre Palm, Karl-Erik Svartberg, Evert Svensson, Sten Östlund, Inga-Britt Johansson, Lars-Åke Larsson, Rune Johansson, Wivi-Anne Radesjö, Rune Evensson, Ingvar Johnsson, Rune Carlstein, Gunnar Sträng, Paul Jansson, Sven-Gösta Signell, Birgitta Johansson, Jan Fransson, Håkan Strömberg, Karin Flodström, Helge Hagberg, Ulla-Britt Carlsson, Margot Wallström, Bo Finnkvist, Elvy Nilsson, Magnus Persson, Gunnar Olsson, Anders Nilsson, Sven Aspling, Ove Karlsson, Berit Oscarsson, Karl-Gustaf Mathsson, Margarcta Hemmingsson, Thure Jadestig, Gunnar Ström, Bengt-Ola Rytter, Bo Krogvig, Iréne Vestlund, Olle Westberg, Olle Östrand, Stig Alftin, Iris Mårtensson, Axel Andersson, Wivi-Anne Cederqvist, Bo Forslund, Rune Jonsson, Stig Olsson, Ing-Marie Hansson, Lilly Hansson, Hagar Normark, Arne Nygren, Roland Brännström, Nils-Olof Gustafsson, Marianne Ståhlberg, Barbro Nilsson i Örnsköldsvik, Martin Segerstedt, Sven Lundberg, Sören Häggroth, Åke Selberg, Kerstin Nilsson, Sten-Ove Sundström, Karl-Erik Häll, Bruno Poromaa och Frida Berglund (alla s).

Anf. 34 ULF ADELSON (m) replik:

Fru talman! Med stort intresse har jag följt Olof Palmes ordval i det här inlägget. Det påminner mycket om det nyspråk som George Orwell använder, när han säger att man använder språket till att dölja i stället för att klarlägga.

Jag undrar hur många som egentligen funderat över varför man använder uttrycket löntagarfonder. I själva verket har ju fonderna ingenting med vanliga löntagare att göra – annat än att de skall ta en del av deras pengar. Fackföreningsfonder är ju egentligen det ord som borde användas.

I dagens tal säger statsministern att arbetslösheten fortfarande är hög. Vi har fått stopp på den dramatiska ökningstakten, säger Olof Palme. Det är en annan yttring av nyspråket. I själva verket har antalet arbetare i svensk industri minskat med 4 % – med 22 400 sista året. Men det passar inte in i nyspråket.

Vinstdelning kallar man det som i själva verket är en renodlad vinstskatt. Löntagare är nyspråk för fackföreningar, trygghetsfonder kallas för socialism, kontrollerad marknadsekonomi i stället för planhushållning.

Varför använder ni inte de rätta orden? Skäms ni för era åsikter?

Ni säger ju planmässig hushållning i ert eget partiprogram – varför säger ni inte det här? Varför erkänner ni inte att ni är socialister och att socialism är målet? Det står också i ert program. Socialism står i stadgarna till nästan alla de LO-förbund som nu skall få representation i era fondstyrelser.

Varför, Olof Palme, skäms ni över att vara socialister? Varför är inte Olof Palme stolt och står här och talar om planmässig hushållning; "Det står i vårt partiprogram, det är vi socialdemokrater stolta över."

Nej, han döljer det.

En sak måste vi klargöra: vi vill inte ha mer facklig makt än vi har i Sverige i dag, Olof Palme. Därför behöver vi inte tala om 1990, vi talar om dagsläget. Vi vill alltså inte heller att fonderna redan om tre år skall bli den största ägaren av aktier i Sverige – än mindre att de 1990 skall bli den största aktieägaren i så gott som samtliga större företag.

Nu säger Olof Palme att han vill ge klart besked om vad som händer efter 1990. "På den punkten vill jag ge klart besked." Jag kände igen ordvalet. Var har jag hört Olof Palme säga det förut? Jo, före valet. Att det skall vara direkta val, kan jag ge besked om, sade Olof Palme då. Samma ordval som förekom i Olof Palmes löfte före valet – Jag kan ge besked om att det skall bli direkta val – förekom i löftet nu om vad som skall hända 1990.

För det första vet vi inte hur den socialdemokratiska ledningen ser ut 1990 – det vet ju ingen av oss.

För det andra vet vi att LO inte är nöjt i dag och säkert inte heller nöjt 1990.

Men vilket enda skäl finns det att lita på Olof Palme i dag, när vi vet att han inte talade sanning för något år sedan, då han talade om direkta val. Vilket enda skäl finns det att lita på statsministerns ord i talarstolen, när han så flagrant brutit vallöftet om att det skulle bli direkta val?

Ni socialdemokrater som alla stått upp och instämt i statsministerns ord – nu har ni alla instämt i att på den punkten har ni också givit klart besked till Sveriges folk. På den punkten är inte Olof Palmes löften enbart hans eget; det är ingen personlig fundering eller ett utspel av statsministern i en pressad valrörelse – det är den socialdemokratiska riksdagsgruppen som man och kvinna mangrant givit detta löfte.

Skall vi lita på det mera då, Olof Palme? Är det mer värt då än när statsministern i valrörelsen ger ett besked som han senare stryker ett rakt streck över?

Nej, jag är orolig. Jag är orolig för att vi i Sverige tvingas föra en debatt mot bakgrund av löften som bryts några månader senare. Nu skall vi föra en debatt om vad som skall hända 1990, anser Olof Palme.

Vi nöjer oss inte med det, Olof Palme. Vi vill inte ha fonderna i dag, vi vill inte ha dem i morgon, inte efter 1985 och inte heller efter 1990. Men vad vi framför allt måste klargöra är att Sveriges statsminister så många gånger har kommit med så många löften, att inte heller löftet om 1990 är någonting som vi i dag vill ta emot i pant.

Det är många, Olof Palme, det är många socialdemokrater som har vågat ha en annan åsikt i fondfrågan. Däremot skall jag villigt säga att jag knappast tror att jag har träffat en enda partikamrat till mig som har haft någon annan åsikt om dessa fonder än den som jag har.

En av de socialdemokrater som har en annan åsikt än den som den socialdemokratiska riksdagsgruppen så mangrant hade i dag är Valter Åman. Valter Åman är ju jämnårig med Gunnar Sträng, en av de män som stod på barrikaderna i början på detta sekel, som arbetade aktivt för rörelsen vid den tid då jag inte var född och Olof Palme låg i vaggan. Denne gamle fackföreningsman har sagt:

”– Lita inte på Olof Palme. I synnerhet inte när han påstår att fonderna är något harmlöst.

Palme har visat förr att han inte håller ord.”

Beskyll aldrig mig för att ha sagt det, Olof Palme! Betänk att det är en av den egna rörelsens stöttepelare, Olof Palme – förre landshövdingen, förre TCO-chefen, Valter Åman.

Stämmer det inte er till eftertanke, alla ni som nu har litat så fullt och instämt så helt?

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 35 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Herr talman! Olof Palme började sitt anförande med att göra ett stort nummer av den ekonomiska situation som Sverige liksom de flesta andra industrialiserade länder hamnade i under slutet av 1970-talet. Sin vana trogen lägger han skulden på de icke-socialistiska regeringarna. Men han glömmer eller förtiger den kostnadsexplosion 1975–1976 som vi ärvde av den socialdemokratiska regeringen. Olof Palme glömmer eller förtiger att socialdemokraterna under hela oppositionstiden drev en politik som, om den hade genomförts, skulle ha ökat statens upplåning ännu mer – det är ostridigt.

Jag skall inte ägna den delen av Olof Palmes inlägg mera tid, utan jag konstaterar att frågan i dag är: Kommer kollektiva löntagarfonder att underlätta eller ens medverka till att Sverige kan få balans i sin samhällsekonomi?

Vi som är motståndare till fonderna har en annan uppfattning. Olof Palme fortsatte detta resonemang genom att säga att det är nödvändigt att alla ställer upp för att Sverige skall komma i ekonomisk balans. Det ligger väldigt mycket i det, Olof Palme. Jag har försökt säga det vid många tillfällen. Men det som är – jag höll på att säga – det fantastiska är att samtidigt som landets statsminister anser att det är nödvändigt att alla i samhället medverkar om vi snabbt och effektivt skall kunna komma i ekonomisk balans försöker regeringschefen och regeringen att tvinga på människor och företag ett kollektivt löntagarfondssystem. Man missar ju därmed chansen.

Vi är övertygade om att dessa kollektiva löntagarfonder är tvärt emot vad som behövs, om vi skall få landets ekonomi i balans. Jag tycker att det är helt enastående att regeringschefen, samtidigt som han inser att det faktiskt krävs litet av nationell samling, om vi skall klara den ekonomiska krisen men, väljer att pracka på den icke-socialistiska oppositionen, näringslivet och av allt att döma ett folkflertal ett system som man inte vill ha.

Olof Palme hänvisar till sakargument från SAF när det gäller sambanden mellan vinst och löneglidning – med anledning av en rapport från LO-kongressen 1976 som jag åberopade. Om detta vill jag säga två saker.

För det första: Det är intressant att Olof Palme utnyttjar faktamaterial från SAF i sin argumentation. När jag eller andra vid något tillfälle gör det råkar vi

ut för bannbullor. Man säger att vi tillåter oss att använda skräckpropaganda, instämmer i skräckpropaganda, osv.

För det andra: Finns det egentligen någonting i denna SAF-rapport som motsäger att den viktigaste orsaken till löneglidning är att företagen i en god och snabb konjunktur är på jakt efter kvalificerad arbetskraft. Om det råder knapphet på det området, stiger lönerna av det skälet. Finns det någonting i denna SAF-rapport som motsäger att detta är det fundamentala?

Kvar står för det tredje den slutsats i LO-rapporten som jag återopade.

På tal om problemet med höga vinster säger statsministern – och det är jag glad för – att det är nödvändigt att svenskt näringsliv ger goda vinster, om de skall kunna klara den konkurrenssituation som framtiden kommer att bjuda. Han konstaterar också att det inte är rättvist att de vinsterna hamnar bara i kapitalägarnas fickor. Jag instämmer. Därför att vi inom centern har denna inställning, säger vi också att man skall arbeta för att systemet med andel i vinst utvecklas i långt större utsträckning än som sker i dag. Ert system, det ni nu vill tvinga på svenska folket, ger inte den enskilde ett enda öre. Ingen enskild vid något företag får ett öres förmögenhetsökning genom ert system. Men det skulle den enskilde löntagaren få med vårt system.

Jag vill helt kort påminna Olof Palme om vad han sade, när han återopade vad Åsling hade skrivit i sin bok. Han skrev att "de anställda i ett företag anser sig ha rätt till sin del av den förmögenhetstillväxt som sker i företaget". Ja, det är därför som vi arbetar för att man skall utveckla detta andel-i-vinst-system. Personlig andel, ja, jobba för det om ni vill ha en bra lösning.

Till sist, herr talman! Olof Palme påstod att centern skulle ha blivit så omedgörlig i dessa frågor. Jag har alltsedan Meidnerrapporten sagt ifrån att centern kommer att motarbeta dessa kollektiva löntagarfonder. Vi vill inte ha den samhällsförändring som de innebär.

Anf. 36 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att Olof Palme skall lämna skeletten i garderoben och andra morbida fantasifoster. Gå i stället ut bland de levande människorna och fråga dem om det är löntagarfonder som de har längtat efter.

Det är riktigt, Olof Palme, att vi var med om att utarbeta direktiven till löntagarfundsutredningen. Vi omfattar fortfarande de mål som där diskuterades. Men efter detta utredningsarbete och efter alla andra åtgärder inom den ekonomiska politiken som har genomförts har vi dragit den naturliga slutsatsen att kollektiva löntagarfonder inte behövs för att uppnå dessa mål. I själva verket skulle löntagarfonderna försvåra uppnåendet av målen. Därför bör förslaget avvisas.

Så citerar Olof Palme något utdrag ur något tal av någon folkpartiledare. Men Olof Palme minns säkert vad Per Ahlmark sade:

"Meidnerförslaget hör hemma i papperskorgen. Meidnerfonderna skulle innebära en enorm maktkoncentration till en liten grupp människor, och vi säger nej till Meidnerfonderna. När det gäller frågan om vi skall ha en liberal

ekonomi, där många företag konkurrerar med varandra, eller en socialistisk ekonomi, där man planstyr företagen från Stockholm, är det ju en alldeles fundamental skillnad."

I en interpellationsdebatt i riksdagen i maj 1979 anförde Ola Ullsten:

"Folkpartiet säger för sin del nej till det förslag om löntagarfonder som förra året presenterades av en socialdemokratisk arbetsgrupp liksom till andra system som leder till ökad maktkoncentration i ekonomin. Jag har för mitt partis och för regeringens del gjort klart att vi aldrig kommer att medverka till införandet av ett system, som skulle försvaga marknadsekonomin i stället för att stärka den, ett system som skulle skapa en ny väldig koncentration i nya händer i stället för att bredda ägandet och inflytandet till flera och öka mångfalden."

Herr talman! Svensk socialdemokrati har bundit sig för att genomföra det mest radikala socialistiska förslag som någonsin har presenterats av ett demokratiskt parti i en modern blandekonomi. Jag vill belägga detta med några exempel.

I Arbetarrörelsens efterkrigsprogram presenterade svensk socialdemokrati sina, med undantag för löntagarfondsförslagen, hittills mest långtgående socialistiska ambitioner. Där slogs fast att försäkringsväsendet skulle förstatligas, att en omfattande statlig affärsbanksrörelse skulle organiseras, att tomtmarken och beståndet av hyreshus skulle kommunaliseras. Socialiseringslistan rymde ytterligare några nummer, men när listan var avbetad var också programmet genomfört.

Samma sak gällde det omfattande förstatligande som labour under Clement Attlees ledning aktualiserade och delvis genomförde 1945–1951. Socialiseringslistan inrymde Bank of England, gas, elektricitet, kol, järn, stål och transportväsendet. Men när dessa förstatliganden var gjorda, kvarstod ändå ca 80 % av näringslivet i enskild ägo.

Ett färskare exempel erbjuder Mitterrands Frankrike. Före valet presenterade Mitterrand en preciserad lista på företag som skulle förstatligas vid en seger för socialisterna.

Det gemensamma för dessa socialiseringsprogram och alla som jag känner till, fondförslaget undantaget, är att de utifrån en klart socialistisk grundsyn klargör vilka företag och branscher som man i en eller annan form vill socialisera. Men det är fråga om en punktsocialisering, omfattande men ändå avgränsad. När de utpekade företagen eller branscherna har förstatligats, är förslaget fullbordat. Förslagen rymmer en klar slutpunkt.

I detta avseende skiljer löntagarfondsförslaget sig från alla andra socialiseringsprogram. Fondförslaget säger inte att vissa företag och branscher skall socialiseras och att det sedan är slut. Fondförslaget saknar en i förväg given slutpunkt. Socialdemokraternas och kommunisternas kollektiva löntagarfonder öppnar för en gränslös socialism.

Anf. 37 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Som socialist tycker jag att det är nästan rörande att höra Jan-Erik Wikström, när han betecknar löntagarfondsförslaget som det mest

grundläggande socialistiska förslag socialdemokraterna lagt fram. Jag kan rekommendera Wikström någon av våra grundkurser i socialism, så skall han se att det inte är så farligt.

Detta är steget, säger Palmé. Inga fler skall följa. Samtidigt ursäktar han sig gentemot de borgerliga med att säga att de rådande maktförhållandena inte ändras i grunden. Frågan är: Hur skall vi uppfatta det? Skall makt- och förmögenhetsförhållandena förbli som de är i dag? Skall en handfull finansfamiljer också i framtiden ha den makt som de har i dag?

Är det inte så att efter det beslut som fattas endera dagen kvarstår den nuvarande makt- och förmögenhetskonzentrationen? Många uppgifter kvarstår att lösa. Allt fler, inte minst inom socialdemokratien, talar redan om behovet av ytterligare åtgärder för att luckra upp maktkonzentrationen och för att stärka löntagarinflytandet.

Jag vill därför ställa en fråga till statsministern: Är detta det enda steget? Eller tänker ni ta något mera steg? Hur skall maktkonzentrationen annars brytas? Hur skall ni ändra på det förhållandet att en handfull finansfamiljer i dag behärskar produktionen och hela näringslivet? Kan ni inte lätta litet grand på förlåten om vad ni har för idéer om detta? Dagens förslag ändrar ju inte någonting väsentligt, det säger ni själva. Än mindre ändrar det på något avgörande sätt de nuvarande makt- och ägandeförhållandena. Säg någonting mer – eller är detta sista steget?

Den här debatten visar att moderaterna inte har ett enda ord att säga om makt- och förmögenhetskonzentrationen. De har inte ett enda förslag om att stärka löntagarnas inflytande. Så fort man diskuterar kapitalägarnas privilegier och makt, säger moderaterna nej. De säger nej till fonder på samma sätt som de sade nej till arbetsrättsreformerna, ATP, rösträtten och andra reformer som har utvidgat demokratin och stärkt folkflertalets inflytande. Det är riktigt, som någon sagt tidigare, att moderaterna ändå är konsekventa i sådana här sammanhang.

Jag vill be Adelson: Redogör bara för ett enda förslag om hur ni vill genomföra en uppluckring av maktkonzentrationen för att ge löntagarna ett ökat inflytande. Bara ett enda förslag!

Att ni försvarar storfinansens intressen vet vi. Ni uppträder mer och mer som Arbetsgivareföreningens förlängda arm. Samtidigt försöker ni framställa er som en ofarlig och allmänborgerlig folkhöger, men vi vet av erfarenhet att ränderna aldrig går ur. Moderaterna är och förblir ett högerparti.

”– Högern har alltid betraktat Sverige som ett bolag, där de som satsar mest pengar också bör ha mest inflytande”, skrev Gunnar Fredriksson en gång om högern. Jag tycker det är en ganska bra och träffande beskrivning.

Moderaterna ansåg förr att parlamentarismen var främmande för svensk tradition. Om demokratin sade den gamle högerledaren Bagge att den ”undergräver helhetens intressen – – och hotar det allmännas bästa”. Vad är därför mer naturligt än att man under många år bekämpade införandet av allmän och lika rösträtt.

Men man behöver inte gå så långt tillbaka i tiden för att finna lika

avslöjande uttalanden från högerpolitiker. Så sent som 1977 skrev man i ett programförslag att "historien visar, hur massan av egendomslösa alltid hotat demokratin". Bara för något år sedan skrev en framträdande moderat debattör att "man bör behålla så många icke-demokratiska beslutsformer som möjligt, som maktbalans mot demokratin".

Det skulle vara intressant att höra Adelson förklara någonting av detta.

Dagens programförslag, som ni diskuterar inom högern, är inte lika ohöjlt utmanande, men andemeningen och grundtonen är precis densamma. Därför är motståndet mot allt kollektivt ägande som innebär vissa former för ökad makt för löntagarna, de egendomslösa, helt följdriktigt. Det skulle ju enligt moderaternas språkbruk innebära ett hot mot demokratin. Därför är egentligen hela denna debatt, inte bara debatten här i dag utan den debatt som förts under några år nu, på ett sätt klagande, för att inte säga rätt avslöjande, för moderaternas inställning till i varje fall ekonomisk demokrati.

Anf. 38 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Thorbjörn Fälldin gjorde faktiskt ett slags försök att presentera några sakargument i sitt första inlägg. Han sade bl. a. att "löntagarfundsutredningen konstaterar att investeringarna påverkas negativt av löntagarfonder".

Jag har plockat fram det där, och det visar sig att det faktiskt inte är sant. I denna rapport finns ett stycke där författaren apropå utformningen av företagets kapitalavsättning till fonderna säger: "Valet står alltså mellan en anpassning, där investeringarna påverkas negativt med på lång sikt en dämpande effekt på reallöneutvecklingen, och en anpassning, där mer omedelbart utvecklingen av reala disponibla inkomster för olika grupper dämpas."

Alltså: Ett hypotetiskt val mellan två olika modellekonomier, som bl. a. omfattar avsättningar i form av obligatoriska aktieemissioner, där avsättningarna ej var avdragsgilla, där hänsyn ej tagits till att fondavsättningarna kan påverka bokslutsdispositioner i företagen, osv. Dessutom ägde detta rum i en teoretisk modell, grundad på antaganden om perfekt konkurrens, där företagen och ekonomin befinner sig på något som författaren kallar steady-state-banan, och där något som heter Eulers ekvationer – som jag inte tänker försöka begripa – spelar en central roll sida upp och sida ned.

Nu undrar jag: Hur kan Fälldin ta en halv mening ur ett hypotetiskt resonemang, som behandlar ett fondförslag som på avgörande punkter skiljer sig från det vi i dag debatterar, och använda det som argument mot vårt förslag i dag? Han har en enda chans nu att rädda sig, och det är att förklara vad Eulers ekvationer är för någonting. Annars bör han nedlägga den argumentationen. Men det här är intressant, därför att det bevisar vilken enorm argumentnöd som borgerligheten lider av.

Till Fälldin vill jag dessutom säga att om han tror att han skall lösa problemet genom enskild vinstdelning, hur skall han då klara de 1.5

miljonerna offentliganställda, alla som är anställda i småföretag, bönderna? Det är ingen lösning av problemet. Är det det enda ni har?

Adelsohn är ett mera svårartat fall. Han talade om olik tänkande och vevade upp sig väldigt mycket. Han sade att han inte hade hittat folk som tycker olika. Men den 25 april i år arrangerade moderaterna ett informellt möte med ett femtiotal svenska företagare och näringslivsrepresentanter, varpå Ulf Adelsohn upprepade gånger varnade för varje antydning till kompromiss från företagens sida. När någon av de närvarande förespråkade att näringslivet borde komma med ett motförslag och söka kompromissa, attackerade Ulf Adelsohn mycket hårt. Allt som kan tolkas som förhandlingsvilja måste bannlysas, hävdade moderatledaren, och fick stöd av bl. a. SAF-chefen Ljunggren och Bofors verkställande direktör Winberg – han tillverkar kanoner. Nå, de där stackarna fick ju inte säga något.

Sedan finns det en fin och snäll man som heter Hans Werthén. Han var länge och väl mycket kompromissvillig. Han deltog i löntagarfundsutredningen med rader av kompromissförslag. Så började det storma väldigt i SAF-byråkratin mot Hans Werthén. Han utpekades som förrädare. Pressen mot honom blev så kraftig att det hela slutade med att näringslivet fick en annan representant i fondutredningen. Werthén gick till slut – hårt pressad, förmodar jag – ut och förklarade att de som stannade kvar i Sverige när fonderna införts var idioter, varpå han dock tillfogade att han för egen del tänkte stanna kvar. – Det må vara. Men när han kommer utom räckhåll för SAF-byråkratin och talar allvar om sitt eget företag, låter det annorlunda.

För någon tid sedan var Hans Werthén i Paris för att introducera Electrolux på den franska börsen. "Pengarna från löntagarfonderna går till pensionsfonderna, och de behöver mer inkomster. Får de inte pengar den här vägen, måste man troligen öka företagets pensionskostnad till AP-fonderna", säger Werthén enligt Dagens Nyheter, som tillägger att han uppenbarligen tycker det är hugget som stucket varifrån pengarna till AP-fonderna tas.

Utom räckhåll för Adelsohn och andra kan de säga ett ord av uppriktighet.

Det värsta är egentligen att en högt uppsatt person, politisk redaktör på Nya Wermlands-Tidningen och anställd i moderata samlingspartiet under en period och nu i näringslivet, säger i SAF-tidningen:

"Det bör snarast möjligt göras klart för alla, både för Palme och för borgerliga personer, hugade att acceptera hedrande och kanske också välbetalda uppdrag, att inga icke-socialistiska personer kommer att stå till förfogande för att sitta i någon löntagarfundsstyrelse. Varje icke-socialistisk person som överväger att acceptera ett sådant erbjudande måste då vara på det klara med att han i så fall kommer att ha förverkat sitt förtroende inom näringslivet och de icke-socialistiska partierna."

Detta är, såvitt jag kan förstå, ett öppet uttalande hot om repressalier, som gränsar till yrkesförbud för dem som samverkar. Herr Bohman skrattar förtjust – han är kanske van vid att verkligheten skall vara sådan – men det är just vad det är fråga om. Den här typen av hot har inte förekommit på något

annat håll. Jag vill fråga: Ställer sig Ulf Adelson bakom den tankevärld som här finns representerad?

Wikström citerade Ahlmark. Det har kommit och gått så många folkpartiledare att det inte är så lätt att hålla reda på dem. Men jag håller mig till en av folkpartiregeringen framlagd proposition, där man säger att "en stark koncentration av kapitalet får betydande återverkningar på maktförhållandena i näringslivet och ökar svårigheterna att klara ansvarsfulla lönerörelser.

Rätt utformade löntagarfonder eller medborgarfonder kan vara en väg att minska konflikten mellan lönsamhets- och utjämningskraven. Genom att bredda ägandet skulle man lättare kunna få tolerans för en stabilt högre lönsamhet och ett ökat företagssparande, vilket i sin tur stärker marknadsekonomin."

Längre fram sägs: "Enligt min mening måste man också räkna med att tillskott av riskvilligt kapital från AP-fonden kommer att krävas under de år som nu följer.

Mot denna bakgrund anser jag det motiverat att inrätta en femte delfond."

Man skriver vidare: "Rösträtten för en viss del av de aktier fonden äger i ett företag skulle kunna utövas av lokala fackliga organisationer -- --.

Genom att bredda ägandet i näringslivet skulle en sådan femte AP-fond kunna bidra till att öka toleransen för höjd lönsamhet i näringslivet och även på det sättet öka företagets riskkapital. Självfallet måste medlen förvaltas med utgångspunkt i de krav som bör ställas på pensionsmedlens långsiktiga användning."

Detta var alltså inte något förflutet uttalande av någon av alla de folkpartiledare som under dessa år har passerat revy, utan det sades när folkpartiet i regeringsställning skulle samla sig till en proposition till Sveriges riksdag i ämnet. Då framförde man dessa i och för sig kloka synpunkter om att vi måste försöka underlätta stabiliseringspolitiken.

Det gör vi, om vi ger löntagarna delaktighet i de förmögenheter och vinster som skapas. Det gör vi, om vi försöker skapa ett slags balans mellan kapitalkraven, lönsamhetskraven och lönkraven. Det gör vi genom att bredda ägandet och minska den privata maktkoncentrationen. Dessa är de ledande tankarna bakom det förslag som nu ligger på riksdagens bord. Det är detta vi vill.

Vi vill skapa möjligheter för en utveckling där vi kan ha hög lönsamhet, som löntagarna får delaktighet i, och där löntagarna kan få ett ord med i laget om hur pengarna skall användas.

Dessa grundläggande tankegångar förstod folkpartiet 1979, så pass att folkpartiregeringen t. o. m. lade fram en proposition på riksdagens bord. Vid precis samma tid skrev centerpartiets industriminister ett förslag där han sade att löntagarfonderna är nödvändiga för att vi skall klara problemen i Sverige.

Varför har ni ändrat er? Har verkligheten ändrats? Nej, sparatet har rasat ned. Maktkoncentrationen har ökat. Det privata aktieägandets andel har gått ned dramatiskt. Spänningen i lönerörelsen och de stabiliseringspoli-

tiska strävandena finns kvar.

Vad som har hänt är att högern tränger på. Våldsamma reklamkampanjer och propagandakampanjer med allt från ballonger till bikinibrudar har rasat över landet, och ni har blivit skrämde. Det är synd. Men ni är alltid välkomna tillbaka. När ljudet från reklamtrummorna har dämpats litet grand, är ni välkomna tillbaka för att resonera förnuftigt. Att Adelson skulle kunna förmås att resonera förnuftigt har jag inte stora förhoppningar om.

Nr 53

Tisdagen den
20 december 1983

Löntagarfonder

Anf. 39 ULF ADELSON (m) replik:

Herr talman! Jag vill gärna ge statsministern ett erkännande för ett omväxlande språkbruk. I vår senaste debatt talade han om babianhannar, i dag om bikinibrudar. Jag föredrar det senare, så jag tycker att statsministern går i rätt riktning hela tiden.

I statsministerns tal står det att jag, partiet och allting annat fullkomligt domineras av SAF. Vi heter för resten inte högern, Olof Palme. Vi bytte namn till moderata samlingspartiet ungefär samtidigt som statsministern tillträdde. Jag har inte kallat Olof Palme för Tage Erlander, men jag bör kanske börja göra det.

Ena sekunden dominerar vi SAF. Andra sekunden är det SAF som dominerar oss. I själva verket varken styr jag eller har jag intresse av att styra näringslivets direktörer. Jag tror att Olof Palme och vi alla skall vara tacksamma för att exempelvis Electroluxchefen Hans Werthén när han är utomlands försöker tala så väl om Sverige som det är möjligt. Vi skall vara glada för att han inte lägger fram alla de vansinnigheter denna regering föreslår, för då skulle det vara problem för oss i kontakterna utomlands. Var tacksam för den solidariteten, Olof Palme!

Ni talar om att bredda ägandet. Det är fullständigt omöjligt att få en socialdemokrat att förstå, att för oss är breddat ägande det att vanliga människor skall få äga. För er är breddat ägande att ett antal fackliga ledare sitter i styrelser och beslutar om människornas pengar. Det är det som skiljer oss. Låt oss acceptera skillnaden, Olof Palme! Jag tror inte att det går att få en socialist att förstå, att för oss är breddat ägande att människorna själva äger aktier, äger besparingar, äger hus och bostäder m. m., och vi vill stimulera detta. Att Lars Werner skall nå dithän räknar jag inte med. När han skäller på mig tar jag det som ett utpräglat beröm, så fortsatt med det, Lars Werner!

Åter till socialdemokratin. Arne Gadd, ordförande i finansutskottet, sade apropå era löften, att om vi kommer att få till stånd ett normalt diskussionsklimat i Sverige igen i framtiden kommer ingen att vara rädd för att ta bort begränsningsregeln om max 8 %, då kommer man att kräva det. Men vi är tyvärr inte där i dag, sade han. Det är intressant, Olof Palme, apropå löftet nyss.

Det andra löftet gällde det breda samförståndet. I dagens anförande säger Olof Palme att vi nu mest kritiserar LO, och förut var det TCO. Ja, det är självklart. Innan Lennart Bodström fick sin upphøjelse under kristallkronorna i Arvfurstens palats, där han berett sitt parti sådan stor glädje, var han ju ordförande i TCO. Och han har fått belöningen för sin idoga kamp att emot

en kompakt medlemsmajoritet i TCO driva fondfrågan. Men när han väl lyfts in i Arvfurstens palats har ni ju inte längre stöd av tjänstemannarörelsen. Det finns ett tjänstemannaförbund som stöder er i dag, Statstjänstemannaförbundet, medan alla andra är endera kritiska eller neutrala. Handelstjänstemannaförbundet skriver med adress till föredragande statsrådet att man beklagar att man i departementet inte givits möjlighet att behandla detta demokratiska ämne i demokratisk ordning. Så bråttom har ni haft hela tiden.

Ett av era främsta argument har varit att vi skall få lugn och ro på arbetsmarknaden och att löntagarna nu skall få sin del. I dag hörde jag att de strejkar på LKAB. Varför gör de det? Riksdagen är ju i full färd med att besluta om införandet av löntagarfonder. Nu skall jobbarna på LKAB få inflytande och delägarskap – varför strejkar de? Tillåt mig uttrycka den förmodan till den socialistiska hälften av denna kammare, att det är för att de sannolikt vill ha en del av vinsten, att de själva vill ha litet betalt, att de inte anser att de summor som LKAB skall avstå till fonderna är särskilt intressanta för dem själva. Föreställ er för en kort stund hur dessa människor tänker, hur de reagerar och vad det beror på att de strejkar, trots att de nu skall få denna fantastiska undermedicin, dvs. fonderna! Men vinstdelning är ju en otänkarhet för er. Ni kan aldrig tänka er att man skall få del av den vinst man jobbar ihop. Nej, kollektivt och fackligt skall det beslutas.

Detta är min sista replik i denna debatt, och jag förväntar mig inte att statsministern i all älskvardhet bara kommer att vara vänlig när han har sista ordet. Jag vill trots detta önska statsministern en God Jul. Jag vill göra det med en hälsning från en av dagens skribenter i Dagens Nyheter, ett socialdemokratiskt kommunalråd och förutvarande landstingsman. Nu är det han – en socialdemokrat, Olof Palme – som säger: "Partiet tycks alltmer dra åt det kommunistiska och icke-demokratiska hållet och manifesterar detta den 20 december." – – – Är socialdemokraterna inte längre sociala demokrater, utan makthungriga elitister?"

När vi nu var och en går hem till julhelgen, kan vi väl fundera över om detta socialdemokratiska kommunalråd har något fog för sin varning till dagens socialdemokrati. Ni kanske skulle fundera över detta, över att 75 000 människor vandrar på våra gator, över att motståndet är så starkt som det är, för en gångs skull fundera över om det inte kan vara så att det ligger en hel del i vad motståndarna tänker. Kanske skulle det, Olof Palme, vara det bästa statsministern kunde ge i nyårslöfte nästa år, att fundera över om inte motståndarna faktiskt kan ha rätt.

Anf. 40 THORBJÖRN FÄLLDIN (c) replik:

Herr talman! Beträffande den expertrapport från löntagarfondsutredningen som jag åberopade säger Olof Palme att jag skulle behöva förklara Eulers ekvation – eller vad det nu var för någonting – för att över huvud taget klara mig i den här debatten. Nej, inte alls, Olof Palme! Fortsätt och läs i rapporten, och stanna inte upp inför de där konstigheterna! Men egentligen behöver man inga "ekvationer" i de här sammanhangen, utan man kan klara sig med en portion sunt förnuft.

Det är nämligen ganska självklart, att om man drar miljoner, ja, t. o. m. miljarder kronor ur investeringsvilliga företag och lägger ut dem på börserna, blir huvudresultatet enbart att börskurserna stiger. Nettoresultatet blir – det är min övertygelse – minskade investeringar.

Detta hänger enligt min mening direkt samman med det resonemang ni för om tryggade pensioner. Vi har inte fått något svar på frågan om varför regeringen inte går raka vägen och tar ut en begränsad avgift för att trygga pensionerna i stället för en mångdubbelt högre avgift för att införa löntagarfonder. Man vill ta pengar från löntagare och företagare för att genomföra ett kollektivt övertagande av näringslivet. Att det finns sådana signaler har framför allt den fackliga rörelsens företrädare, t. ex. LO:s företrädare, aldrig stuckit under stol med – det har Olof Palme inte kunnat bestrida.

Vi har heller inte fått något besked om varför socialdemokraterna kastade löftet om direkta val över bord. Det tar jag som en bekräftelse på att det jag kommit fram till är det enda som kan gälla, nämligen att socialdemokraterna inte vågar sig på det, för då blir det en grundlagsfråga. Då blir det en huvudfråga i nästa val, och då skulle socialdemokraterna aldrig få en möjlighet att införa de kollektiva löntagarfonderna. I den här frågan vill socialdemokraterna inte ta en direkt uppgörelse med svenska folket i en valrörelse – ni har aldrig drivit frågan offensivt i någon valrörelse tidigare.

Här har tagits upp diskussioner om vad som har sagts under den tid löntagarfundsutredningen arbetade. Det man kan konstatera – och det är klart belagt vid det här laget – är att det under hela den långa tid som utredningen arbetade inte fanns något som helst intresse från socialdemokraternas sida att släppa tanken på kollektiva löntagarfonder, att släppa tanken på att överföra betydande delar av svenskt näringsliv i allmän ägo. Undra då på att resultatet blir som det blir: Ni står där alldeles ensamma! De enda ni har med er är kommunisterna, som inte gör någon hemlighet av utan frimodigt berömmar sig av att de vill åstadkomma ett socialistiskt samhälle.

Det kan inte vara någon överraskning för Olof Palme eller för någon annan att jag på centerns vägnar vid vår riksstämma 1976 och i valrörelserna 1979 och 1982 har gett besked av samma karaktär som jag ger här i dag: Vi är motståndare till kollektiva löntagarfonder. Olof Palme sätter upp ett förvånat ansikte när jag instämmer i vad Ulf Adelsohn har sagt i denna fråga. Är det verkligen så att landets regeringschef ännu i denna dag inte har fattat att han i den här frågan har en fullständigt enhällig icke-socialistisk opposition emot sig? Har landets regeringschef inte fattat att det finns en fullständig enighet om att motarbeta införandet av kollektiva löntagarfonder, att det finns en enighet om att vi ser det som en samfällid uppgift att verka för en opinionsbildning i Sverige, så att det efter nästa val skall vara andra majoritetsförhållanden, så att det beslut som ni nu är beredd att tvinga på svenska folket då skall kunna rivas upp?

Regeringschefen borde ha insett denna enighet tidigare och valt att lägga fondförslaget åt sidan och i stället satsat på att försöka ena nationen i den viktiga kampen mot arbetslösheten, mot budgetunderskott och för en ordnad

Löntagarfonder

Löntagarfonder

ekonomi. Tyvärr har regeringschefen missat den möjligheten i svensk politik.

Anf. 41 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Olof Palme är så underhållande när han läser ur gamla propositioner och tidningslägg att han borde kunna få jobbet som vikarie för riksrondsredaktören i Örebro.

Citatet ur en proposition 1979 handlade ju om "rätt utformade" fonder. Jag tycker att Olof Palme borde fundera ett ögonblick över vad det kan betyda. "Rätt utformning" 1979 lika väl som 1983 är att låta den enskilde spararen äga sitt sparande. Vad är det för fel på den tanken?

Det system som folkpartiet alltid har förordat har byggt på många fonder med olika ägare som konkurrerar med varandra om sparandet, vidare att de enskilda äger andelarna, dvs. sitt sparande, och bestämmer i vilka fonder de skall placeras, och slutligen att de enskilda får ta ut sitt sparande efter en spärrtid.

Nu har både finansministern och statsministern uppehållit sig väldigt mycket vid det som har varit. Jag förstår att socialdemokraterna helst vill uppehålla sig vid det förflutna. Framtiden med kollektiva löntagarfonder ter sig ganska avskräckande. Men det är väl ändå, herr talman, om framtiden vi borde diskutera i dag. Fonderna kan ju inte vara avsedda att lösa gårdagens problem.

Av den diskussion som både Kjell-Olof Feldt och Olof Palme refererat till vid flera tillfällen har folkpartiet dragit några slutsatser. Den viktigaste av dessa är att kollektiva löntagarfonder av den modell som socialdemokraterna pläderar för inte uppfyller de önskade målen och syftena. De kollektiva fonderna är skadliga. Marknadsekonomin kan man inte upprätthålla genom väl valda ord här i kammaren. Marknadsekonomin förutsätter att de beslut om åtgärder som fattas inte betyder så stora offentliga ingrepp när det gäller prisbildning och investeringar, att det decentraliserade beslutsfattandet hos enskilda företag och konsumenter förstörs. Men det är tyvärr vad som kommer att hända, om de kollektiva fonderna införs. De leder till socialism. Och självfallet säger vi nej till det.

Den framtid som socialdemokraterna inte vill diskutera kan man ändå läsa om i LO:s och socialdemokraternas kongressbeslut från 1981. Om man läser vad som står i de besluten, finner man att det handlar om långtgående systemförändringar. LO och socialdemokratin har mycket långtgående avsikter med fonderna. Jag försökte påvisa i mitt första anförande att det enda hållbara motivet för att införa fonderna är att ta över makten över produktionsmedlen, en överföring av det enskilda ägandet till kollektiva fonder.

Finns det någon som verkligen tror att socialdemokraterna skulle avveckla eller frysa fondsystemet 1990? Jag gör det inte. Naturligtvis kommer LO att fortsätta att driva på. Detta är bara första steget, har både Stig Malm och Harry Fjällström förklarat. Socialdemokraterna säger motsatsen. Men socialdemokraternas löften är som såpbubblor – de skimrar vackert när man

ser på dem, men de blir en våt fläck vid beröring.

Till sist, herr talman, för att ändå ett ögonblick blicka bakåt: Är det någon som tror att Tage Erlander, Gunnar Sträng och Arne Geijer skulle ha gått i bräschen för kollektiva löntagarfonder? Men nu går Olof Palme, Kjell-Olof Feldt och Stig Malm i täten.

Jag vill till sist önska de kollektiva löntagarfondernas tre musketörer en God Jul.

Anf. 42 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Vi vet att Meidners rapport väckte mycket stora förväntningar inom hela arbetarrörelsen. Man hoppades att fonderna skulle bli spjutspetsar i kampen mot storfinansen, för ekonomisk demokrati och för ökat löntagarinflytande. Andra hoppades att löntagarna med fondernas hjälp skulle kunna förhindra företagens utlandsinvesteringar och att dessa i stället skulle kunna öka investeringarna inom landet.

Men vad skedde? Jo, först tonades makt- och ägandefrågorna ned. Sedan tog man bort löntagarnas inflytande mer och mer, och därefter urholkades fondernas möjligheter att skapa nya arbeten.

Det som från början handlade om att bryta makt- och förmögenhetskoncentrationen och stärka löntagarnas inflytande kom i stället mer och mer att handla om hur man skulle förstärka ATP-rörelsen och hur man skulle kunna ha ett inflytande för att få till stånd återhållsamma lönerörelser. Jag tror självfallet inte att löntagarna är motståndare mot att stärka ATP-systemet. Varför skulle de över huvud taget vara det? Det handlar ju om deras framtida pensioner. Däremot är jag litet fundersam över varför det ena skulle utesluta det andra. Varför ställer man stärkandet av ATP-systemet i motsatsställning till att ge löntagarna ökat inflytande?

Valet förra året var ett viktigt val, därför att det satte stopp för sex års löntagarfientlig politik. Detta är nu historia, och nu handlar politiken om framtiden. De borgerligas framtidsvisioner sträcker sig inte längre än till att vinna nästa val. Men det kan ju inte räcka för arbetarrörelsen. Man måste inom arbetarrörelsen ha mycket längre perspektiv och mycket större visioner än detta.

Jag upprepar därför: Dagens fondförslag ändrar inte på maktförhållandena. Också med fem nya fonder är det en handfull personer som bestämmer i företagen och i hela näringslivet. Av de förhoppningar som väcktes 1982 blir det inte mycket kvar. Många frågar sig varför och känner sig övergivna. De ställer frågan: Är inte makt- och förmögenhetskoncentrationen ett problem som man måste angripa? Är det inte nödvändigt att bryta storfinansens maktställning? Och där återkommer jag till min fråga till regeringen: När och framför allt hur vill ni socialdemokrater angripa maktkoncentrationen? Är det inte nödvändigt att bygga upp nya demokratiska maktstrukturer, där man luckrar upp storfinansens makt och där arbetare och tjänstemän får mer att säga till om.

Jag tror att det är dumt om ni glömmer bort att det finns en opinion som inte är nöjd med det nu föreslagna fondsystemets utformning, att det finns en

vänster inom arbetarrörelsen – inom ert eget parti – som vill fördjupa demokratin och stärka löntagarnas intressen.

Till sist, herr talman, även om det är en omöjlig uppgift när det gäller moderaterna! Det är rätt meningslöst. Man skäller inte på skrattmåsar. Men jag försökte litet idogt använda samma argument när det gäller att förklara enkla saker som man gör i grundskolan. Men det förutsätter att man lyssnar på vad den som försöker förklara säger. Å andra sidan finns det ju stödundervisning, Adelsohn, så jag har inte gett upp hoppet.

Adelsohn har nu gång på gång hävdad att fonderna på en mycket kort tid, inom bara några år, blir den största ägaren i svenskt näringsliv – tio gånger större än Wallenbergimperiet. Jag har sagt tidigare att det här bara är ett av de många osakliga påståenden som finns i Ian Wachtmeisters välkända säck med tarvliga argument, där moderaterna så ofta hämtar sina argument. Det påståendet bygger, Adelsohn, på en lång rad högst osannolika förutsättningar, varav den avgörande är att alla fonderna inte bara kommer överens om strategiska aktieköp, utan också om att aktierna erbjuds till försäljning. Sådan bingo tror jag inte att man kommer att få uppleva.

Adelsohn utgår från att storfinanserna, kapitalägarna, skulle erbjuda de fem fondstyrelserna att köpa deras aktier och överta kontrollen av deras företag. Jag tror inte att det är särskilt troligt, herr Adelsohn.

Påståendet att fonderna inom en kort tid blir tio gånger större än Wallenbergimperiet är rätt falskt. Låt mig påminna om att Wallenbergimperiet i dag har 500 000 anställda. Om man får tro Adelsohn, skulle de fem fonderna alltså komma att härska över 5 miljoner anställda, trots att det bara finns 4 miljoner människor i arbetskraften här i landet. Man måste nog vara moderat för att få den matematiken att gå ihop. Jag klarar inte det.

Jag har läst moderaternas motioner om fondfrågan, där man bara säger nej till fonderna. Jag har lyssnat och kommer även i fortsättningen att lyssna på de moderata deltagarna i debatten. Jag tror att man kommer att upprepa samma budskap. Men jag har ännu icke hört ett enda konkret förslag från moderat håll som syftar till att minska maktkoncentrationen och stärka löntagarinflytandet. Jag har sagt det förut, och jag upprepar det: ni står tomhänta. Ni för ut era vulgära argument. Ni talar om demokrati men försvarar bara kapitalägarnas makt.

Det har blivit på modet, herr talman, att önska någonting inför julen. Om jag skall önska moderatledaren någonting inför julen är det: Godnatt, herr Adelsohn!

Anf. 43 Statsminister OLOF PALME:

Herr talman! Om Adelsohn kan hålla sig vaken i tio minuter till, får han höra ett sanningens ord på vägen.

Det var i och för sig ganska skrämmande att Adelsohn inte svarade på den enda fråga som jag ställde till honom: om han tog avstånd från det öppna hotet om repressalier mot dem inom näringslivet som medverkar i fondstyrelserna. Den nämnda personen lär t. o. m. vara redaktör för

moderaternas ideologiska tidskrift, och i så fall är det ju utomordentligt beklämmande.

Den socialdemokrat Adelson citerade sitter med i 4 oktober-kommittén och satt bildligt talat i knäet på herr Randholm när de uppvaktade mig. Så det är inte precis fråga om något sanningsvittne när det gäller hur det står till i partiet.

Ni lever på att citera socialdemokrater som av olika anledningar inte kan vara närvarande, tills ni råkar citera en livs levande, här närvarande vital socialdemokrat. Då spricker bubblan, precis som Wikström här försökte illustrera.

Beträffande direkta val vill jag säga att man enligt partikongressen i ett övergångsskede skall ha indirekta val. Man kan mycket väl tänka sig att därefter övergå till direkta val. I den debatt som vi haft frågade vi oss ett tag huruvida det skall vara löntagarna eller medborgarna som skall delta i valet och var valcorporationen kommer in. När vi lade fram ett så pass begränsat förslag som det här finns det skäl att vidga frågeställningen till att gälla pensionssystemet som helhet. Det sade jag i somras – så mycket är riktigt. Det är alltså sanningslöst när herr Adelson säger att det inte står ett ord om det i propositionen.

”Mot bakgrund av de tankar som bär upp det förslag som jag nu presenterar finns det starka skäl att utse ledamöterna i fondernas styrande organ genom direkta val. I så fall borde ett direktvalssystem omfatta även allmänna pensionsfondens nuvarande fyra styrelser. – – Jag anser att det bör uppdras åt en särskild utredning att överväga den nu behandlade frågan.”

Skynda gärna på det jobbet!

Till Ulf Adelson vill jag säga: När han skall uttrycka sina preferenser för bikinibrudar – det finns uppenbarligen sådana både på Hawaii och i Rio de Janeiro, det är bevisat, däremot inte att det finns apor av olika kön – då kan han ha ett och annat att säga. Men i övrigt är det litet omskakande att ta del av den utomordentligt ytliga samhällssyn, bestående huvudsakligen av en rad fraser uppradade efter varandra och utan spår av konkret innehåll, som vi har fått höra från moderaterna i dag. Det är litet skrämmande. Där finns bara en falsk hänsyn till löntagares språk på del i vinst. När ni angriper de fackliga organisationerna är det naturligtvis medlemmarna ni är ute efter. En normal LO-medlem skulle förlora kanske 4 000 kr. på det förslag från moderaterna som avslogs i debatten häromdagen. När ni säger att arbetarna skall få frihet genom att rösta på moderaterna, är det en för dem utomordentligt dyrbar frihet. Det kostar direkt 4 000 kr. i minskad nettoinkomst, och det blir de inte friare av. Det är den gamla tanken att de rika arbetar mer om de får det bättre och de fattiga arbetar mer om de får det sämre. Det är den gamla konservativa visdomen.

Om Ulf Adelson borde ägna julhelgen åt någonting, är det åt att fundera över vad svensk konservatism är *för*. Hittills har vi bara fått veta vad konservatismen är *emot*, på samma sätt som ni varit emot alla reformer som

fört det svenska samhället framåt, alltifrån rösträtt, arbetstid, semester, pensioner och sociala rättigheter.

Jag skall gärna säga till herr Adelsonh att jag känner en utomordentligt stor stolthet över att vara demokratisk socialist och stå för den varma människosyn och den uppfattning om behovet av människors sammanhållning och gemenskap och om behovet av solidaritet för att klara sig i livets olika skiften som socialismen representerar för mig. Det är den mest humana samhällssyn jag känner till, och den står för mig i bjärt kontrast till det alltmer krassa klasstänkande, den alltmer öppna strävan mot ett samhälle med ökade sociala klyftor och stor arbetslöshet som kännetecknar konservatismen. Ni har sannerligen ingenting att vara stolta över, och därför flyr ni till fraser och tomt prat.

Till Jan-Erik Wikström och Thorbjörn Fälldin, som ändå gjort något slags försök: Ni talade litet grand om det förflutna, för ni har ju haft ett förflutet i den här frågan som var ganska anständigt – tills ni hamnade i moderaternas och arbetsgivarnas garn – och då ni ställde upp för alla grundtankar i löntagarförslaget. Men nu vågar ni inte längre.

På sätt och vis var det litet patetiskt att höra Thorbjörn Fälldin säga: Nu måste vi samla nationen för att kämpa mot de ekonomiska svårigheterna. De svårigheterna är ju till väsentlig del en följd av sex års misslyckad borgerlig politik. Ni hade chansen att fullfölja alla era löften om sänkta skatter, högre materiell standard, högre sysselsättning och minskad maktkoncentration. Men därav blev intet. Ni efterlämnade ett samhälle med en gigantisk skuldsättning gentemot utlandet, med ett gigantiskt budgetunderskott, med växande arbetslöshet, sjunkande produktion och hög inflation. Det var det Sverige som socialdemokratien övertog i oktober 1982.

Vi är på väg att med stora ansträngningar försöka rätta till detta och försöka få fart på Sverige igen. För att göra det behöver vi, enligt vår mening, löntagarfonderna. Men vi är inga fanatiker, så vi sade: Vi sträcker ut handen. Låt höra era synpunkter, så kanske vi kan mötas på halva vägen! Ni har ändå tänkt så mycket på denna fråga tidigare och haft kloka synpunkter. Kom oss till mötes, sade vi. Vi kan resonera om vårt förslag i alla dess olika delar. Men ni slamrade med dörrarna och sade: Vi kan inte diskutera med er.

I dag säger Fälldin att förutsättningen för att samla nationen är att vi lägger alla våra tankar åt sidan. Då har man också sagt att man icke vill ha samförstånd, man vill ha strid. Man vill icke mötas på vägen, vilket varje sund kompromiss är byggd på och som varje samförstånd måste bygga på. Man måste, därtill jagad av moderater och en alltmer militant Arbetsgivareförening, söka strid. Jag beklagar detta, för vi behåller målsättningen att vi skall lyfta det här landet ur den ekonomiska krisen. Sverige skall klara sysselsättningen, konkurrenskraften och framtidsbygget för att återigen bli ett land som betalar för sig. Efter alla de underskott och skulder som ni har dragit på oss vill vi kunna säga att detta är ett land som klarar sin ekonomi genom människors arbete och strävan för framtiden.

Då hade det varit bättre om vi hade kunnat mötas, vilket vi var beredda till, för att klara också löntagarfonderna med en bred majoritet. Men ni ville inte.

Ni ville striden. Ni drevs och jagades av dem som icke vill se sina maktpositioner rubbade en millimeter. De som icke tolererar att den privata makten på något sätt naggas i kanten jagade er ut i striden. Det enda jag kan säga är följande:

Jag hoppas att vi, när dessa fonder har genomförts och blivit en naturlig del av vardagen i det svenska samhället, skall kunna samlas kring dem och säga precis som vi sade efter ATP-striden eller efter striden om andra ting – detta tillhör det förflutna, nu bygger vi framtiden i brett samförstånd i den svenska nationen.

Andre vice talmannen anmälde att Thorbjörn Fälldin, Ulf Adelsohn, Jan-Erik Wikström och Lars Werner anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 44 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Hade entusiasmen hos anhängarna av de kollektiva fackföreningsfonderna varit lika stor som det motstånd mot fonderna som så massivt visades den 4 oktober av kanske 100 000 medborgare, skulle Mynttorget, Rikspan och angränsande gator och broar i dag, när det historiska beslutet skall fattas, fyllts av en skog av röda fanor, framburna av tiotusentals och åter tiotusentals trosvissa, entusiastiska, demonstrationsvana LO-medlemmar, kollektivt anslutna till det socialdemokratiska partiet.

Så har dock inte blivit fallet, vilket med all önskvärd tydlighet visar hur svagt fondtanken är förankrad hos svenska folket. Facket och socialdemokraterna, som annars älskar att demonstrera, är nu förunderligt passiva. För några veckor sedan kunde man i en bruksort i Mellansverige samla ihop 400 demonstranter som per buss tog sig till Stockholm för att protestera mot de föreslagna skatteskalorna. En smärre justering av inkomstskatteskalorna är tydligen avsevärt viktigare än ett instämmande i ett historiskt maktövertagande i näringslivet.

Jag övergår nu till att tala om de frågor i fondpropositionen som berör skatteutskottet.

Den vinstdelningsskatt som till stor del skall finansiera reformen är behäftat med flera mycket allvarliga fel.

För det första: Vi får nu en progressiv bolagsskatt, något som går stick i stäv mot strävandena till en enkel och neutral företagsbeskattning. Detta förslag till vinstdelningsskatt är inte konkurrensneutralt mellan olika företagstyper. Exempelvis gynnas industriföretag med stora dyra inventarier på bekostnad av företag med omfattande byggnader och markanläggningar.

Investmentbolagen, som fullt riktigt slapp den tillfälliga skatten på utdelningar innevarande år, har ologiskt nog inte nu undantagits från vinstdelningsskatten. Trots att skatteutskottets majoritet är väl medveten om att dessa företag varken kan utnyttja koncernbidrag eller investeringsfonder, varjämte inflationsjustering får göras för byggnader men inte för investmentbolagets aktier, har man varit totalt kallsinnig till att nu undanta dessa investmentbolag från vinstdelningsskatten.

Över huvud har man i propositionen inte på något sätt ens försökt kartlägga följderna av en progressiv bolagsskatt.

För det andra: Sättet att beräkna vinstdelningsskatten är utomordentligt komplicerat i och med att den nominella vinsten skall räknas om till ett s. k. reall resultat, dvs. ett resultat utan hänsyn till inflationseffekterna under det berörda bokföringsåret.

En mängd företag som visserligen inte kommer att behöva betala någon vinstdelningsskatt måste likväl ägna tid, kraft och kostnader till att visa berörda myndigheter att någon sådan skatt inte skall betalas. Redan nu hårt ansträngda konsult- och revisionsföretag kommer att bli överlupna av arbete, allra helst som man som bokslutsdag numera får välja en av endast fyra möjliga under året.

När man nu allmänt är ense om det nödvändiga i att förenkla vårt hopplöst komplicerade skattesystem, går socialisterna tvärtemot dessa strävanden och föreslår en lagstiftning som, förutom att vara ytterst krånglig för berörda företag, även blir synnerligen besvärlig från kontrollsynpunkt.

För det tredje: Vinstdelningsskatten kommer att minska kommunernas och landstingens skatteunderlag, vilket knappast är ägnat att underlätta livet för redan nu hårt skattetyngda kommuninvånare runt om i vårt land.

För det fjärde: Det har sagts av dem som vill ha dessa fonder att de behövs för att dämpa lönekraven i kommande avtalsrörelser. Av de utgångsbud som hittills lagts fram blir det ingalunda så. Just nu strejkar 900 gruvarbetare i Malmberget för högre löner, och fondlöftet förefaller sannerligen inte inverka dämpande på deras lönekrav. LO har sedan socialdemokraterna kom till makten för drygt ett år sedan fått igenom sina ekonomiska krav på löpande band. Som bevis härför kan jag ange följande:

LO ville ha ändring i skatteskalorna förra hösten – och fick det.

LO ville ha skattefrihet för fackföreningsavgifter – och fick det till en kostnad av 1 200 milj. kr.

LO ville ha skattefrihet för stipendier – och fick det.

LO ville för några veckor sedan ha en ny ändring av skatteskalorna – och fick det också.

LO ville ha fördelaktigare skattevillkor för byggnads- och anläggningsarbetare – och fick det. Så sent som i går beslöt riksdagsmajoriteten detta.

LO vill ha kollektiva fackföreningsfonder – och får nu uppenbarligen också detta, med hjälp av kommunisterna.

Man kan onekligen fråga sig om Sverige styrs från kanslihuset eller från LO-borgen på Norra Bantorget.

För det femte: Den formella handläggningen av propositionen har inte varit tillfredsställande, eftersom de organisationer som har haft tillfälle att yttra sig om fondförslaget, inte fått tillfälle att yttra sig på en och samma gång över de tre olika utredningsförslag som ligger till grund för propositionen. Dessutom har remisstiden varit skandalöst kort för ett så genomgripande förslag.

För det sjätte: Numera talar även socialdemokraterna sig varma för en väl fungerande aktiemarknad, det är en garanti och en förutsättning för den

nödvändiga försörjningen med riskvilligt kapital till näringslivet. Trots det fagra talet om detta och trots betydelsen av enskilt sparande har socialdemokraterna på alla sätt försämrat villkoren för det enskilda aktiesparandet. Man har slopat skattelättnaden på aktieutdelningar, man har skärpt realisationsvinstbeskattningen vid aktieförsäljningar, och man har infört en omsättningsskatt på aktiehandeln. Skattefördelarna vid aktiefondssparandet upphör, och man har höjt förmögenhetsskatten, vartill nu alltså kommer en vinstdelningsskatt, som ytterligare kommer att minska människors intresse att spara i aktier.

För företagen betyder vinstskatten att medel som skulle användas till investeringar i stället måste betalas i skatt. Visserligen är skatten avdragsgill vid deklarationen, men först året efter det att den betalats in. För många företag kommer detta att innebära en påfrestning på likviditeten.

Vid sidan av skattefrågorna vill jag ta upp ett problem som egendomligt nog inte berörts så mycket i fonddebatten, och det är pressens frihet. Vad är det som hindrar att fonderna går och köper in sig i exempelvis Dagens Nyheter, för att nu ta ett börsnoterat företag i den branschen. Därmed får man ganska snart ett dominerande inflytande över Sveriges största morgontidning och över den största kvällstidningen, Expressen. För betydligt mindre än 100 milj. kr. av de två, kanske fyra miljarder som årligen skall tillföras fonderna kan fonderna köpa 15 % av Dagens Nyheter och därmed få ett dominerande inflytande – mer behövs nämligen inte. Ej börsnoterade tidningsföretag kan köpas upp utanför börsen. Med så mycket pengar på fickan torde det inte vara så svårt, om man verkligen vill. Självfallet borde tidningsföretagen i pressfrihetens namn undantagits i fondlagstiftningen, men så är inte fallet.

Naturligtvis är det inte så egendomligt att en stor majoritet av svenska folket är motståndare till de kollektiva fackföreningsfonderna. Den enskilde har naturligtvis frågat sig vilket som är fördelaktigast för honom eller henne, ett frivilligt, skattefördelaktigt enskilt sparande i aktiesparfonder alternativt i det företag där man arbetar eller ett kollektivt, tvångsmässigt system där den enskilde inte kommer att ha ett dugg att säga till om, utan där makten kommer att inncas av fackbossarna, vilkas förmåga att leda företag hittills visat utomordentligt stora brister.

Socialdemokraterna har helt underkänt den enskilda människans förmåga att begripa sitt eget bästa. Fonderna kommer nu att införas, därför att kommunisterna välvilligt ställer upp som stödtrupp, men troligen, och förhoppningsvis, hinner dessa fonder aldrig fylla två år. Hade vi i dag haft hemlig omröstning om fonderna, tror jag knappast att de införts.

Anf. 45 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! Löntagarfondsfrågan har kommit att stå i centrum för den politiska debatten under en lång följd av år. Det har funnits gott om tid till analys och eftertanke. Trots detta har den socialdemokratiska regeringen valt att hafsigt och snabbt lägga fram sitt förslag.

Förslaget har inte beretts på sedvanligt sätt. Det bygger på tre olika

promemorior som remissbehandlats var för sig, och det har således inte varit möjligt för remissinstanserna att ta ställning till ett komplett förslag. Den eventuella beredning som ägt rum i regeringskansliet har varit ytterst bristfällig. Det är betecknande att lagrådsremissen avgavs från regeringen, innan ens alla remissvar kommit regeringen till handa. Det visar på ett nästan övertydligt sätt att remissbehandlingen endast var ett spel för galleriet.

Löntagarfonderna skall genomföras och detta oavsett vilka formella och materiella brister förslaget än är behäftat med. Det synes vara regeringens uppfattning. De kritiska remissinstanserna, som är många till antalet, har helt enkelt viftats bort.

På samma sätt har den socialdemokratiska majoriteten i skatteutskottet agerat. Ett stort antal organisationer och företag har i till utskottet inkomna skrivelser och i samband med uppvaktningar framfört starkt kritiska synpunkter på propositionen. Olika ändringar i vinstdelningssystemet har föreslagits. Beskedet från utskottsmajoriteten har på alla punkter blivit avvisande. Det är signifikativt för den provisoriska inriktning som utformningen av skattepolitiken har fått sedan regeringsskiftet att man också här föreslår en översyn sedan förslaget väl trätt i kraft. Detta har gjorts av utskottsmajoriteten också när det gällde reavinstbeskattningen av bostadsrätter för att ta ett exempel. Majoriteten anför följande:

”Enligt utskottets uppfattning är det för tidigt att nu bedöma hur reglerna i detalj kommer att slå för olika branscher och hur de kommer att påverka konkurrenssituationer mellan olika företag.”

Man säger ”för tidigt”! Vinstdelningslagen skall ju träda i kraft om endast några få dagar. Det är väl snarare för sent. Regeringen lägger väl inte fram förslag utan att veta vilken effekt förslaget får om det genomförs.

Med den nonchalans och det ointresse som den socialdemokratiska majoriteten här i riksdagen behandlat de kritiska synpunkter som framkommit är ju egentligen hela denna debatt ganska onödig. T. o. m. riksdagen har sedan regeringsskiftet blivit till en expeditiönsinstans för LO-ledningens beslut. Trots detta är det viktigt att vi för våra uppdragsgivare än en gång redovisar effekterna av fondförslaget.

Centern är kategorisk motståndare till löntagarfonderna. Detta torde vid det här laget vara klart för alla och envar. Det har också redovisats klart och entydigt tidigare i dag. Jag skall därför närmast uppehålla mig vid de delar av förslaget som är av skatterättslig natur. Det finns enligt min uppfattning skäl för att granska förslaget från denna utgångspunkt, fastän vi från centern skulle ha avvisat löntagarfonderna även om förslaget varit bättre rent skattetekniskt. Jag skall göra detta från följande utgångspunkter:

1. Förslaget är komplicerat. Det begränsar de framgångsrika företagen och är inte konkurrensneutralt.

2. Förslaget medger ingen förlustutjämning och hämmar det produktiva sparandet.

3. Regeringen har valt en utomordentligt komplicerad modell för sin brandskattning av företagen.

4. Vinstdelningsskatten skall fastställas i tre olika steg, av vilka ett innebär att det nominella resultatet skall räknas om till ett s. k. reall resultat. För att få fram detta måste ett mot årets inflation svarande avdrag på bl. a. lager, byggnader, inventarier och monetära tillgångar samt ett tillägg för årets inflationseffekter på ingående skulder göras. Detta beräkningssystem, som helt strider mot nuvarande regler, vilka ju skall tillämpas parallellt med de nya, kommer att leda till ett helt orimligt merarbete för såväl berörda företag som taxeringsmyndigheter. Beräkningarna måste göras också av företag som inte behöver betala någon vinstdelningsskatt, eftersom de måste visa att så är fallet. Det kommer att bli en betydande arbetsbelastning för företagen och skapa en lysande framtid för revisorer och redovisningskonsulenter.

Detta förhållande strider också mot syftet att förenkla skatteadministrationen, vilket bl. a. har kommit till uttryck i tilläggsdirektiven till de offentliga utredningarna. I dessa betonas nödvändigheten av att bestämmelser och administrativa rutiner på skatteområdet inte utvecklas i en från kontrollsynpunkt komplicerad riktning.

Vinstdelningsskatten, i kombination med en bibehållen företagsbeskattning, innebär en progressiv beskattning av bolagsvinster. Denna skatt kommer att på ett mycket olyckligt sätt begränsa utvecklingsförmågan hos de framgångsrika företagen. Deras likviditet försämras och skatterna får en negativ inverkan på deras internationella konkurrensförmåga. Detta leder i sin tur till minskade investeringar både direkt genom att de ekonomiska förutsättningarna begränsas och indirekt genom att bedömningarna om framtidsutvecklingen blir negativa.

Skatten har också en bristande neutralitet både mellan olika företagsformer och mellan olika företag inom en och samma företagsform. Skatten kommer med särskild skada att drabba företag med goda utvecklingsmöjligheter. Företag med ett stort inslag av byggnader och markanläggningar i balansräkningen kommer – särskilt i samband med investeringar – att drabbas hårt, jämfört med företag med stora inventarietillgångar. Också ett företag som inte visar någon vinst i vanlig bemärkelse kan genom den ålagda beräkningsmetoden bli skyldigt att betala vinstdelningsskatt.

I skatteutskottets yttrande anförs beträffande kritiken mot att förslaget behandlar företagen olika: "Enligt vad utskottet erfarit föranleds skillnaderna i beräkningssättet för inflationsavdraget mellan å ena sidan byggnader och å andra sidan inventarier m. m. av främst tekniska skäl. Avsikten är emellertid att resultatet på sikt skall bli likvärdigt." Vad menar socialdemokraterna med detta yttrande? Är det ett erkännande att fonderna inte är avsedda att bli något kort mellanspel utan skall finnas kvar även på en obestämbar "sikt"?

Med den föreslagna vinstdelningsmodellen kommer företag som har en ojämn vinstutveckling att drabbas extra hårt. Detta kan gälla branscher som är särskilt konjunktur känsliga. Dessa företag får nämligen ingen möjlighet att utjämna mellan goda och dåliga år. De har visserligen de traditionella vinstutjämningsreglerna till sitt förfogande, men bl. a. genom de

häromdagen genomförda begränsningarna av lagernedskrivningen inskränks dessa möjligheter.

Jag vill avsluta med några principiella synpunkter på företagens försörjning med riskvilligt kapital. Regeringen har sedan regeringsskiftet vidtagit en rad åtgärder som missgynnat det riskvilliga sparandet. Jag tänker på försämringen av stimulanserna till skattefondssparandet och nu ett fullständigt borttagande av denna sparform. Jag tänker på borttagandet av skattereduktionen på aktieutdelningar och införandet av omsättningsskatten på aktieförsäljningar. Jag tänker också på höjningarna av förmögenhets-skatten.

Alla dessa åtgärder har ansetts vara fördelningspolitiskt motiverade, men det är klart att de får skadliga effekter. De hämmar sparviljan, och risken är stor att det blir andra, mindre produktiva investeringar som företas eller rent av en ökning av konsumtionen, särskilt av importberoende varor och tjänster.

Detta gynnar inte de sämst ställda. Det innebär heller ingen utjämning mellan höginkomsttagare och låginkomsttagare. Det medför endast en ytterligare snedvridning av skatternas effekter till förfång för alla i det svenska samhället. Fonderna innebär ett ytterligare steg på denna väg bort från individuellt och frivilligt sparande till kollektivism och ofrihet.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 5 och 6.

Anf. 46 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Med ett ekonomiskt system byggt på marknadsekonomins principer och med ett massivt inslag av fri företagsamhet har vi i Sverige nått den absoluta toppen i världen då det gäller levnadsstandard. Dagens debatt gäller om vi skall gå vidare på denna väg, som visat sig så framgångsrik, eller om vi skall ge oss in på osäkra experiment med vårt ekonomiska system. Inte i något land i världen har man hittills kunnat visa några positiva resultat med det system som socialdemokrater och kommunister nu är beredda att driva igenom.

Socialdemokraterna anser sig ha fått svenska folkets mandat att införa kollektiva löntagarfonder.

Herr talman! Samma dag som inemot 100 000 människor samlades utanför detta hus för att ge sitt motstånd mot löntagarfonderna till känna, förklarade statsministern demonstrativt att det är här inne som folkviljan kommer till uttryck. Denna maktdemonstration kanske tillfredsställde statsministern, men mig gjorde den ytterligt nedstämd. När jag efter invigningsceremonien begav mig ut i folkhavet här utanför, ringde statsministerns ord i mina öron. Hela denna otroliga manifestation, var den inte något uttryck för folkviljan? Svaret är självklart: Naturligtvis var den det! Man ser det man vill se har någon klok människa sagt, och det ligger mycket i detta. Många människor bär skygglappar och ser inte det som händer runt omkring dem. Att göra skygglappar av parlamentets väggar är inget nytt i historien. Statsminister Palme är varken den förste eller den siste som gjort det. Men historien visar

också att sådana skygglappar till sist blir tunga att bära.

Herr talman! Representanterna för fondmotståndet har försökt komma in i synfältet, innanför de skygglappar som dessa väggar tydligen utgör för en del. Hit har man med statsbudshjälp fraktat upprop med långt över en halv miljon namnunderskrifter mot fonderna. Är inte det ett uttryck för folkviljan?

Även vid skatteutskottets behandling av löntagarfondsfrågan har representanter för folkviljan sökt ta sig innanför skalet. In i förstakammarsalen vandrade för några veckor sedan en lång rad av organisationer. Ingen organisation i den långa raden ville ha några kollektiva löntagarfonder, med undantag av LO.

Skatteutskottet har behandlat löntagarfondsfrågan främst på en punkt. Det gäller förslaget till vinstdelning. Vid uppvaktning inför utskottet har representanter för hotell- och restaurangbranschen påpekat de mycket negativa verkningar som förslaget om vinstdelning kommer att ha för branschen om det genomförs i nuvarande skick. För de företag som nyetablerats eller utvidgat sin verksamhet genom att bygga till sina fastigheter kommer förslaget att slå mycket hårt. I vissa fall kan det bli tal om vinstdelningsavgifter som berövar företaget hela dess transaktionskapital, trots att det inte gör några vinster alls.

I ett läge där Sverige, genom de devalveringar som genomförts av de borgerliga regeringarna och den kraftiga devalvering som gjordes av den nuvarande regeringen, för första gången på många år fått möjligheter att konkurrera på turismens område, är detta mycket olyckligt. Det försämrar på ett avgörande sätt Sveriges förmåga att vända sin negativa behållning på turismens område, och det försämrar bytesbalansen som helhet.

Det finns stor anledning att påpeka att det faktiskt inte bara är hotell- och restaurangbranschen som berörs på detta mycket negativa sätt. Även industrin kan nämligen komma i ett liknande läge. Detta inträffar om ett företag gjort betydande investeringar i byggnader som inte samtidigt åtföljs av investeringar i inventarier. Krav på stora vinstdelningsavgifter kan därvid uppstå utan att företaget i fråga gjort motsvarande vinster. Detta är naturligtvis mycket allvarligt. Det kan på ett avgörande sätt försvåra utbyggnaden för svenska företag.

I min egen hemkommun finns ett företag som under många år kämpat hårt mot en vikande lönsamhet. Under en lång följd av år har verksamheten gått med förlust. För första gången på flera år vänder man nu resultatet till en mindre vinst. Företaget har även för 1984 års budget beräknat en årsvinst på 4 miljoner. Med det socialdemokratiska förslaget kommer detta företag, som kämpat för sin existens i många år, att tvingas betala en vinstdelningsskatt på 870 000 kr. Jag tycker att det exemplet talar för sig självt.

I samband med att vi här i riksdagen i förra veckan behandlade förslaget om sänkt bolagsskatt kopplat till minskad avskrivningsrätt på lager sade jag i debatten att vi ser positivt på en ökad rörlighet för kapitalet. Detta innebär naturligtvis inte att vi ser positivt på den ökade rörlighet som blir följden

genom vinstdelningar.

Regeringens olika förslag har inte precis bäddat för en gynnsam avkastning. De olika församringar som socialdemokraterna med kommunisternas benägna hjälp drivit igenom den senaste tiden tyder på att regeringen tycks göra den bedömningen, att den utveckling som hittills har varit rådande på aktiemarknaden kommer att bestå framöver. Så kommer det inte att bli.

Herr talman! Finansministern visade ett förvånansvärt intresse för folkpartiets arbete att finna ett vettigt system för hur löntagarna skall få en rimlig del av företagens kapitaltillväxt. Kjell-Olof Feldts anförande formade sig nästan till en lovsång till folkpartiets insatser i denna fråga. Till det vill jag göra en enda kommentar. Det är synd att finansministerns intresse inte vaknade litet tidigare. Då hade vi kunnat ha andra bestämmelser för graderad rösträtt på aktier som finansministern efterlyste. Vad finansministern glömde var att vi alltid har hävdat att andelarna i ett del-i-vinst-system skall vara personligt ägda. Kollektiva löntagarfonder har vi alltid varit emot, och om fackföreningsfonder har vi sagt att de borde kastas i papperskorgen.

Finansministern försökte tidigare påstå att även regeringen vill ha en god utveckling när det gäller det privata aktiesparandet i andra former. Det är verkligen svårt att förstå varför regeringen då avskaffar skattefondssparandet och i stället väljer sparstimulanser som kommer att styra över hushållssparandet till det sparande som behövs för att finansiera budgetunderskottet.

Det måste väl ändå stå klart att vi var inne på en mycket god linje genom aktiefondssparandet. Antalet aktieägare har därigenom stigit till över 1,5 miljoner. På kort tid har alltså antalet aktieägare ökat mycket starkt. Denna utveckling borde ha fått fortsätta. Löntagarnas möjligheter att spara i aktier i det företag där de är anställda borde också stödjas genom förmånliga skatteregler.

Herr talman! Olika talare har konstaterat att om Sverige skall kunna konkurrera som industrination måste vi ha ett framgångsrikt näringsliv. Detta förutsätter goda vinster i företagen, och detta i sin tur innebär att löntagarna måste avstå från att ta ut tillgängligt löneutrymme. Rent finansiellt finns det i dag gott om kapital i svenskt näringsliv. Det är alltså inte bristen på kapital som gör att investeringar inte kommer till stånd. Talarna måste då ha avsett att man bör se till att företagen får gå med vinst.

Då blir min fråga, som jag tycker är naturlig: Är detta någonting som bara gäller fram till 1990, då förslaget som det är sagt skall vara fullt genomfört? Svaret på den frågan är självfallet nej. Därmed kan man helt klart konstatera att det kommer att finnas precis samma motiv för att fortsätta med fonderna efter 1990 som det i dag finns för att införa dem.

Av det resonemang jag nyss har fört kan man dra slutsatsen att kollektiva lösningar inte kan komma i fråga om man vill behålla marknadsekonomin. Inom folkpartiet, där vi förmodligen har funderat både längre och djupare än inom något annat parti på denna fråga, har vi för mycket länge sedan dragit denna slutsats.

Herr talman! Det skattefondssparande som infördes under den borgerliga regeringstiden medförde att hundratusentals svenskar började att spara i aktier. Härigenom påbörjades en förmögenhetsspridning även på aktieinnehavets område. Vi vill från folkpartiets sida gå vidare på denna väg. Socialdemokraterna har med kommunisternas hjälp bommat igen vägen. Det praktiska resultatet blir nu att löntagarfonderna kommer att köpa upp de aktier som skattefondsspararna kommer att sälja ut. Jag är inte imponerad av den makt- och förmögenhetsspridningen.

Herr talman! Till sist vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 2, 5 och 6.

Anf. 47 ANNA LINDH (s):

Herr talman! Jag har med viss förvåning lyssnat på den här debatten om vinstdelningsskatt. Jag skall i mitt anförande till skillnad från tidigare talare försöka begränsa mig till vinstdelningsskatten.

Förslaget om vinstdelningsskatt innebär bl. a. att svenska aktiebolag, svenska ekonomiska föreningar, svenska sparbanker och svenska ömsesidiga skadeförsäkringsanstalter – med vissa undantag – skall betala en vinstdelningsskatt motsvarande 20 % av vinsten över en viss nivå. Förslaget innebär en viktig nyhet, då skatten skall baseras på företagets reala vinst. Mindre vinster undantas från skatt, och det s. k. fribeloppet är på antingen 500 000 kr. eller 6 % av företagets lönesumma.

Detta skulle, enligt de borgerliga företrädarna, medföra förödande konsekvenser. Ingen av de talare som hittills har varit uppe i debatten om vinstdelningsskatt kan dock vara omedveten om de stora vinstökningar som företagen haft under senare år och vilka problem detta kan komma att medföra. Vinstökningarna har bl. a. medfört att genomsnittsaktien ökat i värde med 300 % på tre år, och att antalet privatpersoner som äger mer än 100 miljoner har tredubblats på två år.

Samtidigt manas löntagarnas och deras organisationer till återhållsamhet i löneförhandlingarna, och man diskuterar löneökningar på mellan 5 och 7 % sammanlagt under en tvåårsperiod.

Den här ekvationen går inte ihop. Det går inte att begära av löntagarna och deras organisationer att de skall acceptera kraftiga vinstökningar för företagen utan att själva få något med av kakan.

Vinstdelningsskatten syftar just till att förena den stigande vinstnivån med en rättvis fördelning och en lugn pris- och kostnadsutveckling.

Jag måste medge att den här fördömande inställningen från vissa av de borgerliga förvånar mig. Som refererats tidigare i dag var faktiskt både centern och folkpartiet förespråkare för vinstdelning under slutet av 1970-talet, trots att vi då inte alls hade samma vinstexplosion i företagen som i dag.

Nils Åsling sade 1979 att det var en ofrånkomlig del av den solidariska lönepolitik fackföreningsrörelsen hävdade.

Folkpartiet skrev i sin rapport till landsmötet 1978 att en övervinstdelning, begränsad till större företag, bidrar till att underlätta lönepolitiken och skapar psykologiska förutsättningar för större vinsttolerans.

I dag vill man inte kännas vid detta, trots att företagsvinster är högre och reallönerna har sjunkit, dvs. det finns ännu större skäl för vinstdelning. Ni kunde, i konsekvens med vad ni tidigare har sagt, i reservationen ha varit positiva till principen om vinstdelningsskatt, även om ni inte ställer er bakom resten.

Moderaterna är mer konsekventa. Av tradition och på grund av ideologi är de starka motståndare till att löntagarna skall få del av förmögenhetstillväxten. Följdriktigt motsätter de sig det även nu.

Förutom att de borgerliga partierna är motståndare till idén om en vinstdelningsskatt kritiserar de konstruktionen.

En viktig nyhet med vinstdelningsskatten är att den innebär en beskattning av den reala vinsten i stället för den nominella. Jag har svårt att förstå invändningarna mot att det är den verkliga vinsten som beskattas i stället för den nominella. Det borde tas emot positivt, som ett mer rättvist system.

Naturligtvis kan det finnas problem med att använda ett nytt skatteunderlag. Det har ingen förnekat, inte heller skatteutskottets majoritet. Det är mycket möjligt att det kommer att finnas anledning att justera lagen. Men det är en väl konservativ inställning att inte vilja prova ett nytt och förmodligen bättre system än det vi har med motiveringen att det är nytt och att det därför kan bli övergångsproblem.

Man kan dessutom konstatera att det kanske hade varit lättare att förebygga en del av de problem som nu målas upp om samtliga inbjudna organisationer hade deltagit i överläggningarna om löntagarfonderna och framfört sina åsikter.

En del av invändningarna är dessutom klart överdrivna eller rent av felaktiga.

Förslaget beskrivs som "utomordentligt komplicerat". Det tar för företagen, med något undantag, ca 10 minuter eller upp till en timme att klara den här redovisningen. Det innebär knappast att förslaget är "utomordentligt komplicerat". Dessutom gäller det bara ca 5 % av alla företag. Då har jag räknat in dem som inte ingår i vinstdelningssystemet men som behöver deklarerat för att kunna avgöra huruvida de ingår.

Det talas om hur negativt det är med en progressiv bolagsskatt. Skatten är visserligen progressiv i den meningen att den bara berör en del av vinstgivande företagen, men för de företag som berörs är det en rent proportionell skatt.

Det påstås att skatten inte är konkurrensneutral, att den skulle drabba företag med goda utvecklingsmöjligheter, expanderande företag. I själva verket innehåller förslaget flera fördelar för expanderande och sysselsättningsintensiva företag. De expansiva företagen har t. ex. till godo att det nyemitterade kapitalet förs upp som en fordran, medan det utskiftade kapitalet förs upp som skuld när man beräknar skatteunderlaget. Dessutom har de möjlighet att göra avsättning till investeringsfonder och göra överavskrivningar på inventarier precis som i dag utan återföring när man beräknar skatteunderlaget.

Det har också sagts att vinstdelningsskatten främst drabbar företag med

många byggnader och markanläggningar. Det är i och för sig helt riktigt att finansbolagen i viss utsträckning kommer att drabbas, men det tror jag inte är något problem, eftersom de tidigare har tjänat så mycket på spekulation och inflation. Och eftersom byggnaderna ofta ingår i lagret får övriga företag därigenom en inflationskompensation. Om man hade ett annat system för byggnader, skulle det medföra en dubbel inflationskompensation, och det vore väl litet väl generöst.

Man har också tagit upp frågan om vilka företag som skall ingå och investmentbolagen. Strävan har varit att göra ett så enkelt system som möjligt. Det innebär att det bara är ett litet fåtal som skall undantas från systemet på andra grunder än att de har en för liten vinst. Därför bör fideikommiss, investmentbolag m. fl. räknas in och omfattas av lagen. Visar det sig bli problematiskt finns det möjlighet att justera det senare. En annan ordning för t. ex. investmentbolagen skulle kunna medföra stora möjligheter till skatteundragande, och det är majoriteten i skatteutskottet inte intresserad av.

Till slut vill jag säga något om aktiefondssparandet, som har tagits upp här i debatten. Man hävdar att en återgång till ett aktiefondssparande skulle vara ett alternativ. Men det handlar ju inte om samma sak. De aktiesparfonder vi hade kostade faktiskt, som Arne Gadd sade tidigare i dag, tidvis skattebetalarna mer än vad samhället fick in i nysparande. Aktiesparfonderna kommer att ersättas med allemanssparande.

Löntagarfonderna har dessutom andra mål än aktiefondssparandet.

Aktiefondssparandet innebar ingen vinstdelning.

Aktiefondssparandet innebar ingen solidarisk lönepolitik.

Aktiefondssparandet var inget stöd för pensionssystemet.

Ett individuellt aktiesparande gav inget inflytande. En arbetare vid SKF som köper en aktie i månaden får hålla på i 259 miljarder år innan han har lika många röster som Bengt Haak i Skånska Cementgjuteriet. Det är ett exempel. Jag tycker att det blir litet larvigt när man låter som om ett spritt aktieäggande i den formen skulle medverka till att också sprida inflytandet.

Slutsatsen vad gäller vinstdelningsskatten är alltså att det visst finns problem – övergångsproblem – med vinstdelningsskatten, men de är inte av den storleken att det finns någon som helst anledning att uppskjuta förslaget. Det skulle vara hederligare av de borgerliga partiernas företrädare att erkänna att de är emot förslaget på grund av att de är emot att löntagarna skall få del i förmögenhetstillväxten.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i finansutskottets betänkande och avslag på reservationerna.

Anf. 48 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det skulle finnas mycket att säga om förslaget till löntagarfonder, men jag skall i mitt inlägg hålla mig till de rent konstitutionella aspekterna.

Konstitutionsutskottet har behandlat ärendet och avgivit ett yttrande.

Detta yttrande är inte enhälligt. Samtliga borgerliga ledamöter har reserverat sig.

De har inte gjort detta utan anledning. Löntagarfondsförslaget har beretts på ett otillfredsställande sätt. Det finns anledning att peka på den allvarliga kritik som lagrådet har riktat mot handläggningen. Förslaget har forcerats fram, och tid har inte funnits för en noggrann granskning av t. ex. de konstitutionella aspekterna. Remissbehandlingen har skett under stark tidspress. Handläggningen av ärendet har kännetecknats av en bestämd strävan att få förslaget antaget före nyår, mera än att få till stånd en saklig genomlysning. Socialdemokraternas politiska tidtabell har fått bestämma uppläggningsen.

Herr talman! Löntagarfonderna syftar till att överföra produktionsmedlen till staten med hjälp av beskattning. Det gäller då att ta ställning till huruvida detta är förenligt med den svenska regeringsformen och Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna. Båda ger ett visst skydd för den enskilda äganderätten. Det förtjänar i sammanhanget att erinras om att Sverige så sent som förra året fälldes av Europadomstolen för brott mot just egendomsrätten.

Någon systematisk genomgång har icke skett av förslagets förenlighet med de här båda rättskällorna. Detta är orimligt, med tanke på frågans stora, praktiska och principiella betydelse. Gott om tid skulle självfallet ha avsatts för detta ändamål.

Vi kan därför inte, herr talman, med bestämdhet säga om fondförslaget strider mot regeringsformen och Europarådskonventionen. Det är möjligt att så är fallet på vissa punkter. Jag vill peka på regeringsformens stadgande om hur ersättning skall ges vid expropriation och vidare – det har en viss anknytning – på frågan om specialdestination av skattemedel. Detta är en beskattningsform som är under avveckling, men som nu skall begagnas i samband med införandet av löntagarfonder.

Europarådskonventionen, som Sverige har tillträtt, stadgar i tilläggsprotokollets artikel 1 att varje fysisk eller juridisk persons rätt till sin egendom skall lämnas okränkta. Också här hade det funnits anledning till ett utförligt studium, innan riksdagen fattade sitt beslut.

Detta gäller också den viktiga frågan om hur vi skall skydda yttrande- och informationsfriheten. Det kan bli så att fonderna ger sig in på upphandling av massmedieföretag av olika slag – t. ex. tidningsföretag, bokförlag, filmbolag – och därmed är det stor risk att vi kommer i konflikt med såväl regeringsformens stadganden om yttrande- och informationsfrihet som Europarådskonventionens stadganden om samma sak. I likhet med Knut Wachtmeister tycker jag att det är mycket förvånande att just frågan om yttrande- och informationsfriheten icke har varit föremål för någon mer omfattande diskussion och en ordentlig konstitutionell genomlysning.

Herr talman! När nationaliseringar har skett i Västeuropa, har de normalt betraktats som expropriation och genomförts under rättslig kontroll. Lagstiftaren har angett grunderna för socialiseringarna i lag. Dessa har sedan

prövats av domstol, och medel har anslagits för ersättningar till de drabbade ur den allmänna statsbudgeten.

De svenska socialiseringarna genom införandet av löntagarfonder går till på ett helt annat sätt och, såvitt jag kan se, på ett sätt som icke överensstämmer med Europarådskonventionen. Om, herr talman, en prövning gentemot denna kommer att ske, vilket jag håller för troligt, är det möjligt att en dom mot Sverige kan bli fällande. Det finns då anledning att minnas att riksdagens borgerliga partier har hävdad en annan syn på handläggningen av ärendet och dess konstitutionella innebörd än vad majoriteten, bestående av socialdemokrater och kommunister, har haft. Som det sägs i reservation 1 i finansutskottets betänkande borde därför en förutsättningslös och grundlig genomgång ha skett av de konstitutionella synpunkterna, innan riksdagen fattar beslut.

Anf. 49 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Genomtrufandet av löntagarfonderna ansluter sig till ett nu välkänt socialdemokratiskt mönster: Viktiga frågor drivs igenom under stor hast efter ett bristfälligt förberedelsearbete och utan att konsekvenserna är klarlagda. Som försvar för modellen brukar anföras att man får ta itu med bristerna i efterhand. Men detta är en helt galen ordning. Man bör helst vid beslutstillfället veta vad man beslutar om.

Såväl vid förra riksmötet som nu i höst har vi sett ett stort antal exempel på denna lagstiftningsmetod. I några fall har bristerna varit så uppenbara att inte ens socialdemokrater i riksdagen kunnat svälja dem. Regeringsförslag har uppskjutits och i några fall t. o. m. dragits tillbaka. Men i flertalet fall har besluten drivits igenom med kommunisternas hjälp.

Jag har vid flera tillfällen i kammaren tagit upp denna nya regerings- och lagstiftningsstil och kritiserat den med utgångspunkt i en rad konkreta exempel. Jag har kritiserat den främst därför att den ger illa genomtänkta beslut, där det är mycket svårt att förutse verkningarna, men där man under alla omständigheter kan förutse stora besvär och stor osäkerhet hos rättskipare och allmänhet. Socialdemokraterna brukar tycka att den här regerings- och lagstiftningsstilen är ett utslag av handlingskraft. I själva verket är den ett uttryck för samma typ av arrogans och nonchalans som statsminister Palme själv så tydligt demonstrerat i många sammanhang, t. ex. när Ove Rainer ena dagen avsattes som justitieminister och andra dagen utsågs till justitieråd. Socialdemokrater i regeringsställning tycks vara gripna av något slags maktberusning.

Fondbeslutet ansluter sig till allt detta. Fonderna drivs igenom, trots att det i praktiskt taget alla grupper i samhället finns en stor majoritet emot dem. Engagemanget mot fonderna är stort. Engagemanget för finns praktiskt taget bara i det socialdemokratiska partiets och LO:s toppskikt. Det är således ett beslut mot en överväldigande folkmening. Men detta berör inte socialdemokraterna. Beslutet skall igenom.

Själva beredningsprocessen visar stora brister även i detta ärende. Det

avgörande beslutsunderlaget har tagits fram i stor hast bakom kanslihusets stängda dörrar. Detta har inte varit något förutsättningslöst utredningsarbete. Förutsättningen har varit att fonderna skall genomföras. Remisstiden var kort och löpte i huvudsak över sommaren. Flertalet remissinstanser var kritiska, men det har man inte tagit hänsyn till. Man kan fråga sig vad remissförfarandet under sådana förutsättningar skall tjäna till.

Om bristerna i beredningsprocessen yttrar sig bl. a. lagrådet. Lagrådet säger så här: "Vinstdelningsgruppens arbete har remissbehandlats för sig och placeringsutredningens och fondgruppens gemensamt. Flera remissinstanser har hörts om endast delar av förslagen. Myndigheter och sammanslutningar har således inte varit i tillfälle att yttra sig över ett förutsättningslöst utarbetat och samlat förslag till löntagarfonder. Från flera håll har detta kritiserats och man har även anmärkt att remisstiden varit för kort. Också lagrådet ställer sig kritiskt till att en fråga av så stor principiell betydelse och med så kontroversiella inslag beretts på sätt som skett." Och lagrådet avslutar efter ytterligare kritik med att konstatera: "Det sätt på vilket utredningsarbetet och remissbehandlingen skett försvårar för lagrådet att fullgöra dess granskningsuppgifter."

Det är således en mycket hård kritik mot beredningen av ärendet. Det är också en tydlig brasklapp från lagrådets sida. Dessa brister i beredningen har inte kunnat avhjälpas under riksdagsbehandlingen. Jag erinrar mig beredningen i riksdagen i andra stora frågor, där jag själv varit särskilt involverad. Den nya kommunallagen höll vi på med under praktiskt taget ett helt riksmöte. Den nya sekretesslagen tog också nästan ett riksmöte. Men det här fondförslaget, som är principiellt mycket betydelsefullt, till den tekniska utformningen delvis mycket komplicerat och i vad gäller de mera långsiktiga effekterna knappast alls analyserat, drivs igenom nu i juljaktet efter någon månads beredning i riksdagen. De utskott som haft att yttra sig till finansutskottet har i regel haft en vecka på sig, dvs. i realiteten två sammanträden.

Detta gäller också konstitutionsutskottet. Detta gör att vi i utskottet inte haft tid att mera grundligt bearbeta de grundlagsmässiga aspekterna på fondförslaget. Det har i motioner i riksdagen och i den allmänna debatten rests tvivel på förslagets förenlighet med olika delar av regeringsformen och med internationella konventioner som vi anslutit oss till. Dessa aspekter har knappast alls berörts i förarbetena till fondförslaget. Från minoriteten i konstitutionsutskottet har vi i vår från majoriteten avvikande mening radat många frågor som borde ha varit ordentligt penetrerade och besvarade, innan riksdagen går till beslut.

På grund av det tidsjakt som rått i det här viktiga ärendet blir nu dessa frågor hängande i luften, vilket gör att vi långt efter beslutet kan få en rättslig debatt med många förgreningar och komplikationer. Detta stärker inte tilltron till det sätt på vilket lagar stiftas i detta hus.

Men det är också ur principiell synpunkt djupt otillfredsställande att riksdagen inte fått tid på sig till en ingående undersökning av dessa och andra problem som finns inbyggda i fondförslaget. Det gäller inte bara

grundlagsaspekterna, det gäller också – som tidigare talare också varit inne på – lagstiftningen som sådan. Modellen för beräkning av vinstdelningsskatten är utomordentligt oklar. Framstående ekonomer har i den allmänna debatten framhållit att oklarheterna kommer att få konsultfirmor att blomstra och taxeringsfolk att förtvivla. Till vårt redan alltför krångliga skattesystem fogas således ytterligare en krångelbit.

Det finns många goda och övertygande skäl i sak mot fonderna. Dessa skäl har framförts med styrka tidigare här i debatten i dag. Till dessa skäl kommer således att förslaget är en dålig lagstiftningsprodukt, som även ur den aspekten kommer att vålla stora bekymmer framöver.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationerna 1, 2, 5 och 6.

Anf. 50 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Vad är det som skiljer löntagarfondsfrågan från de flesta andra frågor som vi diskuterar här i riksdagen? Är det enbart en skattefråga, där pålagor läggs på näringslivet? Är det en social fråga som hör samman med ekonomisk utjämning? Nej, det är en fråga med en mycket djupare dimension.

I folkpartiets partimotion uttrycker vi frågeställningen så här: "Fondförslaget betyder en socialisering och kollektivisering av ägandet och en förändring av vårt ekonomiska system. Detta är logiskt för socialdemokraterna, men naturligtvis helt oacceptabelt för folkpartiet, som bygger sin politik på marknadsekonomi, mångfald och privat ägande."

När vi liberaler uttrycker vår ståndpunkt på det sättet är det också mot bakgrund av att det är vårt nuvarande marknadsekonomiska system som till i dag varit grundstenen för samhällsupbyggnaden i vårt land. En fråga av den här dimensionen har naturligtvis också konstitutionella aspekter.

När man läser den skrivning som majoriteten i konstitutionsutskottet står för upplever man att socialdemokraterna undervärderar och kanske också bagatelliserar dessa aspekter. Detta är beklagligt, men kanske naturligt, om man har en socialistisk samhällssyn. Utskottet hänvisar till att löntagarfondsfrågan diskuterats i ett tiotal år. Detta är i och för sig riktigt. Men är det, herr talman, ett skäl för att man skall forcera slutbehandlingen till beslut i riksdagen så snabbt att de frågor som gäller de konstitutionella aspekterna inte skall vara fullt genomtänkta.

Lagrådet kritiserar, som tidigare har sagts, den bristfälliga hanteringen av ärendet. Det sätt på vilket utredningsarbetet och remissbehandlingen har skett har nämligen enligt lagrådet försvårat dess möjligheter att på ett rimligt sätt fullgöra sina granskningsuppgifter.

Sverige är en del av Europa, i många avseenden en väl integrerad del av Västeuropa. Vårt land har, som också nämnts, alltmer kommit att observeras i Europadomstolen. Det är angeläget, som det sägs i den avvikande mening som är fogad till konstitutionsutskottets yttrande, för respekten för vårt lands anseende att internationella åtaganden iakttas. I detta avseende lämnar hanteringen av löntagarfondsfrågan åtskilligt övrigt att önska. Står löntagarfondsfrågan i överensstämmelse med regeringsformens regler om

expropriation? Detta borde ha belysts bättre, innan ärendet förelades riksdagen.

När det gäller frågan om specialdestination av skatter har riksdagen tidigare sagt att nya sådana inte bör införas. Inte heller den frågan har kunnat utredas på ett rimligt sätt, liksom frågan om utländska medborgare skall kunna bli ledamöter i fondernas styrelser.

Det jag här redovisat är endast några exempel på oklarheter. Andra talare från oppositionen har redovisat fler aspekter, och det finns nu ingen anledning att upprepa dem. Slutintrycket är att socialdemokraterna, trots den långa handläggningstiden i utredningar och trots den långa handläggningstiden i regeringen, haft så stora problem med att utforma det förslag som vi nu behandlar att de utomordentligt betydelsefulla konstitutionella frågorna fått eftersättas.

Förutom alla de skäl som under dagens långa debatt framförts och som visar att propositionen bör avslås visar slutligen också de konstitutionella oklarheter som föreligger att förslaget bör avvisas.

Anf. 51 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Vad vi i de senaste inläggen har fått höra från konstitutionsutskottets borgerliga ledamöter är mer eller mindre kraftiga ekon från den kritik som i flera av motionerna riktats mot regeringens beredning av löntagarfondsfrågan. Den som läst betänkandet finner att dessa invändningar bemötts av konstitutions- och finansutskottens majoritet. Konstitutionsutskottet har ofta i samband med sitt granskningsarbete pekat på den viktiga rådgivande roll som lagrådet – bestående av högre jurister – bör få spela i lagstiftningsarbetet.

Därför är det förvånande att man på den borgerliga sidan den här gången inte tycks tillmäta lagrådets bedömningar av de större konstitutionella frågor som här aktualiserats något större värde. Sanningen är att denna juridiska instans kommit till slutsatsen att förslaget om löntagarfonder är grundlagsenligt. Lagrådet anser således att förslagen utan minsta tvivel står i överensstämmelse med regeringsformens regler om expropriation. Vidare anser det att propositionen om fonderna inte strider mot svenska internationella åtaganden. Som Anders Björck citerade här står det i artikel 1 i tilläggsprotokollet till den konvention som Sverige biträtt att envar fysisk eller juridisk persons rätt till sin egen egendom skall lämnas okränkt och att ingen får berövas sin egendom annat än i det allmännas intresse och under de förutsättningar som anges i lag om folkrättens allmänna grundsats. Lagg märke till att det kravet får enligt lagrådet anses uppfyllt i och med att medlen tillfaller den allmänna pensionsfonden och förvaltas av offentligrättsligt reglerade organ. Den omständigheten att förslagen även har andra syften synes enligt lagrådet inte böra leda till någon annan bedömning.

Inte heller anser lagrådet något konstitutionellt hinder föreligga mot specialdestinerade skatter.

Med det förtroende som de borgerliga KU-ledamöterna i andra sammanhang brukar ha för lagrådets bedömanden borde de ha upplysts om

att deras tyckanden om fondernas bristande grundlagsenlighet utgör polemik mot den tillfrågade, mycket kvalificerade juridiska instansen. Den respekten kunde de ha visat lagrådet.

Jag vill också understryka vad finansutskottet skriver i sitt betänkande, nämligen att lagrådet inte ger någon som helst anledning att förmoda – vilket mina borgerliga utskottskolleger gjort gällande – att en längre beredningstid, som lagrådet i och för sig funnit önskvärd, skulle kunna innebära att lagrådet gjort en annan bedömning i de konstitutionella frågorna. Det kan tilläggas att det knappast tidigare förekommit att en ekonomisk-politisk fråga har underkastats en så noggrann och förutsättningslös prövning som löntagarfondsfrågan.

Det finns i anslutning till finansutskottets uttalanden om regeringens beredning av förslaget anledning att beklaga att utvecklingen har gått därhän att en nyanserad och saklig debatt om löntagarfonderna i deras inför riksdagen redovisade form inte har kunnat föras. Vi har fått ett frostigt debattklimat. Det är betecknande att exempelvis representanter för flera av näringslivets organisationer vägrade att infinna sig, då regeringen inbjöd till överläggningar och uttryckligen gav till känna att den var öppen för påverkan inför propositionens slutgiltiga utformning.

I detta sammanhang vill jag citera vad Herbert Tingsten skrev redan 1945 i sitt standardverk "Demokratiens problem" om strid och samverkan inom folkstyret: Av stor betydelse är "den politiska elitens hållning". En propaganda som utan hänsyn till framtida svårigheter "inriktas blott på den omedelbara framgången, ett överdrivet betonande av motsättningarna, till och med en viss extravagans i uttryckssättet, kan vara nedbrytande på den solidaritetskänsla, som demokratin kräver mer än någon annan statsform". Han tillägger: "På varje extremt uttalande följer gärna, av agitatoriska skäl, ett än mer tillspetsat svar, och oavsiktligt kan de ledande grupperna på detta sätt glida in i en förbittrad polemik, som ger ett överdrivet intryck av dessa meningsskillnader men härigenom är ägnat att göra den ursprungliga skenbara konflikten till en realitet."

Liksom flera talare från vår sida redan betonat behövs i dagens svåra ekonomiska läge samarbete mellan olika intressen och en gemensam satsning på de möjligheter som vi har. Socialdemokratins avsikter finns nu redovisade i konkreta lagförslag. Det bör göra det möjligt att få ett meningsutbyte i sakfrågor och inte utifrån verklighetsfrämmande föreställningar, även om de kan vara ärligt upplevda, om arbetarrörelsens avsikter med förslaget om löntagarfonder.

Anf. 52 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Härmed ber jag att få yrka avslag på propositionen på rättsliga grunder, främst *konstitutionella*.

Jag vill inleda med påpekandet att det inte finns några löntagarfonder. Det är lagrådet som har klargjort detta för omkring två månader sedan. Jag tror att de flesta blir överraskade av detta besked. Är det inte på något sätt symboliskt för den hafsighet som präglat utformningen av förslaget från

Löntagarfonder

rättsliga synpunkter att det propositionen föreslår likväl kallas löntagarfonder?

Mitt påpekande är faktiskt av stor saklig betydelse. Från början – på professor Meidners tid – fanns det nämligen löntagarfonder, vilka var att anse som vanliga enskilda rättssubjekt. Förslaget innebar då att förmögenhetstillgångar tvångsvis skulle överföras från en grupp enskilda rättssubjekt, dvs. företagen, direkt till en annan grupp av sådana rättssubjekt, dvs. fonderna. Det sattes då från rättsvetenskapligt håll i fråga om sådana dispositioner var förenliga med vår konstitution. Kunde man verkligen använda instrumentet beskattning för att direkt överföra tillgångar från ett visst rättssubjekt till ett annat enskilt rättssubjekt?

I det slutgiltiga förslaget har penningströmmens riktning ändrats. De uttaxerade medlen skall tillföras AP-fonden, medan makten över kapitalet liksom tidigare skall tillkomma de löntagardominerade fondstyrelserna och det lokala facket. Genom denna finurliga operation undviker man onekligen den del av kritiken som gick ut på att tillgångar överfördes från en viss grupp enskilda rättssubjekt till en annan sådan grupp. Samtidigt kunde man – som kommer att framgå – dra nytta av det goda namn och rykte som är förbundet med ATP-systemet. Fonderna skulle bli en garant för ATP-pensionen. Att AP-fonden avses erhålla tre öre av varje uttaxerad krona är en helt annan sak.

I sakligt hänseende skiljer sig de olika förslagen emellertid inte åt.

Det slutgiltiga förslaget innebär inte mer än att man bytt kläder – det är samma sill i kapprock. Ändamålet helgar medlen.

Alla funktioner av aktieägandet – de tvångsvis uttagna medlen skall ju omsättas i aktier – skall, som jag redan nämnt, tillkomma fondstyrelserna. Makten blir helt densamma, som om fondstyrelserna eller tillskapade fonder varit ägare av själva aktien. Och det är detta som är det avgörande, nämligen att syftet – ändamålet – är detsamma som förut. Man skall ju bortse från den yttre förklådningen och se till det verkliga syftet. Det är ju meningen med bl. a. generalklausulerna. Och det verkliga syftet är att företagen tvingas att finansiera sin egen socialisering.

Poul Strøyer har på ett träffsäkert sätt fångat innebörden av propositionen i en teckning där en bestulen innehavarinna av en tobaksaffär förklarar för en polisman: "Först rånade han mig. Sen köpte han varor för pengarna han tog. Det var ett tips han fått av P.-O. Edins fondförslag, sade han."

De fem löntagarfundsstyrelserna ställs under facklig hegemoni och kan med sina företagsförvärv föra en egen regionalpolitik, industripolitik eller arbetsmarknadspolitik, helt vid sidan av regering och riksdag. Fondstyrelserna blir därigenom en stat i staten. De blir inte heller beroende av regeringsformens föreskrift i 9 kap. 2 § om budgetreglering, en föreskrift som innebär att det är riksdagen som bestämmer över användningen av statens medel. Offentlig makt kommer genom den föreslagna ordningen att kunna utövas *korporativt* i vårt land med åsidosättande av parlamentets betydelse.

Hur skall ledamöterna i fondstyrelserna utses? Jo, den avgörande makten

skall tillkomma löntagarkollektivet, ej medborgarkollektivet. Det är en avgörande skillnad mellan dessa båda begrepp. Alla löntagare är medborgare. Men långt ifrån alla medborgare är löntagare. Begreppet löntagarkollektiv kan i sin tur uttydas som främst L.O. I varje fall kommer LO att ha ett helt dominerande inflytande. Äganderätten tillkommer AP-fonden, medan äganderättens innehåll tillkommer fackföreningarna och deras funktionärer.

Risken med det föreslagna systemet, som enligt vad jag framhållit leder i riktning mot ett korporativt Sverige, är uppenbar. Den offentliga makten utgår emellertid icke från organisationer utan från folket. Ett korporativt statskick är främmande för grundlagen. Det är uppenbart att propositionen skapar risk för en utveckling mot ett korporativt system, vilket alltså kränker en av hörnpelarna i vårt statskick – se närmare konstitutionsutskottets betänkande 1973:26 s. 17. "Löntagarfonderna skall i kollektiva former komma att äga allt större delar av storföretagen", står det i P.-O. Edins och Anna Hedborgs Det nya uppdraget. Denna motsättning hade självfallet varit värd en omsorgsfull utredning och ingående överväganden från statsrättslig synpunkt. Så har som bekant inte skett. Varje påstådd avvikelse från grundlagens bud eller anda hade bort tas på yttersta allvar. Det är faktiskt bättre att riksdagshuset rämnar än att fundamentet för vårt statskick gör det. Konsekvenserna av denna underlåtenhet bör enligt sedvanliga rättsprinciper drabba den som är kårande i målet – och det är här regeringen. Propositionen bör alltså avslås på denna grund.

Som jag redan berört skall regeringsförslaget i rättslig bemärkelse förverkligas med stöd av beskattning. Får verkligen beskattningsmakten utnyttjas för ett sådant här artfrämmande syfte? Det är frågan.

Frågan kan ställas mot bakgrund av såväl vår regeringsform som Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna, en konvention som Sverige förpliktat sig att följa. Det förtjänar att nämnas att departementschefen i den proposition varigenom Sverige ratificerade konventionen i nu aktuell del konstaterade att vårt grundlagsfästa egendomsskydd motsvarade den i konventionen uppställda standarden. Detta konstaterande är av utomordentlig vikt. Vårt egendomsskydd enligt grundlagen uppfyller samma standard som konventionen. Ett av kraven i konventionen är att angreppet på den enskilda äganderätten är i "det allmännas intresse" (public interest). Samma villkor gäller också uttryckligen enligt 1972 års ändringar i expropriationslagen, nämligen att expropriation står till buds endast för allmänna ändamål. Det är proposition 1972:109 s. 214 som jag åsyftar. Jag tänker närmast på möjligheterna att expropriera för fritidsändamål. Här uttalar departementschefen följande: "För expropriation bör uppställas det kravet att den mark eller anläggning som expropriationen avser skall bli tillgänglig för envar. Anläggningar som står öppna endast för medlemmar i en sluten förening eller organisation bör däremot lämnas utanför. Detsamma torde i allmänhet få gälla föreningar som visserligen i princip står öppna för envar men där möjligheten att vinna inträde i praktiken begränsas på olika sätt."

Uttalandet bör verkligen understrykas. De fackliga intresseorganisationerna har inte monopol på att ensamma vara uttolkare av eller företrädare för det allmännas intresse. Det är en fundamental skillnad mellan löntagarkollektiv och medborgarkollektiv. Och ett korporativt statsskick står dessutom i strid med grundlagen.

Min slutsats blir således att propositionen icke är förenlig med det konstitutionella kravet att tvångsavhändelse måste ske i det allmännas intresse. Lagrådets bedömning här är märklig. Kravet "det allmännas intresse" anser lagrådet uppfyllt "i och med att medlen tillfaller den allmänna pensionsfonden och förvaltas av offentligtreglerade organ". Lagrådet fäster med andra ord vikt vid det formella, att skalet tillkommer AP-fonden. Den slutgiltiga konstruktionen med byte av förklädning och med inkopplandet av AP-fonden fyllde således sitt ändamål. Samtidigt godtar lagrådet reellt att löntagarorganisationerna förkroppsligar det allmänna. Man tillägger dessutom att "det förhållandet att lagförslagen har även andra syften såsom att stärka löntagarinflytandet i näringslivet synes inte böra leda till en annan bedömning". Uttrycket "stärka löntagarinflytandet i näringslivet" är onekligen ett blygsamt sätt att beskriva socialisering på! Jag menar att dessa lagrådets argument vederläggs av vad jag nyss åberopat rörande begreppet "det allmännas intresse". Propositionen bör alltså avslås även på denna grund.

Överförandet av medel från våra företag till AP-fonden, som måste avstå hela makten över kapitalet till löntagarkollektivet, kan – enligt vad som följer av det nyss anförda – inte rättfärdigas genom rättsinstitutet beskattning. Finns det då något annat institut enligt vår hittills gällande rättsordning som kan åberopas som stöd för de avsedda tvångsingripandena?

Det ligger nära till hands att tänka på expropriation. I det sammanhanget vill jag erinra om en fråga som uppstod i Norge för nära tio år sedan och som har likheter med dagens stora ämne. Det gällde en s. k. demokratisering av affärsbankerna, innebärande en maktförskjutning i bankernas styrelser till förmån för en offentlig styrelserepresentation. Av tidsskäl nöjer jag mig här med att närmare hänvisa till min motion nr 164. Expropriation kan det emellertid inte vara fråga om i vårt fall. För det första krävs som jag tidigare understrukt, att åtgärden sker i det allmännas intresset, och detta krav gäller ovillkorligen såväl enligt vår inhemska rätt som enligt Europakonventionen – vilket inte är fallet här. För det andra förutsätter expropriation kompensation. Och detta är definitivt icke meningen. Slutligen utgör ett tvångsingripande utan ersättning ett flagrant brott mot Europakonventionen med dess hänvisning till folkrättens grundsatsar. Jag nöjer mig med att ännu en gång hänvisa till min motion.

Finns det något ytterligare rättsinstitut som kan åberopas som stöd för de avsedda tvångsingripandena? Jag känner inte till något sådant för min del. Slutsatsen måste då bli att vad som föreslås ske är en form av konfiskation. Propositionen bör alltså avslås även på denna grund.

Enligt 11 kap. 9 § regeringsformen får endast svensk medborgare inneha uppdrag som ledamot av styrelse i myndighet som lyder omedelbart under

riksdagen eller regeringen. AP-fonden är en sådan förvaltningsmyndighet. Valet av ledamöter i fondstyrelserna måste därför ske i överensstämmelse med regeringsformen. Detta krav på svenskt medborgarskap kan riksdagen självfallet icke nu åsidosätta. Uttalandet i propositionen på s. 117, där det står att det till skillnad från vad som gäller för övriga fondstyrelser inte uppställs något krav på att ledamöter och suppleanter i en löntagarfundsstyrelse skall vara svenska medborgare, detta uttalande kränker regeringsformen. 31 § i den föreslagna lagen med reglemente för AP-fonden står härmed i strid med regeringsformen. Lagrådet har likväl godtagit att föreskriften i grundlagen sätts åt sidan främst med den motiveringen att "fondstyrelserna inte låter sig jämföras med de förvaltningsmyndigheter som anges i grundlagsstadgandet". Kan man verkligen dispensera från ett grundlagsstadgande på ett sådant enkelt sätt? Varför uppställer man f. ö. kravet på svenskt medborgarskap för de fyra fondstyrelserna? Jo, därför att detta föreskrivs i grundlagen – detta är det närmast till hands liggande svaret. Propositionen kränker grundlagen på nu angiven punkt. Propositionen bör alltså avslås även på denna grund.

Det finns slutligen starka invändningar från aktiebolagsrättsliga synpunkter som bör föranleda att propositionen avslås även på denna grund. Av tidsskäl nöjer jag mig med att hänvisa till reservationen till lagutskottets betänkande.

Herr talman! Jag har nu återoppat en rad omständigheter till stöd för mitt påstående att propositionen *icke* är eller visats vara förenlig med vår grundläggande författning. Enligt sedvanliga rättsprinciper borde propositionen icke ha framlagts till avgörande i befintligt skick. Respekten för, omsorgen om, och troheten mot vår konstitution och vår rättstradition hade bjudit detta. Bismarck har sagt att den som har makten i sin hand gör som han vill. Rätten sitter i spjutstångs ände. För Sveriges bästa ber jag att få yrka bifall till de gemensamma borgerliga reservationerna i finansutskottets betänkande 20.

Anf. 53 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Näringsutskottet har i sitt yttrande över propositionen tagit avstånd från löntagarfundsförslaget. Näringsutskottet anser att riksdagen skall avslå propositionen. Majoriteten i näringsutskottet anser att ett genomförande av förslaget om löntagarfonder är ett steg bort från en verklig marknadsekonomi, det ekonomiska system som har utgjort grundvalen för välståndsutvecklingen i vårt land.

Jag skall i mitt anförande redovisa utskottsmajoritetens motiv för detta ställningstagande samt något belysa de följdverkningar som vi befarar kommer att drabba näringslivets framtida utveckling.

Näringsutskottets granskningsuppgift har i första hand gällt den föreslagna organisationen, inkl. reglerna för placering av fondmedel. Som vi påpekar i vårt yttrande aktualiseras därvid väsentliga näringspolitiska frågor, rörande dels företagets försörjning med riskkapital, dels maktförhållandena inom näringslivet. Utskottet har också beaktat från vilka källor och i vilken

ordning medel skall tillföras det föreslagna fondsystemet och vilka följdverkningar detta kan få.

Det är två element i regeringens förslag som med rätta kan kritiseras. Det ena är den vinstdelningsskatt som skall tillhandahålla en stor del av underlaget för löntagarfundsstyrelsernas placeringar, och det andra är den fackliga dominans i näringslivet som blir ett resultat av att dessa styrelser införs.

Det grundläggande argumentet mot vinstdelningsskatten är att den från de vinstgivande företagen drar undan medel som borde få användas, och normalt skulle få användas, i dessa företag. Resultatet blir en centralisering av företag och resurser med starkt negativa följder även i regionalpolitiskt hänseende.

Utskottsmajoriteten låter sig inte förledas till en diskussion om teknikaliteter. Fondskatten kan avfärdas direkt på grund av dess extrema krånglighet. Diskussionen måste i stället gälla om vi över huvud taget är betjänta av löntagarfonder eller inte, om enskilda företag successivt skall föras över till kollektivt ägande, inte i första hand hur en finansiering av fonderna rent tekniskt skall gå till.

Fondförespråkarna och utskottsminoriteten har ännu inte lyckats visa hur näringslivet skall kunna stärkas genom löntagarfonder, som finansieras genom en ökad beskattning av företagen. Man har heller inte visat att investeringar blir mera framgångsrika om fackliga representanter och politiker styr företagen.

I det fondsocialistiska Sverige blir det de framgångsrika och vinstgivande företagen som bestraffas. En bit av vinsten tas om hand och förs över till fonderna. Det är naturligtvis så, att det just är i de vinstgivande företagen som nya jobb i första hand kan skapas. Ett företag på fallrepet nyanställer inte. Det är mycket osäkert om man där ens kan behålla den arbetsstyrka man redan har.

När vinsten rycks undan från det framgångsrika företaget, är det inte längre alls säkert att företaget kan expandera och anställa mer folk. Det nödvändiga kapitalet för detta har ju tagits över av löntagarfonderna. Fondskatten ger ökade kapitalkostnader, som medför skärpta krav på investeringarnas lönsamhet. Detta leder i sin tur till minskade investeringar. Neddragningen av investeringarna drabbar särskilt hårt de mest riskfyllda projekten, vilket betyder minskat risktagande och minskade satsningar på t. ex. forsknings- och utvecklingsarbete.

Utan att närmare gå in på de problem som sammanhänger med beräkningen av den nya skatten påtalar näringsutskottet i sitt yttrande att regeringens förslag inte innehåller någon analys av vilka verkningar skatten kan få på företag i olika branscher och med olika kapitalstruktur. Det är uppenbart, säger näringsutskottet, att regeln om en realvinstbeskattning av vinst över ett fribelopp av 500 000 kr. eller 6 % av företagets lönesumma icke verkar neutralt utan får en rad oönskade konsekvenser. Byggnads-, fastighets- och skogsföretag torde, vilket Föreningen Auktoriserade revisorer poängterat vid en utskotts hearing, utsättas för icke avsedda

besvärande effekter av den nya skatten.

Näringsutskottet framhåller vidare att det är anmärkningsvärt att skattemedel lämnas att disponeras av organ, som visserligen formellt har tillsatts av staten men som till följd av flertalet leda-möters intresseanknytning kommer att verka enligt principer som staten inte råder över. Genom de möjligheter som löntagarfondsstyrelserna får att tillsammans förvärva relativt sett betydande andelar av olika företag banas väg för en kraftig förändring av ägar- och maktförhållandena inom näringslivet. Det är klart, fastslår utskottet, att de fackliga organisationerna på detta sätt får en dubbelroll som skapar problem i framtiden. Det professionella inslaget i företagens ledning kommer att försvagas, vilket inte kan undgå att påverka resultat och utvecklingsmöjligheter. Det är alltså fråga om ett systemskifte inom näringspolitiken, som måste få återverkningar bl. a. på nyetableringen av företag, på befintliga företags utvecklingsplanering och på rekryteringen till ledande poster i företagen.

Att låtsas att löntagarfonder skulle lösa Sveriges ekonomiska problem och trygga sysselsättningen är att gå förbi de verkliga problemen: den bristande lönsamheten och det höga kostnadsläget.

Om ett företag går bra eller dåligt beror på hur det klarar sig på marknaden – hur väl det klarar konkurrensen. Dessa yttre förutsättningar förändras inte av att företaget byter ägare – av att de fackliga organisationerna tar över. Svenska fackföreningsfonder kan, lika litet som andra ägare, tvinga utländska konsumenter att köpa dyra svenska varor. Och är det troligt att fackföreningsfunktionärer är skickligare på att producera och sälja än nuvarande företagare?

Det finns inga bärande skäl för fackföreningsfonder – det har debatten redan visat. Däremot är fondsocialismen förknippad med många faror. Den kommer att leda till en maktkoncentration som är okänd i de demokratiska industriländerna. Enskilt ägda företag har en fristående facklig motpart. Det kan man inte säga om fackligt ägda företag. Det blir sämre också för konsumenten. Enskilt ägda företag som strävar efter vinst måste producera det som konsumenten vill ha. Om företagen i stället skulle ägas kollektivt och ha till syfte att uppfylla fackliga och politiska mål, försvagas konsumenternas ställning. Vinstdelningen blir i praktiken en skatt på framgång. Detta hämmar viljan till effektivitet och nya satsningar. Byråkratin kommer att öka – när det är motsatsen som så väl behövs. Industrin har inte brist på kapital men väl på lönsamma investeringsobjekt. Någon redovisning över hur löntagarfondsstyrelserna skall lyckas bättre har ej lämnats.

De näringspolitiska konsekvenserna av regeringens förslag kan sammanfattas i fem punkter:

För det första innebär löntagarfonderna betydande kostnadsökningar för näringslivet. Dess internationella konkurrenskraft försämras därmed.

För det andra är vinstavgiften utformad på ett sätt, som innebär en progressiv beskattning av lönsamma och expansiva företag. Vinstavgiften är en straffskatt på framgång och tillväxt, vilket försämrar företagets långsiktiga utveckling.

För det tredje: Genom att beskatta tillväxtföretag och genom att öka företagens kostnader innebär löntagarfonderna färre arbetstillfällen och mindre investeringar i svenskt näringsliv.

För det fjärde drabbas framtidsföretagen, de som expanderar kraftigt med hög lönsamhet tack vare nya unika produkter, särskilt hårt av vinstavgifterna.

För det femte innebär vinstskatten en ytterligare försämring av företagets möjligheter till självfinansiering. Självfinansieringen är redan som följd av företagsbeskattningen kraftigt begränsad, vilket sedan många år bidragit till en allt sämre soliditet.

Löntagarfonderna skapar alltså inga nya jobb och stöttar inte heller pensionssystemet. Vad det handlar om är makten och ingenting annat. Det har inte gått att forma motiv för ett kollektivt fondsystem utan att kollidera med marknadsekonomin eller göra våld på sanningen. Därmed förblir valsituationen entydig: *för* eller *emot* fonderna! *För* ett marknadsekonomiskt system eller ett nytt med socialistiska förtecken. Om man ser till vad som skrivits i de utlåtanden som godtagits av LO:s, resp. socialdemokraternas, kongresser 1981, står det klart vilka yttersta mål det är man vill förverkliga.

För sju år sedan sade LO:s dåvarande ordförande Gunnar Nilsson: "Fackföreningsrörelsen får inte gå så långt att vi övertar företagsledningens roll. Då får vi en socialism av öststatsmodell. Vi måste hitta en egen modell – en blågul socialism."

Det var då det. I dag är LO berett att överta företagsledningens roll. Det finns inte något i det "Edinska förslaget" som talar ett annat språk. Propositionen bygger på detta förslag, och i dag skall samme Gunnar Nilsson försvara detsamma i sin egenskap av företrädare för den socialdemokratiska minoriteten i näringsutskottet.

Gunnar Nilsson ville finna en egen blågul socialism. I sju år har han letat. Inget har han hittat. Och inte är detta konstigt. Socialismen är och förblir röd. Det blågula har intet med socialism att göra, tvärtom. De färgerna står för frihet och ett fritt Sverige. Löntagarfonderna förefaller vara den lösning som man fortfarande söker problemen till.

Man kan fråga sig varför inte LO:s och socialdemokraternas "idérika begåvningar" startar egna företag. Den politiska storfinansien skulle snart kunna äga en stor del av det svenska näringslivet, om man satsade de tillgångar man redan har. Och mer blir det med de höga medlemsavgifterna för varje år som går. Inte minst med hjälp av det orättfärdiga kollektivanslutningssystemet. Då skulle man kunna konkurrera ut i stället för att med fondpengarna köpa upp de företag man är ute efter. Genom att själva sätta i gång med egna medel kunde LO och socialdemokraterna visa på bärkraften i sina egna idéer.

Då arbetsmarknaden är i verkligt behov av nya arbetstillfällen är det inte särskilt solidariskt att man avstått från att starta en verksamhet med egna medel. Men det kanske förhåller sig så, att dessa förmågor saknas, när man begär att svenska företagare skall betala kostnaderna för obligatorisk fondsocialisering. Sanningen är väl den – som också stod att läsa i

LO-tidningen när det ursprungliga Meidner-förslaget presenterades – nämligen: "Med fonderna tar vi över successivt." Det är makten det gäller!

När löntagarfonderna har fått ett dominerande ägarinflytande över svenskt näringsliv kommer det att vara knepigt för den som har andra värderingar att fungera som företagsledare eller styrelseledamot. Vi har ju redan sett hur företag som engagerat sig mot fonderna behandlats. El-ettan har hotat Eldon och arbetarekommunen i Hjo har angripit Skaraborgs-banken.

Dylika angrepp visar vad vi kan vänta oss i det kommande fondsamhället. Den som inte är överheten till lags, straffas med sanktioner. Vilka arbetsbetingelser kommer att gälla för underleverantörer, serviceföretag och andra yrkesutövare som blir beroende av fondstyrda företags välvilja?

När vi samtidigt har noterat att många SSU-distrikt har ansett att det "Edinska förslaget" ger för litet makt, finns det ännu större anledning att ställa sådana frågor. Hur kommer det att bli när nästa generation av socialdemokrater skaffar sig ett ökat inflytande över den fundsocialistiska byråkratin?

När väl lagstiftningen finns och systemet är infört kan mycket lätt de olika beräkningsgrunderna skärpas. Procentsatserna kan höjas, på sätt som skett med andra skatter. Det var väl detta Arne Gadd ville antyda tidigare i debatten. Och det är väl meningen med vad som sägs om ett successivt övertagande från LO:s sida – eller hur, Gunnar Nilsson?

Herr talman! Jag skall be att få avsluta detta anförande med ytterligare några frågor till Gunnar Nilsson, som står längre ner på talarlistan:

Kan Gunnar Nilsson ge kammaren några exempel på investeringar som kommer att bli lönsamma tack vare löntagarfonderna och som inte varit det tidigare?

Det är ju inte länge sedan Gunnar Nilsson var LO-ordförande. Som sådan agerade Gunnar Nilsson vid LO-kongressen 1981 och var där den främste föredraganden i löntagarfondsfrågan. För att kunna förstå vad som ligger bakom löntagarfonderna vill jag redovisa vad Gunnar Nilsson sade, just som föredragande på LO-kongressen. Kammarens ledamöter behöver inte vara rädda. Jag skall inte ta hela Gunnar Nilssons långa anförande.

Efter att ha givit de grundläggande principerna för löntagarfonderna säger Gunnar Nilsson följande:

"Principiellt är jag negativ till att löntagarna använder sin traditionella fackliga organisation för att utöva löntagarinflytande över företagets förvaltning. Den dag löntagarfonderna får ett betydande eller dominerande inflytande kan det medföra att fackföreningsrörelsen hamnar i en besvärlig dubbelroll. De fackliga organisationerna skall då utse representanter som har ett stort, i vissa företag kanske helt avgörande, inflytande över hur företaget skall skötas och ledas. Sedan skall samma fackliga organisationer driva de anställdas krav. Det kan bli en komplicerad dubbelroll." Observera här att Gunnar Nilsson inte säger *om* löntagarfonderna får ett dominerande inflytande, utan *den dag* löntagarfonderna får en dominans. Notera också att man då i vissa företag kommer att få ett kanske helt avgörande inflytande

över hur företaget skall skötas och ledas. Detta var klartext, Gunnar Nilsson, och vi kanske kan få en förklaring snart.

I sitt anförande framhöll Gunnar Nilsson vidare att han tycker att modellen med allas inflytande på styrelsevalen via ATP-poäng inte heller är särskilt bra. Det blir även då gränsdragningar, påpekar han. Lösningen Gunnar Nilsson då angav är den som nu föreslås i propositionen. Jag citerar Gunnar Nilsson ånyo: "Därför har vi i Landssekreterariatet fastnat för förslaget att under en kortare interimperiod låta det första systemet verka, dvs. med facklig och kommunal direktrepresentation. Risken för dubbelrollen är ju förhållandevis liten under ett uppbyggnadsskede. Men det skall vara tillfälligt, medan vi fortsätter att utreda hur ett direkt valsystem för löntagarna skall kunna utformas på ett vettigt sätt."

Vissa betänkligheter inför löntagarfondsfröslaget anger dock Gunnar Nilsson i sin redovisning för LO-kongressen:

"Jag har själv satt vissa frågetecken. Jag påpekade vid en konferens förra året att vi måste nå ett system som inte leder till byråkratisk centralism och som inte riskerar att försvaga dynamiken i företagen".

Nu vill jag till sist fråga Gunnar Nilsson:

1. När når löntagarfonderna det dominerande inflytandet?
2. Är Gunnar Nilsson fortfarande rädd för att löntagarfonderna skulle försvaga dynamiken i företagen?

Herr talman! Det vore högst angeläget att få ett svar från Gunnar Nilsson senare i debatten. Det förslag till löntagarfonder vi diskuterar i dag och så småningom skall besluta om baserar sig på de principer som hösten 1981 fastställdes av LO:s och SAP:s kongresser. Vi måste rimligen då få reda på om de uttalanden som gjordes av ledande företrädare vid den tidpunkten fortfarande gäller i dag.

Jag ber, herr talman, att med det anförda yrka bifall till reservationerna 1, 2, 5 och 6 som fogats till finansutskottets betänkande.

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

5 § Anmälades och bordlades

Propositioner och skrivelse

1983/84:10 Svensk havsresursverksamhet

1983/84:82 Beskattningen av trygghetsförsäkringar för yrkesfiskare m. m.

1983/84:87 Redogörelse för svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia

1983/84:91 Försök med kabelsändning av satellitprogram

6 § Anmälades

Skrivelse

1983/84:95 om återkallelse av proposition 1983/84:73

7 § Anmäldes och bordlades

Förslag

1983/84:12 Riksdagens revisorers förslag med anledning av granskning av vissa kriminalvårdsanstalter

8 § Anmäldes och bordlades

Lagutskottets betänkande

1983/84:10 Fastighetsmäklare (prop. 1983/84:16)

Jordbruksutskottets betänkanden

1983/84:18 Naturvård m. m.

1983/84:19 Jakt- och viltvård

9 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 20 december

1983/84:75 av *Jens Eriksson* (m) till finansministern om kustbevakningen på västkusten:

Den svenska kustbevakningen har viktiga uppgifter att fylla. Den skall tillse att lagar och förordningar efterlevs av både svenska och utländska fiskare i vår fiskezon. Men den utgör också en del av vår sjöräddning som i samarbete med lotsar och Föreningen för räddning av skeppsbrutna har en viktig funktion att fylla och som har räddat många människoliv. Kustbevakningen utför bogseringar av haverister och en hel del annat. Inte minst viktigt är att den är en del av vårt kustförsvar.

I anledning härav har det varit i högsta grad angeläget att bevara kustbevakningen intakt, och riksdagen uttalade i våras i samband med behandlingen av budgeten att inskränkningar inte får drabba kustbevakningen.

Trots detta har indragning skett av kustposter i Marstrand, och såvitt jag kan bedöma har detta inte skett i enlighet med riksdagens beslut.

Med anledning av propositionen (1980/81:119) anförde trafikutskottet i sitt betänkande TU 1980/81:31 bl. a. följande: Utskottet finner det tillfredsställande att kommunministern har för avsikt att föreslå regeringen att införa en handlägningsordning för indragning av personal längs kusterna som i huvudsak överensstämmer med TAK:s förslag. Därigenom kan enligt utskottets mening garantier skapas för att personalinskränkningar inte genomförs utan att olika samhällsintressen har beaktats. Riksdagen biföll utskottets hemställan (RD 1980/81:162 s. 164).

I ärendet överlämnas Förordningen (1982:136) om handläggningen av vissa personalfrågor i statlig verksamhet utmed rikets kuster.

TAK-utredningens förslag innebär att länsstyrelsen skall pröva om den

Nr 53

Tisdagen den
20 december 1983

*Meddelande om
interpellation*

*Meddelande om
frågor*

tilltänkta indragningen endast i ringa grad påverkar de anspråk på bemanning som finns hos olika huvudmän, och i så fall skall indragningen kunna verkställas. I annat fall skall länsstyrelsen göra en allsidig utredning av följderna av den tilltänkta indragningen. De beslut som togs av riksdagen framgår av SFS 1982:36.

Vad jag erfarit har sådan prövning som anges i SFS 1982:36 inte skett.

Kustbevakningen på västkusten kommer därutöver att ytterligare försvagas. Styrkan som består av 107 man kommer att reduceras med 8 man. Jag finner det ytterst märkligt att så kan ske, då det enligt regleringsbrevet den 16 juni 1983 sägs att generaltullstyrelsen för budgetåret 1983/84 får planera sin verksamhet så att inga uppsägningar av personal inom kustbevakning och övrig bevakning behöver göras på grund av medelsbrist.

Om indragningarna fullföljs kommer det att få konsekvenser inom många områden. Om det, vilket jag inte anser, skett i enlighet med riksdagens och regeringens beslut strider det ändå mot andan och meningen som framkom vid ärendets behandling.

I anledning av vad jag ovan anfört önskar jag att till finansministern få ställa följande frågor:

Anser finansministern det försvarbart att så drastiskt försämra tillsyn och kustbevakning på västkusten?

10 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 20 december

1983/84:253 av *Rune Gustavsson* (c) till finansministern om skattefrihet för viss insamlingsverksamhet:

Många föreningar finansierar en stor del av sin verksamhet genom olika slag av insamlingar, dagsverksarbeten och försäljningsverksamhet. Det kan vara t. ex. pappersinsamlingar, insamlingar av plastsäckar från jordbruket, plantering av skog, loppmarknader etc. vid sidan av mera traditionella lotterier. Ideella föreningar åtnjuter skattefrihet för den här typen av verksamhet, om den bedrivs "av hävd" i föreningen. Men om en lokal förening tar upp t. ex. pappersinsamling utan att ha bedrivit sådan tidigare finns det viss oklarhet om föreningen skall åtnjuta skattefrihet. Olika tillämpningar förekommer i olika delar av landet. Det är angeläget att denna oklarhet undanröjs så att skattefrihet ges till ideella föreningar för all typ av insamlingsverksamhet som inte bedrivs i kommersiella syften utan för att finansiera föreningens verksamhet.

Med hänvisning till det anförda ber jag att till finansministern få ställa följande fråga:

När tänker finansministern för riksdagen lägga fram förslag om lagändring för att garantera ideella föreningar skattefrihet för all insamlingsverksamhet utan kommersiellt syfte?

1983/84:254 av *Kerstin Ekman* (fp) till jordbruksministern om domänverkets avverkningar i fjällnära skogsområden:

I en frågedebatt om avverkningar i de fjällnära skogarna ville jordbruksministern inte lämna något bestämt besked när det gällde skyddet för skogen och för rennäringen.

I en tidningsintervju den 17 december uttalar emellertid statsrådet följande: "Innan tillstånd ges att fälla skog inom fjällområden skall man ta hänsyn till naturintressena och till rennäringens behov."

Mot denna bakgrund vill jag fråga jordbruksministern:

Innebär detta uttalande att samerna nu kan lita på att domänverkets avverkningar i de fjällnära skogsområdena upphör?

1983/84:255 av *Lennart Brunander* (c) till jordbruksministern om försurningen av mark och vatten:

Våra marker och vatten försuras ständigt av nedfall, förorsakat av oljeeldning och bilavgaser här i Sverige och av surt nedfall som kommer från olja och koleldning på kontinenten.

Vidden av de problem som försurningen för med sig blir allt klarare för oss. Fiskdöd har vi känt till ganska länge. Nu får vi också uppleva det fasansfulla att skogen börjar dö. Västtyskland har tidigare chockats av skogsdöden, och nu börjar skogarna i Halland och Västergötland att uppvisa samma symptom som de västtyska skogarna. Experter som sett skogsdöden i Västtyskland har inspekterat de skadade bestånden i Västsverige och anser att det är samma skador som nu uppenbarar sig i de svenska skogarna. Det krävs nu åtgärder snabbt för att så långt som möjligt begränsa skadorna.

Vad avser jordbruksministern att göra för att skaffa sig en klar bild av situationen?

Vilka åtgärder planerar jordbruksministern att vidta för att så långt möjligt begränsa skadeverkningarna?

1983/84:256 av *Göthe Knutson* (m) till statsrådet Gertrud Sigurdsen om rätten för läkare att utöva privatpraktik:

Sjukvårdsminister Gertrud Sigurdsen har i en uppmärksam TT-intervju aviserat begränsningar i offentligt anställda läkares möjligheter att utöva privatpraktik på fritiden. Som skäl anger statsrådet att det i landet finns vårdcentraler som inte kan öppna på grund av läkarbrist.

Med anledning av dessa uttalanden vill jag ställa följande frågor:

Är det sjukvårdsministerns uppfattning att utbudet av läkare ökar, om offentligt anställda läkare förbjuds arbeta som privatpraktiker på sin fritid?

Blir det lättare att rekrytera läkare till obsatta tjänster om sådana restriktioner införs?

Har regeringen planer på även andra åtgärder, exempelvis etableringskontroll för privatpraktiker?

Nr 53

Tisdagen den
20 december 1983

*Meddelande om
frågor*

Planerar regeringen, vilket antyds i proposition 66, att försöka inskränka verksamhetsmöjligheterna också för andra privata vårdgivare än läkare?

11 § Kammaren åtskildes kl. 17.53.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert